

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่
ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย
: กรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

โดย
มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ

พฤศจิกายน 2557

สัญญาเลขที่ RDG5610023

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่

ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย

: กรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

คณะผู้วิจัย

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ทิฆัมพร เสนละเอียด นักวิชาการอิสระ

จิตติมา รุลปักษ์ นักวิชาการอิสระ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย : กรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและกระบวนการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวบทสำหรับการวิเคราะห์ ได้แก่ ประสบการณ์ของผู้ค้าเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกต รวมถึงเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมั่นที่มีต่อหาดใหญ่ในฐานะมหานครแห่งความสุข และความไว้วางใจของคนในอันที่จะเผชิญกับสังคมเสี่ยงภัย เป็นเงื่อนไขสำคัญให้เกิดการเรียนรู้และปรับตัวของคนเพื่อการใช้ชีวิตอยู่ในเมืองเสี่ยงภัย กลุ่มผู้ค้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งแม้จะเป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยที่ไม่ได้มีธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งทำการค้าอยู่บริเวณหน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า และบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 แต่พวกเขาก็มีสิทธิของความเป็นพลเมือง ในอันที่จะดูแล รักษา และเฝ้าระวังเมืองให้มีความมั่นคงปลอดภัย โดยการทำงานร่วมกันกับภาครัฐ องค์กรต่างๆ รวมถึงสมาชิกผู้ค้าคนอื่นๆ ซึ่งเหล่านี้ก็คือการปรับตัวของคนภายใต้สิทธิความเป็นพลเมือง เพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ในเมืองเสี่ยงภัยได้ อันประกอบด้วย การปรับตัวในบริบทของประชาชน ได้แก่ การช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้า การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอม การจัดระเบียบใหม่ในการค้าขายให้กับตนเอง รวมถึงพลังประชาชนในโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน และการขยายขอบเขตกลุ่มการค้าไปสู่กลุ่มดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน อีกส่วนหนึ่งคือ การปรับตัวในบริบทของรัฐ ได้แก่ การริเริ่มผลักดันให้เกิดการเฝ้าระวังภัย การกำหนดภารกิจใหม่ในการประสานชุมชนดูแลเมือง และการมองเห็นความจำเป็นของการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ ด้วยการให้ความหมายหาดใหญ่ในฐานะเมืองเสี่ยงภัยเช่นนี้ แบบแผนการใช้ชีวิตของคนจึงถูกปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะช่วยเหลือกันภายใต้วิถีคิดการมองหาดใหญ่ฐานะพื้นที่ที่มีต้นทุนทางเศรษฐกิจ รัฐกับประชาชนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น คนมีความตื่นตัวในเรื่องการดูแลความปลอดภัยให้แก่ตนเองและสังคมโดยรวมในเวลาเดียวกัน

**Learning and adaptation for existence in a risk society:
A case study of Hat Yai District, Songkhla Province**

Abstract

The purpose of this qualitative study was to analyze the conditions and process of adaptation for existence in a risk society. Textual analysis was conducted on data collected from in-depth interviews with traders and government officials about their experiences; data were also collected from observations, and related research reports. The study found that the confidence and trust in Hat Yai as a metropolis of happiness among people facing risk society were important conditions that had resulted in leaning and adaptation to living in a risk society. Key informants were small-scale traders who had small business in front of Lee Gardens Plaza Hotel, Niphat Uthit 2 Road, and Niphat Uthit 3 Road. Even though their business is not large, they have the rights as citizens in taking care of, and keeping surveillance on the city. They try to make the city safe and secure by working with the government sector, various organizations, and other trading members. This is how they have adapted themselves under their rights as citizens so that they can live in the risk society. The adaptations, however, have taken place not only in the context of the people sector but also in that of the state sector. In the context of the people sector, adaptation consists of helping and depending on each other among traders, keeping an eye on strangers and strange objects, revising trading rules and regulations among themselves, gather people's forces in the Surveillance Network Project of the people sector, and expanding the scope of the Trading Group to the Security of Life and Property Group. In the context of the state sector, adaptation consists of initiation to drive disaster-related surveillance, assignments of new missions in coordination of city-caring communities, and seeing the importance of integrated work among government organizations. With the definition given to Hat Yai as a risk society, the life patterns of people have been changed to be able to help each other under the thought of Hat Yai as an area with economic capital, closer relationships between the state and people, and people's alertness in taking care of their own security and society as a whole simultaneously.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยนี้มุ่งสะท้อนพลังของคนตัวเล็กๆ ซึ่งมีอาชีพค้าขายในพื้นที่ศูนย์กลางเศรษฐกิจ หรือ โซนไข่แดงของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คือรอบๆ โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า และพื้นที่การค้า ย่านถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นพื้นที่เกิดเหตุระเบิดอันเนื่องมาจาก เหตุการณ์ความไม่สงบ และเป็นพื้นที่ที่มักจะอยู่ในละแวกเดียวกันกับที่เกิดเหตุระเบิดในอำเภอ หาดใหญ่ นับจากปี 2548 เป็นต้นมา ผู้ค้าซึ่งเป็นคนตัวเล็กๆ เหล่านี้ ได้พยายามใช้สิทธิของความเป็น พลเมืองในการปกป้อง เฝ้าระวัง และดูแลเมืองที่ตนเองใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับหน่วยงานรัฐและกลุ่ม องค์กร ประชาชนอีกหลายฝ่าย ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นเมืองเสี่ยงภัย พวกเขาจึงมีการเรียนรู้และ ปรับตัวเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์หาดใหญ่ให้เป็นเมืองแห่งความสุข การเรียนรู้และ ปรับตัวจึงมีความหลากหลาย ทั้งการปรับตัวปรับกระบวนการทำงานของหน่วยงานรัฐ และการปรับตัว ของประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวที่มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณฝ่ายนโยบายและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนงบประมาณ ขณะเดียวกันก็ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ดร.สายพิน สุพุทธมงคล ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำ และ ข้อชี้แนะในการสร้างสร้งงานตามแบบอย่างนักวิชาการตั้งแต่ต้น ตลอดจนศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทรวงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ข้อคิดทางวิชาการที่สำคัญในการนำเสนอครั้งสุดท้าย และที่สำคัญขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล ทั้งจากเทศบาลนครหาดใหญ่ ที่พาลงพื้นที่ในช่วงแรก มลทลทหารบกที่ 42 (ค่ายเสนาณรงค์) ที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ และผู้ค้ารอบๆโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า ผู้ค้าย่าน ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ที่ร่วมให้ข้อมูลความคิด ข้อมูลเอกสาร อย่างเป็นมิตร ตลอดจน เจ้าหน้าที่ สกว. และเพื่อนนักวิจัยที่ได้ร่วมถ่ายทอดความรู้ ความคิด การบริหารโครงการที่เป็น ประสพการณ์ที่มีคุณค่าของการทำงานวิชาการ

คณะวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	9
วัตถุประสงค์การวิจัย	9
คุณค่าของงานวิจัย	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้เป็นฐานในการศึกษา	11
ทบทวนประวัติศาสตร์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	11
ความเสี่ยงภัยกับความเป็นสังคมสมัยใหม่	15
ทำความเข้าใจโลกของสังคมเสี่ยงภัยที่เชื่อมโยงกับความรุนแรง	17
ประชาสังคมที่พลเมืองมีส่วนดูแลปกครองตนเอง	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	23
พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	24
วิธีการศึกษาวิเคราะห์	26
บทที่ 4 ผลการวิจัย	27
ส่วนแรก เจาะไขการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย	27
ความเชื่อมั่นที่มีต่อหาคู่ใหญ่ในฐานะมหามิตรแห่งความสุข	27
ความไว้วางใจกันและกันของคน ในอันที่จะเผชิญความเป็น “สังคมเสี่ยงภัย”	36
ส่วนที่สอง การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย	40
การปรับตัวในบริบทของประชาชน	41
การช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้า	42
การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอม	43
การช่วยดูแลร้านค้าแทนกันและกัน	44
การจัดระเบียบใหม่ในการค้าขายให้กับตนเอง	45
รวมพลังประชาชนในโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทยุเครื่องแดง)	47
การขยายขอบเขตกลุ่มการค้าไปสู่กลุ่มดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน	51
การปรับตัวในบริบทของรัฐ	54
การริเริ่มผลักดันให้เกิดการเฝ้าระวังภัย	54
การกำหนดภารกิจใหม่ในการประสานชุมชนดูแลเมือง	56
การมองเห็นความจำเป็นของการบูรณาการการทำงานร่วมกันของ หน่วยงานรัฐ	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แบบแผนการใช้ชีวิตของคนเมืองหาดใหญ่.....	59
บทที่ 5 ข้อเสนอจากงานวิจัย.....	64
บรรณานุกรม.....	67
บุคลากร.....	70
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	73
ภาคผนวก ข ตัวอย่างบทสัมภาษณ์.....	81

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากร พื้นที่ความหนาแน่น จำนวนครัวเรือน..... ช่วงระหว่างปี พ.ศ.2546-2555	33

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปะทุรุนแรงขึ้นในวันที่ 4 มกราคม 2547 ซึ่งมีการปล้นปืนกว่า 400 กระบอกจากกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ทำให้ทหารเสียชีวิต 4 ศพ ลอบเผาโรงเรียนเกือบ 20 แห่งพร้อมกันใน 11 อำเภอของจังหวัดนราธิวาส ทั้งนี้ หลังจากเหตุการณ์ปล้นปืน รัฐบาลในขณะนั้นได้เร่งจับกุมผู้ก่อการและค้นหาปืน ทั้งการจับคนมา สอบปากคำในทางลับ ใช้กำลังปิดล้อมตรวจค้นสถานที่ต่าง ๆ และบ้านของผู้ต้องสงสัย ตั้งข้อหาก่อ ความไม่สงบ แต่การก่อเหตุความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นในวันที่ 28 เมษายน ปีเดียวกัน ได้เกิดเหตุการณ์บุกโจมตีเจ้าหน้าที่ในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน 11 จุด มีผู้เสียชีวิต 108 คน ทั้งนี้เหตุการณ์ รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นที่มัสยิดกรือเซะ เมื่อฝ่ายตำรวจใช้ปืนและอาวุธหนักยิงตอบโต้กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ซึ่งเข้าไปหลบซ่อนตัวในมัสยิด จนมีผู้เสียชีวิตเฉพาะในมัสยิดถึง 32 คน (กฤตยา อาชวนิจกุล กุลภา วจนสารและหทัยรัตน์ เสียงดัง. มปป.: ออนไลน์) ซึ่งในวันเดียวกันที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ในเวลาประมาณ 5 นาฬิกา มีกลุ่มวัยรุ่น 20 คน ซึ่งเป็นนักกีฬาฟุตบอลของอำเภอ แต่งกายคล้ายชุด วาดะห์ (เครื่องแต่งกายของมุสลิม) ขี่จักรยานยนต์มาหลายคัน แล้วถืออาวุธ เช่น มีด ปืน ระเบิด เข้า มาจะทำร้ายพนักงานตำรวจที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่จึงยิงต่อสู้จนกลุ่มวัยรุ่นเสียชีวิต 19 ศพ (ประชาไท. 2551 : ออนไลน์)

นับจากเหตุการณ์ความไม่สงบในวันที่ 4 มกราคม 2547 และวันที่ 28 เมษายน ของปีเดียวกันนี้เอง เรียกได้ว่าเป็นการปลุกกระแสให้คนเกิดความหวาดกลัวต่อสถานการณ์ความรุนแรงที่ห่างหายไปนาน กว่าทศวรรษขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หนึ่งในคณะวิจัยซึ่งเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นครูผู้สอนอยู่ในพื้นที่อำเภอ สะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ได้มีโอกาสรับรู้ สัมผัสกับผลพวงของสถานการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างดี โดยเฉพาะตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม 2547 ที่ต้องกลับมาทำการสอนที่โรงเรียนในอำเภอสะบ้าย้อยอีก ครั้งหนึ่ง

วิถีความเป็นอยู่ของผู้วิจัยในเมืองสะบ้าย้อย ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์เปลี่ยนแปลงจากเดิมไป มาก ทั้งการเดินทางไปสอนที่โรงเรียนที่ต้องไปด้วยกัน กลับพร้อม ๆ กันกับเพื่อนครูคนอื่น ๆ การ ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในบ้านพักมากขึ้น การซื้ออาหารมารับประทานในบ้านแทนการใช้ บริการร้านค้า การติดตามข่าวสารท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการทำความเข้าใจและตีความกับข่าวลือ รวมทั้งเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กิจกรรมใด ๆ ที่จะต้องเดินทางไปยัง จังหวัดปัตตานีและจังหวัดยะลาที่จำเป็นต้องยุติไว้ก่อน ด้วยเหตุผลของสถานการณ์ความไม่สงบนี้ ส่วนพื้นที่ในตัวเมืองสะบ้าย้อยหลายแห่งที่เป็นพื้นที่สาธารณะได้ถูกอธิบายอย่างเชื่อมโยงกับ สถานการณ์ความรุนแรง ที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง

สถานการณ์ความเสี่ยงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในอำเภอสะบ้าย้อยนี้ ยังมีผลให้ข้าราชการทุกสังกัดรวมทั้งครูและบุคลากรทางการศึกษาค่อย ๆ ทอยย้ายออกจากพื้นที่เพิ่มมากขึ้นพอ ๆ กับสถานการณ์ความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้น และความคลุมเครือเรื่องศาสนากับสถานการณ์ความรุนแรง

ในช่วงระยะเวลาปี 2547 ถึงปี 2548 เรียกได้ว่า เกิดสถานการณ์ความรุนแรงขึ้นเป็นจำนวนมากและมีหลายสถานการณ์ที่ถูกให้ความหมายซึ่งอาจเป็นเงื่อนไขให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบได้โดยง่าย ดังที่ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (มปป. : ออนไลน์) ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหากพิจารณาในรอบ 2 ปี คือ พ.ศ. 2547-2548 นั้น กระทบต่อความสัมพันธ์ใน 2 มิติ ทั้งความสัมพันธ์แนวตั้ง ระหว่างรัฐกับประชาชนในรัฐ และความสัมพันธ์แนวนอน คือระหว่างผู้คนซึ่งแตกต่างกันหลากหลายในรัฐนั่นเอง ทั้งนี้มีการชี้ให้เห็นแนวโน้มความรุนแรงในอนาคตข้างหน้า ดังตัวอย่างของสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนนัยของความขัดแย้งและความรุนแรงที่จะมีต่อไปดังนี้

4 มกราคม 2557

คนร้ายไม่ทราบจำนวน แต่ทางกองทัพบกคิดว่าน่าจะมีผู้ปฏิบัติการประมาณ 50 คน บุกเข้าไปในกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่บ้านปิเหล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ปล้นปืนไป 403 กระบอก สังหารทหารทั้งหมด 4 นาย การปล้นปืนจากค่ายทหารครั้งนี้ดำเนินไปในเวลาที่เกิดการลอบวางเพลิงโรงเรียนและที่พักรักษาตัวทั่วจังหวัดนราธิวาส ทั้งหมด 22 จุด เหตุการณ์นี้มีความสำคัญไม่ใช่เพราะมีการปล้นปืนจำนวนมากในคราวเดียวกัน แต่เพราะการบุกค่ายทหาร ปล้นปืน ฆ่าทหารเท่ากับการโจมตีแกนแห่งอำนาจการใช้ความรุนแรงของรัฐ ดังนั้นในสายตาของรัฐ จึงต้องตอบโต้ด้วยการรื้อฟื้นสถาปนาอำนาจรัฐในพื้นที่ให้คืนมาโดยเร็วที่สุด ในแง่นี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการกระทบกระแทกฐานะของรัฐในสายตาของประชาชน เพราะถ้ารัฐยังคุมครองเจ้าหน้าที่ผู้ถืออาวุธของตนไม่ได้ ป้องกันมิให้อาวุธในมือของตนหายมิได้ จะคุมครองประชาชนตามหน้าที่ของตนอย่างไร เหตุการณ์ครั้งนี้จึงสั่นคลอนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างรุนแรง

22-24 มกราคม 2547

ชาย 2 คน ใช้มีดยาวเชือดคอพระภิกษุอายุ 64 ปี ที่เพิ่งกลับจากบิณฑบาตรรูปหนึ่งที่อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส อีก 2 วันต่อมา มีผู้ดักทำร้ายและสังหารพระภิกษุ สามเณร อีก 3 รูป ที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จนกระทั่งมรณภาพ 2 รูป ผู้เสียชีวิตที่อายุน้อยที่สุดคือ สามเณร ซึ่งมีอายุเพียง 13 ปี

เหตุการณ์ครั้งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ 1) แม้จังหวัดชายแดนภาคใต้จะเคยเกิดเหตุความรุนแรงมาเป็นเวลานาน แต่การสังหารและทำร้ายพระภิกษุเช่นนี้ไม่เคยเกิดมาก่อน การกระทำเช่นนี้เสมือนจงใจทำลายขอบเขตทางวัฒนธรรม ที่คอยกำกับเหตุรุนแรงในพื้นที่ดังกล่าวมาแต่อดีตจากเดิมแม้จะมีความขัดแย้งระหว่างกันหรือใช้ความรุนแรงต่อกัน ก็ได้ข้อแฉะกับผู้บริหารที่ไม่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นนักบวชรักษาศีลในศาสนาด้วยแล้ว จัดเป็นข้อถือสาอยู่นอกวงวนความรุนแรงทางการเมืองในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ 2) คมมืดที่ใช้ในเหตุรุนแรงนี้ยังได้กรีดลงบนความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้คนชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่จากที่เคยคบหาไว้ใจกัน ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม กลายมาเป็นความโกรธ ไม่ไว้วางใจ บางกรณีถึงขั้นเกลียดชังอันเป็นภัยร้ายแรงต่อสันติภาพและความมั่นคง ในระดับพื้นที่และในระดับประเทศ

12 มีนาคม 2547

สมชาย นิลไพจิตร ซึ่งเป็นนายความมุสลิม ที่มีบทบาทสูงในการว่าความให้กับชาวมุสลิมที่ถูกกล่าวหาในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้มากกว่า 20 ปี หายตัวไปหลังพบกับเพื่อนที่โรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เชื่อกันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปครั้งนี้ และฝ่ายรัฐบาลเองก็ยอมรับว่าการหายตัวของนายสมชายนั้น เขาคงเสียชีวิตแล้ว เหตุการณ์นี้สำคัญเพราะนายสมชายเป็นนายความมุสลิม ผู้ต่อสู้เพื่อชาวมุสลิมที่ถูกกล่าวหาในปัญหาความรุนแรงต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนใต้มานาน การที่เขาถูกอุ้มหาย จึงเท่ากับเป็นการทำลายคน ๆ หนึ่งที่เชื่อมั่นศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมของประเทศ และด้วยเหตุที่วันนี้เขาจึงต่อสู้เพื่อความยุติธรรมในระบบด้วยกระบวนการทางกฎหมายตลอดมา ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเขาในครั้งนี้จึงส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นคนกลุ่มน้อยของประเทศรู้สึกว่แม้กระทั่งคนที่มีความศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ก็ยังไม่สามารถอยู่รอดปลอดภัยได้

28 เมษายน 2547

มีผู้คนจำนวนนับร้อย ตัดสินใจถืออาวุธมีดพร้าเข้าโจมตีการทำงานของรัฐ พร้อม ๆ กันใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ จนเจ้าหน้าที่ได้ตอบด้วยอาวุธปืน ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารเสียชีวิต 3 นาย และผู้ก่อความไม่สงบเสียชีวิต 106 คน รวมทั้งการยิงเข้าใส่มัสยิดกรือเซะที่จังหวัดปัตตานี จนฝ่ายผู้ก่อการร้าย ซึ่งยังต่อสู้กับเจ้าหน้าที่จากภายในมัสยิดเสียชีวิตทั้งหมด 32 คน ศพของคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกนำไปฝัง โดยไม่มีการอาบน้ำเหมือนศพมุสลิมทั่วไป การเลือกก่อการในวันซึ่งคนในท้องถิ่นเชื่อว่าเคยเกิดเหตุปะทะครั้งใหญ่ระหว่างฝ่ายรัฐกับชาวมุสลิมที่ดุซงญอ จังหวัดนราธิวาส เมื่อปี 2491 มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ เพราะเท่ากับว่าเหตุการณ์รุนแรง 28 เมษายน 2547 เป็นการพาดตายเหล่านี้เดินเข้าไปในประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงความแปลกแยกระหว่างชาวมุสลิมในพื้นที่กับรัฐในปัจจุบัน

นอกเหนือจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดแล้ว ในวันเดียวกันตามที่กล่าวตอนต้น ที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ก็ได้เกิดเหตุความรุนแรงขึ้น โดยกลุ่มเยาวชนในพื้นที่จำนวน 19 คน บุกเข้าโจมตีการทำงานของตำรวจที่หน่วยบริการประชาชน ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นเหตุให้ยิงปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในช่วง 05.00 น. เศษ เป็นเหตุให้ผู้ก่อความไม่สงบทั้งหมด 19 คน เสียชีวิต ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นแกนนำในการช่วยเหลืองานศาสนา ทั้งยังเป็นทีมนักกีฬาเยาวชนในพื้นที่ที่ช่วยเหลืองานส่วนรวมของชุมชนเป็นอย่างดี (ผู้จัดการออนไลน์ 2548 : ออนไลน์)

สถานการณ์ความรุนแรงที่ยกมาให้เห็นเพียงส่วนหนึ่งของระยะเวลาของการเกิดเหตุการณ์ในช่วง 2 ปีครึ่ง ในปี 2547-2548 ข้างต้นก็เพื่อให้เห็นถึงตัวสถานการณ์ความรุนแรงที่ไม่อาจจบลงด้วยข้อสรุป หรือคำอธิบายของภาครัฐ แต่ยังมีคำถามซับซ้อนอีกมากมายสำหรับผู้ที่ถูกเรียกว่าผู้ก่อเหตุญาติๆ ของผู้ก่อเหตุ รวมถึงผู้คนที่ยังคงใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่แห่งนั้น ข้อคำถามของผู้คนที่ยังคงมีอยู่และเป็นประเด็นสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและชีวิตที่แตกต่างกัน ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตประจำวัน รวมถึงการใช้ชีวิตอยู่ในความเสี่ยจะต้องทำอย่างไร

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ ความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบมีอาชญากรรมจำกัดไว้เพียงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เหมือนเช่นที่ผ่านมา แต่ความรุนแรงนี้ได้แผ่เข้ามาในพื้นที่ของจังหวัดสงขลาด้วย และในวันที่ 3 เมษายน 2548 ก็ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยเกิดเหตุระเบิด 2 จุด จุดแรกที่สนามบินนานาชาติหาดใหญ่ และจุดที่สอง ที่ห้างคาร์ฟู สาขาหาดใหญ่ ทั้งสองจุดทำให้มีผู้บาดเจ็บหลายคน ซึ่งชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (มปป. : ออนไลน์) อธิบายว่า เหตุระเบิดที่อำเภอหาดใหญ่นี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการใช้ระเบิดซึ่งจงใจมุ่งเป้าไปที่ราษฎรสามัญ ในสถานที่สาธารณะอย่างเช่นห้างสรรพสินค้า และสนามบิน อีกทั้งเกิดขึ้นที่หาดใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจของภาคใต้ การลอบวางระเบิดที่หาดใหญ่ครั้งนี้ เป็นการสร้างความหวาดกลัวในหมู่สามัญชน เพราะการซื้อสินค้าและการเดินทางเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ความรุนแรงซึ่งเกิดขึ้นในครั้งนี้จะกระทบต่อชีวิตปกติของสามัญชน และสร้างความหวาดระแวงให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้คนที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็บ่อนทำลายความไว้วางใจในรัฐว่าจะสามารถดูแลรักษาความปลอดภัยและปกป้องการใช้ชีวิตตามปกติของสมาชิกในสังคมการเมืองลงไปอย่างสำคัญ

นับจากเหตุระเบิดในอำเภอหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 เป็นต้นมา ในปี 2549 2550 2551 ก็เกิดเหตุระเบิดในพื้นที่เศรษฐกิจของอำเภอหาดใหญ่เรื่อยมา ดังข้อมูลที่ระบุว่า เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2549 เกิดเหตุระเบิด 6 จุด ซึ่งในหกจุดที่เกิดเหตุระเบิดนั้นล้วนอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจชั้นในทั้งสิ้น เช่น ด้านข้างห้างโอเดียน ถนนเสนห่านุสรณ์ หน้าร้านนิวเซอรี ถนนธรรมบุญวิถี หน้าตู้ ATM ห้างบิ๊กซี ภายในห้างลิการ์เด็นท์ ชั้น 4 เป็นต้น

เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2550 เกิดเหตุระเบิด 7 จุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจเช่นเดียวกันดังเช่น หน้าโรงแรมเจบี ถนนจตุรี ลานจอดรถห้างเทสโกโลตัส ถนนกาญจนวนิช นอกนั้นเป็นพื้นที่เมืองที่มีผู้คนสัญจรไปมาอยู่ทั่วไป และถัดมาเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2551 เกิดเหตุระเบิด 2 จุด ซึ่งแม้จะมีได้เกิดเหตุในเขตเศรษฐกิจชั้นใน แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนสัญจรไปมาและจับจ่ายใช้สอย ซึ่งได้แก่ บริเวณหลังตู้ ATM ในร้านเซเว่นอีเลฟเว่น ถนนราษฎร์อุทิศ และบริเวณร้านน้ำชาลุงเจิม ใกล้แยกมายเฮาส์ ถนนเพชรเกษม

เหตุระเบิดครั้งใหญ่และเป็นครั้งสำคัญที่ทำให้เกิดผลสะท้อนต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ นักท่องเที่ยว รวมถึงผู้คนที่ใช้บริการต่าง ๆ ที่มีในอำเภอหาดใหญ่อย่างสม่ำเสมอได้แก่ เหตุระเบิดเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 ที่โรงแรมลิการ์เด็นท์พลาซ่า ถนนเสนห่านุสรณ์ ซึ่งเป็น

โรงแรมขนาดใหญ่ 33 ชั้น ใจกลางเมือง และเป็นศูนย์กลางของการรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย ทั้งนี้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ระบุว่า เหตุระเบิดนี้เป็นคาร์บอมที่บรรจุในถังแก๊สและจอตลอดคันดังกล่าวไว้ในที่จอดรถชั้นใต้ดิน ซึ่งเหตุระเบิดนี้มีความเชื่อมโยงกับเหตุระเบิดที่จังหวัดยะลาก่อนหน้านี้ จากเหตุการณ์นี้มีผู้บาดเจ็บ 354 คน เสียชีวิต 5 คน (สมาคมหนังสือพิมพ์ภาคใต้แห่งประเทศไทย. 2555 : ออนไลน์)

ข้อสังเกตสำคัญที่มีต่อสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 ที่ผ่านมานี้ สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของการก่อเหตุความรุนแรงที่มุ่งไปยังประชาชนโดยทั่วไปที่เดินทางมาซื้อสินค้าและบริการในย่านเศรษฐกิจอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้การก่อเหตุเป็นวันเสาร์สุดสัปดาห์ ซึ่งเป็นวันหยุดที่ยังอยู่ในช่วงปิดภาคเรียนของนักเรียน นักศึกษา อีกทั้งเป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ที่นักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียมักจะนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวและพักผ่อนเป็นกลุ่มที่อำเภอหาดใหญ่ ดังนั้นวัน เวลา ของการก่อเหตุร้ายครั้งนี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญให้ผู้ได้รับบาดเจ็บ ผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อความเชื่อมั่น ศรัทธาและความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่ลดน้อยลงไปด้วย

สถานการณ์ความรุนแรงซึ่งเกิดขึ้นภายในพื้นที่ความเป็นเมือง ซึ่งได้แก่ เมืองหาดใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองเศรษฐกิจการค้าชายแดน ภายใต้ชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น พื้นที่เศรษฐกิจการค้าในโครงการเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT-GT) ที่มีการร่วมมือกันในการค้า ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซียและไทย เมืองขนาดใหญ่เป็นอันดับแปดในประเทศไทยตามการจัดอันดับขนาดการพัฒนาของเมืองทั่วประเทศ เมืองเศรษฐกิจการค้าชายแดนใต้ที่มีอัตราการขยายตัวด้านธุรกิจสังหาริมทรัพย์ในระดับสูง เมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้า การศึกษา การสาธารณสุข และการคมนาคมของภาคใต้ โดยนัยนี้ชีวิตประจำวันของผู้คนในเมืองจึงมีความเกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าและบริการ การศึกษา การเดินทางเพื่อประกอบอาชีพธุรกิจการค้า และการติดต่อระหว่างกัน การซื้อขายและเช่าที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพและทำกิจกรรมในด้านสุขภาพ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่เกิดเหตุรุนแรงซึ่งกระทบต่อชีวิตประจำวันของคน อันเป็นการทำให้ศักยภาพในการดำรงชีวิตของคนต้องขาดตอนหรือสะดุดลง นั่นคือเงื่อนไขที่ทำให้คนจำเป็นต้องลุกขึ้นมาจัดการกับสถานการณ์ปัญหานั้นร่วมกัน เพราะความสงบสุขของพื้นที่หรือความสงบสุขของการดำรงชีวิตเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของคน

ที่ผ่านมา ภาครัฐก็ได้พยายามปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาเพื่อให้เกิดความสันติสุขขึ้นในพื้นที่ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งในลักษณะของข้อเสนอเชิงวิคิดและแนวทางปฏิบัติ ดังเช่น ข้อเสนอการสร้าง ความสมานฉันท์บนหลักสันติวิธี ซึ่งมุ่งสะท้อนเงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำงานสมานฉันท์สู่ประการ ได้แก่ หนึ่ง ความรุนแรงหรือภัยคุกคามด้วยความรุนแรงต้องยุติลง เพราะไม่เช่นนั้นจะทำงานให้หยั่งรากฝังลึกไม่ได้ สอง ต้องเกิดการยอมรับความจริงและต้องมีการชดเชยให้เหยื่อของความรุนแรง เพราะถ้าผู้ก่อความรุนแรงไม่ยอมรับความจริง เหยื่อก็ให้อภัยไม่ได้ สาม ต้องอาศัยพลังเชื่อมร้อยผู้คนเข้าด้วยกันสี่ ต้องแก้ไขปัญหาคความไม่เสมอภาคเชิงโครงสร้างและตอบสนองความต้องการทางวัตถุด้วย โดยนัยนี้จึงมีการสรุปว่า ผู้ที่เคยได้ประโยชน์จากโครงสร้างที่เอารัดเอาเปรียบ คนพวกหนึ่งมีพันธะที่จะต้องแปลงเปลี่ยนความไม่เสมอภาคที่ไม่ยุติธรรมและความยากจนที่ไม่เห็นคนเป็นคนให้หมดไป ซึ่งจากเงื่อนไขนี้ หากพิจารณากรณีของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีข้อพิจารณาสี่ประการ

ได้แก่ หนึ่ง จะสมานฉันท์กับใคร สอง แม้จะมีการพยายามค้นหาความจริง ทั้งในกระบวนการยุติธรรม และในทางสังคมการเมือง แต่ก็ยังไม่ได้หมายความว่าเกิดการยอมรับความจริงเหล่านั้นในสังคมไทย สาม ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในขณะนี้คือพลังเชื่อมร้อยผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคมชายแดนใต้ ซึ่งเคยดำรงอยู่ในรูปลักษณะต่าง ๆ กำลังถูกกร่อนให้เสื่อมโทรมลง งานสมานฉันท์จึงไม่ใช่งานสร้างสายสัมพันธ์นี้เท่ากับความพยายามส่งเสริมให้ผู้คนในพื้นที่ให้ฟื้นฟูสายสัมพันธ์ดังกล่าวให้กลับคืนมาสี่ งานสมานฉันท์ในที่อื่น ๆ มักเป็นการทำงานหลังจากความรุนแรงจบลงแล้ว แต่ในกรณีประเทศไทยเป็นการทำงานท่ามกลางความรุนแรง (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2549) นอกจากนี้ในทัศนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยังได้สะท้อนปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความจำเป็นจะต้องพิจารณาในสี่ประเด็นได้แก่ หนึ่ง ย้อนทบทวนต่อคำถามที่ว่า การมองปัญหาความขัดแย้งมองได้อย่างไร สอง การให้ความสำคัญกับความรู้ในฐานะกระบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งต้องการเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต สาม ความจำกัดของความรู้เรื่องสังคมไทย และสี่ จำเป็นต้องมองปัญหาอย่างเชื่อมโยงกับบริบทโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ (เสน่ห์ จามริก. 2546) นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอในทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เรียกว่ารูปแบบการเมืองการปกครองแบบธรรมาภิบาล ซึ่งจะต้องตอบคำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะได้อำนาจอันชอบธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายในพื้นที่ทางสังคม ในเมื่อพื้นที่ทางสังคมดังกล่าวได้กลายมาเป็นสนามแข่งขันแย่งชิงอำนาจในเชิงสัญลักษณ์ ข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ต้องนำมาพิจารณาคือ ความสมดุล ความสำนึกในวัฒนธรรม และปัญหาอำนาจรัฐ และท้ายที่สุดก็มีข้อเสนอการปกครองพิเศษที่ผสมผสานและหลากหลาย ซึ่งจะทำให้เกิดการปกครองท้องถิ่นที่มีองค์ประกอบหลายแกนประสานกัน ประกอบด้วย องค์การประสานงานการบริหารและการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ องค์การปกครองท้องถิ่นในระดับตำบลและเทศบาล เหมือนรูปแบบเดิมที่มาจากเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น องค์การสภาผู้รู้ทางศาสนาในระดับตำบล ระบบการศึกษาที่บูรณาการการศึกษาทางศาสนากับสามัญ (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมศรี และสุกรี หลังกุเต๊ะ. 2551) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายคนที่ยพยายามวิพากษ์ และเสนอแนวคิด รวมถึงแนวปฏิบัติในการจัดการกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังเช่น เอี่ยม ทองดี (2549) ได้เสนอให้สังคมได้ทบทวนการจัดระบบการเมืองการปกครองในลักษณะใหม่ที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการจัดการเมืองการปกครองแบบสมานฉันท์ อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว (2549) มองว่าการใช้สติปัญญาและความรู้เท่าทันที่จะสามารถจัดการปัญหาเหล่านี้ได้ ซึ่งหมายถึงการอาศัยปราชญ์ อาศัยภูมิปัญญา รู้เท่าทันแนวคิด อุดมการณ์ที่บิดเบือนและมักจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อการก่อเหตุร้าย อังคณา นีละไพจิตร (2549) มองว่าปัญหาอยู่ที่ความยุติธรรม รัฐจึงควรใช้ความยุติธรรมนำหน้าในการแก้ไขปัญหา เพราะหากขาดความยุติธรรมแล้วจะนำมาซึ่งปัญหาอื่นอีกมาก เช่น การเหยียดหยามโดยขาดความเป็นธรรม หรือแม้แต่การที่ผู้หญิงก็มีความชอบธรรมที่จะพูดเพื่อปกป้องตนเองและเพื่อบ้านเมือง เป็นต้น

ในความเป็นจริงแล้ว เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใดก็ตามที่มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของผู้คนโดยตรง เช่นเป้าหมายของความรุนแรงอยู่ที่การใช้ชีวิตปกติของผู้คนโดยทั่วไปแล้ว ย่อมสะท้อนระดับความรุนแรงที่ผู้คนจะยอมรับไม่ได้ และระดับความรุนแรงนี้อาจจะเป็นเงื่อนไขสำคัญให้ประชาชนได้เรียนรู้และจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ร่วมกัน ดังนั้น การที่ประชาชนคนเล็กคนน้อย

ที่มีชีวิตประจำวันและทำมาหากินประกอบอาชีพในพื้นที่แห่งนั้นจะมีความกระตือรือร้น อาสาเข้ามาดูแล จัดการปัญหาของพื้นที่เมืองนั้น ย่อมเป็นความถูกต้องชอบธรรมที่จะกระทำได้ ซึ่งเรียกได้ว่าคนเหล่านั้นกำลังทำหน้าที่ของความเป็นพลเมือง ซึ่ง อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550 : 30-32) ชี้ให้เห็นว่าคนที่ทำมาหากินหรือใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เมืองใดก็ตาม แม้จะเป็นเพียงคนตัวเล็ก ๆ แต่ไม่ได้มองว่าตนเองเป็นผู้ย่อยที่มีอำนาจกระทำใด ๆ ในบ้านเมืองของตนเองได้ ในทางกลับกัน ได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมถึงภาครัฐ ในกิจการเพื่อส่วนรวม เรียกได้ว่าเป็นการเกิดขึ้นของภาคประชาสังคม (civil society) ที่สามารถทำงานร่วมกับรัฐ ในสถานะที่รัฐไม่อาจครอบงำ ขณะเดียวกันก็ไม่มีลักษณะของการเป็นปัจเจกชนที่เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน แต่ยังคงเป็นปัจเจกชนที่มีความร่วมมือร่วมใจกระทำการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

อย่างไรก็ตามหากพิจารณากรณีเหตุรุนแรงอันเนื่องมาจากความไม่สงบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ นับจากปี 2548 กระทั่งการเกิดเหตุรุนแรงล่าสุด 2 จุด เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 ที่ร้านสะดวกซื้อ ห่างจากที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่เพียง 2.5 กิโลเมตร และบริเวณสถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่ รวมเกิดเหตุความรุนแรงมาแล้ว 6 ครั้ง ในรอบ 10 ปีนั้น ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่า ชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองทุกวันนี้ล้วนเต็มไปด้วยความเสี่ยง และเป็นความเสี่ยงที่มีอาจรู้ล่วงหน้าหรือมีสัญญาณเตือนภัยได้

ทั้งนี้ ภายใต้ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีความเป็นเมืองในเชิงทฤษฎีสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองหรือความทันสมัย ซึ่งถูกให้ความหมายในเชิงของความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจนั้น สเมลเซอร์ ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยา ได้อธิบายเพื่อชี้ให้เห็นถึงการที่วัฒนธรรมทุนนิยม ซึ่งได้ก้าวมาสู่สังคมโดยมองผ่านแนวคิดการจำแนกแจกแจงโครงสร้างสังคม (structural differentiation) (Smelser. 1973, 1976 อ้างถึงใน นภาพร หะวานนท์. 2539 : 33-35) ที่อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างสังคมที่มีการจำแนกแจกแจงน้อย ไปสู่โครงสร้างที่มีการจำแนกแจกแจงที่ซับซ้อน ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่หน่วยสังคมซึ่งเดิมเคยทำหน้าที่ต่าง ๆ หลายหน้าที่ ได้แยกตัวออกไปเป็นหน่วยสังคมแต่ละหน่วยและทำหน้าที่เฉพาะอย่างมากขึ้น การจำแนกแจกแจงโครงสร้างดังกล่าวเชื่อว่า จะมีผลให้หน่วยต่าง ๆ ของสังคมทำงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยที่สังคมจะต้องมีหลักที่จะทำให้หน่วยสังคมใหม่ที่แยกตัวออกไปนี้สามารถประสานงานกันและทำหน้าที่ได้ดีเหมือนกับหน่วยเดิมหรือมีประสิทธิภาพสูงกว่า สเมลเซอร์มองว่า การเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมทันสมัย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกมิติของชีวิตสังคม ได้แก่ 1) การจำแนกกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคมแบบดั้งเดิม การผลิตจะอยู่ในแวดวงครอบครัว และเครือญาติฐานการผลิตจะอยู่ในหมู่บ้าน ตำแหน่งงานอาชีพจะถูกกำหนดโดยเครือญาติชุมชน การผลิตและการบริโภคจะอยู่ในบริบทเดียวกัน เงินตรามีอิทธิพลน้อยมาก แต่เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายอย่างถูกเคลื่อนย้ายออกจากครอบครัวและหมู่บ้าน การผลิตในสังคมเกษตรกรรมค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อขายมากขึ้น ก่อให้เกิดการแยกการผลิตออกจากการบริโภค และมีแนวโน้มจะแยกการบริโภคออกจากชุมชน เพราะการผลิตเพื่อตลาดทำให้ผู้ผลิตไม่ทราบว่ามีผู้บริโภคคือใคร การผลิตแบบอุตสาหกรรมก่อให้เกิดการแยกคนทำงานออกจากทุน ครอบครัวขณะเดียวกันการแลกเปลี่ยนซึ่งเคยกระทำบนฐานความเป็นเครือญาติได้เคลื่อนสู่การแลกเปลี่ยนใน

ระบบตลาดมากขึ้น 2) การแยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากครอบครัวมีผลให้ครอบครัวสูญเสียหน้าที่ที่สำคัญ ในสังคมประเพณีที่ครอบครัวจะทำหน้าที่ทุกอย่างตั้งแต่การผลิตอาหาร เสื้อผ้า การอบรมสมาชิกใหม่ของสังคมให้รู้จักการประกอบอาชีพ การจัดการเรื่องการบริโภค แต่ในสังคมสมัยใหม่ครอบครัวกลายเป็นหน่วยสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะการผลิตสมาชิกใหม่ ดูแลสมาชิกใหม่ที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ รวมทั้งให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเท่านั้น หน้าที่ของครัวครัวที่สูญเสียไปได้แก่ การถ่ายทอดและฝึกอาชีพให้กับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีส่วนทำให้อำนาจควบคุมของผู้สูงอายุต่อสมาชิกหนุ่มสาวเริ่มลดน้อยลง คนหนุ่มสาวมีอิสระที่จะกำหนดชีวิตของตนเองในด้านต่าง ๆ มากขึ้น 3) การจำแนกแจกแจงระบบค่านิยม ซึ่งหมายถึงว่าขณะที่ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยม ได้เกิดการแยกเรื่องศาสนาออกจากคฤหัสถ์ ซึ่งในส่วนนี้เน้นไปที่การที่คนค่อย ๆ ลดความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเพื่อเป็นหลักตัดสินใจดำเนินชีวิต 4) การจำแนกแจกแจงระบบการจัดช่วงชั้นทางสังคม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดช่วงชั้นทางสังคม ซึ่งเดิมเคยใช้สถานภาพที่ติดตัวมา เช่น ตระกูล วงศ์วาน เชื้อชาติ มาเป็นตัวกำหนดการเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ทางสังคม ไปสู่การใช้การศึกษาและความสามารถของบุคคลเป็นตัวกำหนดแทน อย่างไรก็ตามวิธีคิดนี้เชื่อว่า การจำแนกแจกแจงทางโครงสร้างเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่ความทันสมัย การที่สังคมสมัยใหม่มีการจำแนกแจกแจงทางโครงสร้างสูง สังคมจำเป็นต้องมีกลไกเพื่อทำหน้าที่ประสานหรือบูรณาการให้หน่วยย่อย ๆ ทางสังคมทำงานได้ผลและบรรลุเป้าหมาย การประสานงานหรือบูรณาการโครงสร้างสังคมที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้ถูกแยกออกไปทำหน้าที่เฉพาะ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากของสังคมสมัยใหม่ ความล้มเหลวหรือบกพร่องของการประสานงานจะทำให้เกิดปัญหาและความวุ่นวายอย่างมาก ซึ่งเรียกว่าเป็นการรบกวนทางสังคม

แม้ว่าแนวคิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความทันสมัย จะเรียกร้องให้สังคมสร้างกลไกประสานหรือกลไกบูรณาการหน่วยย่อย ๆ ของสังคมที่ถูกแยกตัวไปทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เพื่อลดปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นแต่ในระดับแนวคิดหลักขององค์ความรู้เศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ใช้เป็นหลักการพื้นฐานของการสร้างความมั่งคั่งให้กับระบบธุรกิจ อุตสาหกรรมมีเป้าหมายเพื่อสร้างชนชั้นกลาง ผู้ประกอบการที่มีความคิดเชิงเหตุผล บัณฑิตชนนิยมและวัตถุนิยม เพื่อให้ผู้ประกอบการมีกำไรสูงสุด ดังนั้นตามหลักการนี้ผู้ประกอบการและผู้คนที่ใช้ชีวิตในสังคมเมืองจึงมุ่งประกอบกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่เฉพาะส่วนของตน ความก้าวหน้าของคนวัดจากผลงาน จึงมีการแข่งขันกันสูง ชีวิตประจำวันพึ่งพาตลาดเป็นหลักจึงมุ่งแสวงหารายได้และกำไรจากการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ด้วยเหตุนี้สายสัมพันธ์ของคนจึงถูกกำหนดด้วยวิถีของความเป็นเมืองอย่างเข้มข้นด้วยเช่นกัน

ในความเป็นจริง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดสงขลา ประสบกับภัยคุกคามอยู่สองประเภท หนึ่ง ภัยจากเหตุระเบิด และสอง ภัยจากน้ำท่วม แต่ความต่างของภัยสองประเภทนี้อยู่ที่ถ้าหากเป็นภัยจากระเบิดนั้น จะเป็นภัยความเสี่ยงที่เข้มข้นเพราะเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา อาจจะไม่มีการแจ้งเตือนรวมถึงตัวข่าวสารจะไม่ชัดเจน ขณะที่หากเป็นภัยชนิดที่สองคือน้ำท่วมนั้น เนื่องจากโดยธรรมชาติของการเกิดน้ำท่วมจะมีสัญญาณแจ้งเตือน เช่น ฝนตกไม่หยุดเป็นเวลานาน ปริมาณน้ำฝนวัดในระดับมิลลิเมตรมีจำนวนมาก หรือมีพายุฝน ดังนั้นมาตรการในการดูแล ป้องกัน แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับน้ำท่วมจึงไม่มีความซับซ้อน

เท่ากับภัยจากเหตุระเบิด ด้วยเหตุนี้ในชีวิตจริงของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหาดใหญ่จึงมีความกังวลใจกับภัยจากเหตุระเบิดมากกว่า

คำถามสำคัญก็คือ เมื่อเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจชายแดนภาคใต้และเป็นเมืองขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 4 (จัดลำดับในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลนครหาดใหญ่ ข้อมูล 31 ธันวาคม 2555) หรือหากพิจารณาจากขนาดตลาดอสังหาริมทรัพย์ โดยมีศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย ดังที่ โสภณ พรโชคชัย (2555 : ออนไลน์) วิเคราะห์ไว้เมื่อ ปี 2555 โดยวิเคราะห์ว่า เดิมเมืองหาดใหญ่มีขนาดตลาดอสังหาริมทรัพย์โตเป็นลำดับ 2 ของประเทศ รองจากกรุงเทพมหานคร แต่ปัจจุบันอยู่ในลำดับที่ 3 คือ ในลำดับใกล้ ๆ กับเชียงใหม่ เพราะเกิดเหตุน้ำท่วมใหญ่ในปี 2553 รวมถึงการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อปี 2555 แต่นักวิเคราะห์ก็มองว่าหาดใหญ่ยังคงเติบโต อันเป็นผลจากการท่องเที่ยวและการหนีภัยของคนจากสามจังหวัดชายแดนใต้ อย่างไรก็ตามการประสบกับเหตุระเบิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบถึง 6 ครั้ง นับจากปี 2548 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2557 โดยเป้าหมายของความรุนแรงอยู่ที่ประชาชนทั่วไปที่ใช้ชีวิตในเมืองนั้น จึงมีข้อสังเกตว่าภายใต้สังคมเมืองที่มีความเสี่ยงกับเหตุการณ์ความไม่สงบนั้น ผู้คนที่ใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ให้ความหมายกับสังคมแห่งความเสี่ยงนี้อย่างไร ความเป็นสังคมเมืองที่มีความเสี่ยงมีส่วนกำหนดแบบแผนการใช้ชีวิตของคนหรือไม่ อย่างไร รวมถึงในสถานการณ์แห่งความเสี่ยงนี้ ผู้คนมีการปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสี่ยงนี้อย่างไร

คำถามการวิจัย

งานวิจัยนี้มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การทำความเข้าใจกับการปรับตัวของผู้คนที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเมือง ที่มีความเสี่ยงกับเหตุการณ์ความไม่สงบ ซึ่งมีคำถามการวิจัย ดังนี้

1. ความเสี่ยงในการดำรงชีวิตของคนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นผลพวงเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่ ถ้าเป็นเช่นนั้นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร
2. นโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยและการจัดการความเสี่ยงในพื้นที่เป็นอย่างไร รัฐจัดการกับปัญหาหรือช่องว่างนั้นอย่างไร
3. คนในอำเภอหาดใหญ่ มีการปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตในสังคมเสี่ยงภัยอย่างไร
4. แบบแผนการใช้ชีวิตของคนในอำเภอหาดใหญ่เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและกระบวนการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในเมืองเสี่ยงภัย รวมถึงผลที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิตของคนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

คุณค่าของงานวิจัย

การวิจัยนี้ช่วยเปิดมุมมองให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตของคนเมืองหาดใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไป ภายใต้การรับรู้และนิยามเมืองที่อาศัยอยู่ว่าเป็นเมืองเสี่ยงภัย การเรียนรู้และปรับตัวของคนเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัยจึงเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย และสะท้อนให้เห็นถึงพลังภาคประชาชนที่เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเฝ้าระวังเมือง อย่างไรก็ตามผลของการวิจัยนี้ยังช่วยให้ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจให้ดูแลประชาชนระดับท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้าถึงชีวิตและความเป็นอยู่ของคนที่มีได้หยุดนิ่งรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่พวกเขามีพลังสร้างสรรค์ในอันที่จะเรียนรู้และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสี่ยงภัยอย่างเท่าทัน พร้อมทั้งสามารถเป็นกำลังสำคัญในการดูแลจัดการเมืองร่วมกับภาครัฐได้อย่างเข้มแข็ง ทำยที่สุดภาครัฐซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการเมืองจะได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ และการปรับตัวของคนท่ามกลางสังคมแห่งความเสี่ยงภัย เพื่อใช้ทบทวนกระบวนการทำงานของรัฐโดยรวม รวมถึงกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับชีวิตจริงของคนในสังคมแห่งความเสี่ยงภัย และยังช่วยให้มองเห็นว่ายังมีตัวระเบียบกฎเกณฑ์ในการดูแลชีวิตคนเมืองบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมแห่งความเสี่ยงภัย ที่สมควรจะได้รับการทบทวนและปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสมกับความเป็นจริงของสังคม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้เป็นฐานในการศึกษา

การทำความเข้าใจโลกความเป็นจริงในการดำรงชีวิตของคนในเมืองหาดใหญ่ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ จำนวน 6 ครั้ง ในรอบ 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา เหตุการณ์ความไม่สงบ 5 ครั้ง ในจำนวน 6 ครั้ง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชีวิต ทรัพย์สิน และความมั่นใจในการดำรงชีวิตของคนโดยทั่วไป เพราะสถานการณ์ของการเกิดเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่ทั่ว ๆ ไป ที่สามัญชนใช้ประโยชน์อยู่ในชีวิตประจำวัน เหตุร้ายในหลายเหตุการณ์ถูกอธิบายอย่างเกี่ยวโยงกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บ้างก็มีการพาดพิงถึงเรื่องศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องเปราะบางและบ่อยครั้งที่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในอำเภอหาดใหญ่ พื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานการณ์เหล่านี้ล้วนมีผลให้คนในอำเภอหาดใหญ่หวาดกลัว หวาดระแวงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเรียกได้ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอำเภอหาดใหญ่ทุกวันนี้เป็นชีวิตที่มีการเฝ้าระวังและตั้งคำถามต่อสถานการณ์ความเสี่ยงอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเพื่อให้เกิดการคลี่คลายต่อประเด็นสำคัญของการวิจัย จึงมีการทบทวนเอกสารแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

ทบทวนประวัติศาสตร์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บ่อยครั้งที่เหตุการณ์ความไม่สงบซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มักถูกอธิบายเชื่อมโยงกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือแม้แต่ความคลุมเครือเกี่ยวกับการก่อเหตุ ผู้ก่อเหตุ รวมทั้งประเด็นที่มีส่วนสำคัญให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ประเด็นคลุมเครือดังกล่าวคือ เรื่องของศาสนา ดังนั้นเพื่อคลี่คลายและทำความเข้าใจถึงความซับซ้อนทับซ้อนของสถานการณ์ความไม่สงบ ซึ่งมักจะถูกเชื่อมโยงไปยังเรื่องของศาสนา จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวที่ทับซ้อนอยู่

งานวิจัยเรื่อง ฉีกแผ่นดิน อิสลาม และปัญหาความชอบธรรม ในภาคใต้ของประเทศไทย โดย ดันแคน แม็กคาร์โก (2555 : 18-23 ; 295-299) เป็นงานวิจัยชิ้นสำคัญที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยหัวใจสำคัญของงานวิจัยนี้มุ่งให้เห็นภาพความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทยอย่างลงลึกในรายละเอียด โดยศึกษาความขัดแย้งดังกล่าวในบริบทของความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่าของรัฐไทย ในการสถาปนาการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมีความชอบธรรมในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมุสลิม คำถามสำคัญของงานชิ้นนี้คือ สงครามที่วุ่นนี้เป็นเรื่องของความขัดแย้งที่มาจากความต้องการแบ่งแยกดินแดนจริงหรือ

สาระสำคัญซึ่งเป็นปรากฏการณ์จริงที่งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นมี 2 ประการ ดังนี้

1.) ความรุนแรงที่คุ้ขึ้นระลอกใหม่ไม่ได้เริ่มขึ้นเมื่อปี 2547 อย่างที่คนจำนวนมากมักเข้าใจกันไปเอง แท้จริงตั้งแต่เดือนธันวาคม 2544 เป็นต้นมา กลุ่มนักรบในพื้นที่ชายแดนใต้เข้าโจมตีกองกำลังของเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงอย่างต่อเนื่องและด้วยวิธีการที่แยบคายยิ่งขึ้น ซึ่งรวมถึงการโจมตีป้อมตำรวจเป็นชุดในห้วงเวลานั้น ในวันที่ 24 ธันวาคม 2544 เกิดเหตุโจมตีหลายจุด ซึ่งส่งผลให้มีเจ้าหน้าที่เสียชีวิตจำนวน 6 นาย และในวันที่ 28 เมษายน 2546 เกิดเหตุบุกโจมตีฐานของหน่วยนาวิกโยธินที่จังหวัดนราธิวาสและยะลา ทำให้เจ้าหน้าที่เสียชีวิต 5 นาย แต่รัฐบาลไทยไม่ได้ให้ความสนใจกับเหตุการณ์ดังกล่าวโดยระบุว่าเป็นการกระทำของโจรหรือกลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทำให้เหตุการณ์ไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเท่าไรนัก

2.) โลกภายนอกแทบไม่รับรู้เรื่องราวความขัดแย้งในภาคใต้ของไทย สื่อต่างชาติก็รายงานข่าวเรื่องนี้น้อยมาก จนถึงสิ้นเดือนเมษายน 2551 มีผู้เสียชีวิต 3,002 คน และได้รับบาดเจ็บ 4,871 คน ในปี 2547 มีเหตุการณ์รุนแรงจำนวน 1,850 ครั้ง ในปี 2548 มีจำนวน 2,297 ครั้ง ในปี 2549 มีจำนวน 1,815 ครั้ง ในปี 2550 มีจำนวน 1,861 ครั้ง และในช่วงสี่เดือนแรกของปี 2551 มีจำนวน 241 ครั้ง ขณะที่ยังไม่มีเหตุการณ์ใดที่มีผู้เสียชีวิตมากกว่าเหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน และ 25 ตุลาคม 2547 แต่ในช่วง 40 เดือน นับตั้งแต่หลังมกราคม 2547 เป็นต้นมา ยอดของเหตุการณ์ความรุนแรงในรูปแบบการใช้ปืนยิงไม่เคยต่ำกว่า 40 ครั้งต่อเดือน โดยมากมักจะเกิน 80 ครั้งต่อเดือน ในช่วงนี้มีอยู่ 7 เดือน ที่มีการยิงปะทะกันมากกว่า 100 ครั้ง ผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่ถูกยิงระหว่างเหตุการณ์หนึ่งหรือสองครั้ง ผู้ก่อการไชร้ระเบิดทั้งระเบิดมือที่ใช้ขว้างและลอบวางระเบิดที่จุดชนวนระยะไกล ผู้ที่ตกเป็นเป้าสังหารบ่อยครั้งคือทหารลาดตระเวน ในขณะที่ยังมีการวางระเบิดในตลาดสด ร้านน้ำชา สถานที่ราชการ และสถานประกอบธุรกิจอื่นๆ ด้วย

ทหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเป็นกลุ่มที่บาดเจ็บล้มตายมากที่สุด ในช่วงหกเดือนแรกของปี 2550 ผู้ตกเป็นเหยื่อส่วนใหญ่กลับเป็นเกษตรกร ผู้มีอาชีพค้าขายเสียชีวิตมากเป็นอันดับที่สาม และลูกจ้างในโรงงานเป็นอันดับห้า สงครามเริ่มทวีความน่าเกลียดขึ้นเมื่อการใช้ความรุนแรงเป็นไปอย่างสะเปะสะปะและไม่มีขอบเขต ในหลายพื้นที่ ครูและเจ้าหน้าที่โรงเรียนซึ่งเป็นแนวหน้าของรัฐบาลไทยถูกสังหารและได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก นี่เป็นความขัดแย้งที่เต็มไปด้วยความคลุมเครือ เพราะกลุ่มผู้ก่อการไม่เคยประกาศตัวเป็นผู้รับผิดชอบ และไม่เคยยื่นข้อเรียกร้องใด ๆ เหยื่อจำนวนไม่น้อยเป็นมุสลิม ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ทรยศต่อศาสนาของตนเอง เพราะพวกเขาทำงานในหน่วยงานของรัฐบาลไทย หรือไม่ก็ถูกมองว่าเป็นสายข่าวของทางการ

การที่สื่อต่างชาติไม่ค่อยสนใจรายงานข่าวความรุนแรงในภาคใต้ของประเทศไทย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวต่างชาติไม่ใช่เป้าหมายของการโจมตีปัตตานี ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครกว่าหนึ่งพันกิโลเมตร ไม่มีผู้สื่อข่าวต่างประเทศประจำการ ทางของไทยเองก็พยายามไม่ทำให้เหตุการณ์รุนแรงในภาคใต้เป็นข่าว ไม่เปิดโอกาสให้ทูตและตัวแทนขององค์กรระหว่างประเทศสอบถามเรื่องราวเบื้องต้นเกี่ยวกับความขัดแย้ง ทางของไทยมองการให้ความสนใจเรื่องความขัดแย้งในภาคใต้ของอาเซียน โอไอซี และองค์กรของสหประชาชาติ ด้วยสายตาหวาดระแวง เพราะเกรงว่าความสนใจของนานาชาติอาจนำไปสู่การกดดันให้เกิดเขตปกครองตนเองแบบอาเจห์ หรือก่อให้เกิดการลงประชามติเพื่อ

แยกตัวเป็นเอกราชแบบติมอร์ตะวันออก ทางของไทยยังกังวลว่าหากระดับความรุนแรงของปัญหา ซึ่งในช่วง 2547-2550 ทำให้มีผู้เสียชีวิตเฉลี่ยปีละเกือบ 700 คนนั้น แพร่หลายออกไป อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทำรายได้มหาศาลแก่ประเทศไทยและมีจุดขายที่สถานตากอากาศริมทะเล เช่น ภูเก็ต อาจได้รับผลกระทบไปด้วย

ความขัดแย้งยังเป็นที่มาของความตึงเครียดระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย มีชาวมลายูมุสลิมจำนวนมากที่ถือสองสัญชาติทั้งไทยและมาเลเซีย แม้จำนวนจะไม่แน่ชัดก็ตาม และไม่ต้องสงสัยเลยว่าคะแนนเสียงจากพลเมืองสองสัญชาติเหล่านี้ช่วยให้พรรคฝ่ายค้านอย่างพรรคอิสลามแห่งมาเลเซีย (Parti Islam SeMalaysia: PAS) ครองอำนาจในรัฐกลันตัน ซึ่งอยู่ติดกับประเทศไทย ในขณะที่รัฐบาลกัวลาลัมเปอร์ที่นำโดยองค์การแห่งชาติเอกภาพชาวมลายู (United Malay National Organization: UMNO) ไม่ได้ประโยชน์จากความรุนแรงและความไม่มีเสถียรภาพบริเวณชายแดนมาเลเซีย แต่ชาวมลายูเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่ต่างรู้สึกเห็นใจชาวมลายูปาตานี เพราะพวกเขามองชาวมลายูมุสลิมในประเทศไทยว่าเป็นเหมือนญาติ และเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่ข่มเหง

ข้อเสนอของงานวิจัยฉีกแผ่นดินมี 2 ประการได้แก่

1.) โดยความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องของความชอบธรรมของชาวไทยในชายแดนใต้ที่ผู้คนพอมองเห็น หนทางใด ๆ ก็ตามที่จะใช้แก้ปัญหาจะต้องมุ่งเน้นไปที่วิกฤตความชอบธรรมเป็นเบื้องต้น ความชอบธรรมที่อิงอาศัยคุณธรรมแบบไทย ๆ นั้น จะใช้ไม่ได้ผลในปาตานี ในขณะที่ความชอบธรรมเชิงความเป็นตัวแทนตามความหมายในบริบทของสังคมไทยนั้นก็ถูกทดสอบและลดความน่าเชื่อถือไป หนทางเดียวที่เหลือพอจะให้เดินหน้าไปได้คือ การพยายามลองใช้ความชอบธรรมเชิงการมีส่วนร่วม คือ การให้ชาวมลายูมุสลิมมีอำนาจมากพอในการควบคุมจัดการกิจการต่าง ๆ ของพวกเขาเอง ในขณะที่ยังคงรักษากฎมิภาคชายแดนแห่งนี้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยต่อไปได้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการปกครองตนเองที่มีเนื้อหาสาระจริง ๆ นั้นเอง ซึ่งบางครั้งอาจเรียกขานด้วยชื่ออื่นจากนี้ก็ได้ เป็นไปได้ว่าสิ่งนี้จะกลายเป็นทางออกที่แก้ไขปัญหาระยะยาว เพียงหนทางเดียวที่ทำให้ปากฝ่ายต่าง ๆ พอใจมากที่สุด การบรรลุข้อตกลงในทำนองนี้รับประกันสันติภาพที่จะเกิดขึ้น และผลักพวกสุดโต่งที่จ้องจะทำลายข้อตกลงดังกล่าวให้ไปอยู่ยังชายขอบนั้น จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างทางการเมืองและความมั่นคงด้วยเช่นกัน

2.) ข้อจำกัดของการตีความแบบตายตัวต่อ “ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์” ที่อิงอาศัยคำศัพท์ที่สร้างปัญหาอย่าง “ความรุนแรงแบบอิสลาม (Islamic violence)” และ “การก่อการร้ายสากล (international terrorism)” ปัญหาที่เกิดขึ้นของชาวมุสลิมปาตานีเป็นเรื่องการเมืองที่มีใจกลางอยู่ที่คำถามเกี่ยวกับ “ความชอบธรรม” นั่นคือ พวกเขาต้องการอำนาจในการปกครองดินแดน ที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นของพวกเขาอีกครั้ง การทำความเข้าใจความขัดแย้งนี้เกี่ยวข้องกับการเน้นย้ำที่กระบวนการและโอกาสทางการเมืองเป็นหลัก ศาสนาอิสลามทำหน้าที่เป็นเพียงแหล่งทรัพยากรในการขับเคลื่อนผู้คนและเป็นวิถีหรือแนวทางในการวางกรอบให้การอ้างเหตุผลรองรับต่อการก่อความรุนแรงที่ต่อต้านพลเรือนให้มีความแหลมคมมากยิ่งขึ้น จนบ่อยครั้งที่ความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวได้พัฒนาไปจนก่อเกิดแรงเหวี่ยงอันน่ากลัว

งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบเชิงปฏิเสธ 2 ประการ ได้แก่

1.) ความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทย หัวใจสำคัญมิได้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม แต่พวกนักรบกำลังตักตวงผลประโยชน์ จากการที่ชนชั้นนำทางศาสนาได้สูญเสียสิทธิอำนาจไป ในขณะที่รัฐไทยเองก็ได้ทำให้สถานการณ์เลวลงไปอีก ด้วยการเข้าไปวนวายในเรื่องที่เกี่ยวกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและเข้าไปดึงเอาเจ้าของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาเป็นพวกอย่างโจ่งแจ้ง การสูญเสียสิทธิอำนาจของบรรดาอิหม่ามและเจ้าของโรงเรียนผู้อาวุโสเหล่านี้ ก่อให้เกิดช่องว่างที่คนหนุ่มกว่าและก้าวร้าวกว่าเข้ามาแทนที่ เป็นความจริงเช่นเดียวกันที่บรรดาครูโรงเรียนปอเนาะและอุstadz มีบทบาทสำคัญยิ่งในการชักจูงเด็กหนุ่มให้เข้าร่วมก่อการกับพวกนักรบ นอกจากนี้ การชักชวนสมาชิกใหม่ ๆ และการฝึกฝนนั้นต่างก็ใช้วัชรของศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นพิธีสาบานตน พิธีกรรมไสยศาสตร์ และการพูดถึงญิฮาดหรือสงครามศาสนา การกล่าวถึงการทำญิฮาดที่วุ่นวายได้ปลุกใจออกไปอยู่ในใบปลิวที่ไม่อ้างชื่อผู้จัดทำบางชิ้น ตลอดจนอยู่ในบทสนทนาสาธารณะเกี่ยวกับขบวนการ แต่ในบรรดาสิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีอะไรที่ทำให้ความขัดแย้งที่ปาตานีกลายเป็นความขัดแย้งทางศาสนา จุดเน้นในลำดับแรกของพวกนักรบก็คือความคับข้องหมองใจทางประวัติศาสตร์และทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องศาสนา

2.) ความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทยไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งในระดับโลก แต่เป็นเรื่องของท้องถิ่น ขณะที่การก่อความไม่สงบนี้ยังกินความกว้างไปสู่ระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ชายแดนไทยที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย แต่ความขัดแย้งที่นี้ไม่ได้เป็นเรื่องในระดับภูมิภาคเช่นเดียวกัน

ท้ายที่สุดงานวิจัยนี้ยังทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิดต่อว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ไม่สามารถเอาชนะได้ด้วยวิธีการทางทหาร สิ่งที่รัฐควรคำนึงถึงสิ่งแรกคือ “ความชอบธรรม”

กรณีเหตุร้ายและความสูญเสียจากเหตุระเบิดที่เกิดในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นับตั้งแต่ ปีพ.ศ.2548 กระทั่งปี พ.ศ.2557 รวม 6 ครั้ง มีประเด็นที่น่าสังเกตคือ แม้ในความเข้าใจของคนพื้นที่และเจ้าหน้าที่รัฐ ต่างก็คาดคิดและบ้างก็มีหลักฐาน ข้อสรุปที่โยงกับเหตุรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ประเด็นเรื่องของศาสนากลับมิได้ถูกใช้เป็นหัวใจหลักของคำอธิบายในการก่อเหตุร้าย หรือแม้แต่ในการรับรู้ของผู้คนต่างก็ไม่ได้เพ่งมองไปยังเรื่องของศาสนาอิสลามแต่อย่างใด ข้อค้นพบจากงานวิจัยฉีกแผ่นดินที่ระบุว่าในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช่สงครามศาสนา แต่ศาสนาถูกใช้เป็นข้ออ้างในการเอื้อประโยชน์ต่อนักรบ เป็นข้อสังเกตที่สำคัญมากเพราะขณะที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เรียกได้ว่าค่อนข้างจะประสบความสำเร็จในกรณีที่นักรบใช้ศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ ผลพวงที่ได้รับมากกว่านั้นคือได้นำไปสู่ความหวาดระแวงในกลุ่มไทยพุทธและมุสลิมในพื้นที่ในเวลาเดียวกัน บ่อยครั้งข้อมูล เบาะแสเกี่ยวกับสถานการณ์การก่อเหตุร้ายจะค้นหาได้ยากจากคนในชุมชน และพื้นที่

คำถามสำคัญที่มีต่อสถานการณ์ความสูญเสีย ความรุนแรงจากเหตุระเบิดในอำเภอหาดใหญ่ จึงเป็นคำถามที่ว่า “แม้เจ้าหน้าที่รัฐ และคนในพื้นที่จะรับรู้และเชื่อว่าเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นในเมืองหาดใหญ่ มีความเชื่อมโยงกับการก่อเหตุร้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เพราะเหตุใดเรื่อง

ศาสนาอิสลามจึงมิได้เป็นประเด็นสำคัญที่ถูกพาดพิงถึง” และคำถามอีกข้อหนึ่งที่ว่า “เมื่อเกิดเหตุระเบิดในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ เพราะอะไรทั้งประชาชนทั่วไปและเจ้าหน้าที่รัฐต่างออกมาพูดคุย จัดกิจกรรมเพื่อบริหารจัดการเมือง พร้อมทั้งดูแลความปลอดภัยให้กับตนเองกันใหม่” และ “ความชอบธรรมของรัฐในการดูแลบริหารจัดการเมืองหาดใหญ่ เป็นอย่างไร”

ความเสี่ยงภัยกับความเปราะบางสังคมสมัยใหม่

ภัยที่กระทบกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ของเมืองหาดใหญ่ มี 2 ประการ ได้แก่ หนึ่ง อุทกภัย สอง ภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ แต่เมื่อพิจารณาเชิงลึกแล้วจะเห็นว่า ภัยสองประเภทนี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับอุทกภัยนั้นคนในพื้นที่มองว่า เป็นภัยที่มีที่มา มองเห็นที่มาหรือเงื่อนไขการเกิดภัยได้อย่างชัดเจน มีเครื่องมือตรวจนับที่เป็นวิทยาศาสตร์ และอธิบายได้ สามารถแจ้งเตือนได้ แต่สำหรับภัยจากการก่อเหตุความไม่สงบเป็นภัยที่มีความคลุมเครือ อาจเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ข่าวสารที่แจ้งเตือนอาจจะไม่มีความชัดเจน ดังนั้น ภัยจากการก่อเหตุความไม่สงบ จึงถูกมองว่ามีผลกระทบทั้งกับชีวิต ทรัพย์สิน จิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของคนเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้ ในความเป็นสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่คนมีวิถีชีวิตผูกพันกับการบริโภค การซื้อหาสินค้า เมื่อมีข่าวคราวความไม่สงบเกิดขึ้น หรือมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจริง ทั้งในพื้นที่หาดใหญ่ หรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือแม้แต่ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านตรวจคนเข้าเมือง รับนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย และสิงคโปร์ กระแสความเชื่อมั่นที่มีต่อการค้าในเมืองหาดใหญ่ก็ทรุดลงเช่นเดียวกัน

ความเสี่ยงจากการก่อเหตุความไม่สงบ จึงกระทบต่อวิถีชีวิตคนเมืองเป็นอย่างมาก โดยนัยนี้ อูลริช เบค (Beck, 1992) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันได้นำเสนอแนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงภัย (risk society) มองว่า ในยุคสมัยใหม่แบบสะท้อนย้อนกลับ (reflexive modernity) ผู้เชี่ยวชาญไม่อาจยึดกุมผูกขาดความรู้เอาไว้ในมือได้อีกต่อไป เบค เชื่อว่าสังคมต้องเกิดกระบวนการวิพากษ์ด้วยการใช้เหตุผลและผลอย่างถอนรากถอนโคน (radicalization of rationalization)

เบค อธิบายว่า ในภาวะของสังคมที่มีการกระจายความมั่งคั่ง นั่นคือการกระจายความเป็นสังคมเสี่ยงภัยในเวลาเดียวกัน สถานการณ์แห่งความเสี่ยงนี้ได้ถูกสร้างขึ้นมาด้วยความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีความแตกต่างจากความเสี่ยงภายนอก หรือความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ ความเสี่ยงจากความเป็นสังคมสมัยใหม่มีผลพวงมาจากการพัฒนาระบบอุตสาหกรรม ในขณะที่สังคมดั้งเดิมความเสี่ยงจะจำกัดอยู่เฉพาะถิ่น เฉพาะที่ แต่ในสังคมสมัยใหม่ ความเสี่ยงจะครอบงำอยู่ทุกหนแห่ง ความเสี่ยงในสังคมสมัยที่กล่าวถึงนี้เป็นปฏิกริยาย้อนกลับหรือบูมเมอแรง (boomerang effect) ที่สะท้อนกลับมายังคน ในสถานการณ์นี้ คนรวยยังพอที่จะมีทางหนีทีไล่ แต่สำหรับคนยากจนแล้วเป็นเรื่องยาก ดังนั้นความเสี่ยงบางอย่างจึงเป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับคนบางกลุ่ม ซึ่งมักจะเกิดกับคนชั้นล่างมากกว่าคนชั้นสูง หรือเรียกว่าคนเผชิญกับความเสี่ยงในระดับที่ไม่เท่ากัน

จากคำอธิบายของเบคข้างต้นสะท้อนว่า สังคมอุตสาหกรรมคือสังคมชนชั้น ความไม่เป็นธรรมคือตำแหน่งทางชนชั้นของสังคม อย่างไรก็ตามในสังคมความเสี่ยง ประชาชนจะมีสำนึกร่วมในประเด็นความเสี่ยงที่ได้รับผลกระทบร่วมกัน ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็น "สำนึกความเสี่ยง" (risk consciousness) ดังนั้น เป้าหมายหลักในทางอุดมคติของสังคมเสี่ยงภัยคือ การจัดความเสี่ยงให้หมดไปนั่นเอง สิ่งสำคัญที่เบคกล่าวคือ "ในขณะที่เราทำให้สังคมทันสมัย ทำให้สังคมมีความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ก่อให้เกิดสิ่งตรงข้าม นั่นคือสังคมอยู่บนเส้นทางสังคมเสี่ยงภัยมากขึ้นทุกที"

ในทัศนะของเบค สิ่งที่สังคมเสี่ยงภัยจะต้องเผชิญมี 2 ประการ คือ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิถีชีวิตของคนที่ต้องเผชิญกับความปลอดภัย เหล่านี้อาจก่อให้เกิดหายนะหรือไม่ก็ก่อให้เกิดความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน นอกจากนี้การที่สังคมถูกรอบำด้วยความเสี่ยง ทั้งในระดับของวัตถุและจิตใจ ในด้านบวกของสถานการณ์เสี่ยงภัย จะทำให้คนในสังคมมีการตอบสนองต่ออันตรายมากขึ้น อย่างไรก็ตามสังคมเสี่ยงภัยเป็นสิ่งที่ป้องกันได้ตามคาดหวังก็คือ ความปลอดภัยที่เต็มไปด้วยความเท่าเทียม

ในงานอีกชิ้นหนึ่งของเบค (Beck.2006) เรื่อง Living in the world risk society อธิบายให้เห็นขอบเขตของความเสี่ยงที่แทรกอยู่ในประสบการณ์ชีวิต มีลักษณะของปฏิสัมพันธ์ 3 ลักษณะ คือ การปฏิเสธ การเฉยเมย และการเปลี่ยนแปลง อย่างแรกมีอยู่ในวัฒนธรรมสมัยใหม่ อย่างที่สองอยู่ในช่วงการปฏิวัติหลังยุคสมัยใหม่ และอย่างที่สองคือ ช่วงของความเป็นสากลในโลกสังคมเสี่ยงภัย ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นทั่วโลกจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้คนทุกถิ่นที่รู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยได้ คำถามก็คือว่า เราจะมีชีวิตอยู่ในโลกแห่งความเสี่ยงอย่างไร

เบคยังได้ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ความเสี่ยง 3 ขั้นตอน ที่คนในยุคทันสมัยจะต้องเผชิญคือ

1) อันตรายแบบเก่า-ความเสี่ยงแบบใหม่ คำถามคือ อะไรคือความเสี่ยงแบบใหม่ของสังคมโลก บางเวลาความเสี่ยงที่มีการคาดการณ์ก็เกิดเป็นจริง และความเสี่ยงนั้นอาจจะย้ายฐานไปยังจุดต่าง ๆ ได้

2) ลักษณะสำคัญของความเสี่ยง มี 3 ประการ

2.1) ไม่จำกัดขอบเขตของท้องถิ่น

2.2) คาดการณ์ไม่ได้ แม้จะมีสมมติฐานที่ถูกกำหนดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ก็ตาม ข้อสมมติดังกล่าวอาจขัดแย้งกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

2.3) ไม่สามารถชดเชยได้ ในยุคทันสมัยอาจมีเป้าหมาย หลักการเชิงอุดมคติเกี่ยวกับความปลอดภัย แต่ความเสี่ยงที่คาดการณ์ไม่ได้ จะเกิดผลที่ตามมาหลากหลาย ไม่อาจคาดคิดและไม่สามารถชดเชยได้

ลักษณะของความเสี่ยง 3 ประการข้างต้น สามารถเกิดขึ้นได้ใน 3 ระดับ ดังนี้

1. พื้นที่ (spatial) ความเสี่ยงใหม่เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ไม่สนใจรัฐชาติหรือเขตแดนใดๆ

2. เวลา (temporal) ความเสี่ยงใหม่มีช่วงระยะเวลายาวนาน เช่น ปากนิวเคลียร์ ที่สามารถกำหนดเวลาที่จะหมดสภาพได้แน่นอน

3. สังคม (social) ความซับซ้อนของปัญหาและความเชื่อมโยงที่ยืดยาวของผลกระทบ ทำให้การคาดการณ์ในสาเหตุและผลกระทบเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้อีกต่อไป เช่น วิกฤตทางการเงิน

นอกจากนี้ผลย้อนกลับจากการเป็นสังคมสมัยใหม่ ยังสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของผู้คนที่มีความเป็นอิสระมากขึ้น มีการตรวจสอบชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง มีเครือข่ายที่ทำงานด้วยกันแบบยืดหยุ่น คนในสังคมเป็นผู้มีความรู้และติดต่อสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมถึงในการให้บริการและการรับบริการ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่อาจเรียกได้ว่า เป็นสังคมแห่งความเสี่ยงภัยจากเหตุระเบิด เนื่องจากเหตุระเบิด 6 ครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิต ทรัพย์สิน เศรษฐกิจ และกำลังใจในการดำรงชีวิต นำไปสู่การเรียนรู้และสร้างพลังด้านต่าง ๆ เพื่อเผชิญกับความเสี่ยง ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะในอนาคต ดังจะเห็นได้จากโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ที่ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนได้จัดขึ้น อย่างไรก็ตามคำถามก็คือ “คนในอำเภอหาดใหญ่ให้ความหมายกับสังคมเสี่ยงภัยอย่างไร และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเช่นนี้ได้อย่างไร”

ทำความเข้าใจโลกของสังคมเสี่ยงภัยที่เชื่อมโยงกับความรุนแรง

ภายใต้ความสูญเสียในชีวิต ทรัพย์สิน เศรษฐกิจและกำลังใจในการดำรงชีวิตของคนในอำเภอหาดใหญ่ จากการเกิดเหตุระเบิดในพื้นที่ที่คนใช้ดำเนินชีวิตประจำวันจำนวน 6 ครั้ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ในเชิงทฤษฎีแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ย่อมเปลี่ยนแปลงไป

บ่อยครั้งที่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตของคนอาจจะสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ดูแล ควบคุม ระเบียบกฎเกณฑ์บางอย่างที่รัฐกำหนดอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำรงชีวิตของคน แต่คนจำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์นั้นอย่างเคร่งครัด ปรากฏการณ์นี้เรียกว่ากฎระเบียบทำให้ศักยภาพของคนชะงักงัน หรืออ่อนแรงลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่คนจะต้องเผชิญ หรือแม้แต่การที่คนมองว่าระเบียบกฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนด ไม่สอดคล้องกับชีวิตจริงของพวกเขา พวกเขาจึงเลือกที่จะปฏิบัติตามระเบียบบ้าง ไม่ปฏิบัติตามบ้าง หรือปฏิบัติตามระเบียบแบบไม่สมบูรณ์

ปฏิเสฐมิได้ว่า พื้นที่ที่มีความเป็นเมืองเศรษฐกิจย่อมต้องมีการบังคับใช้ระเบียบกฎเกณฑ์การบริหารจัดการเมืองอย่างเข้มข้น แต่เมื่อเมืองอยู่ในสถานะ “เสี่ยงภัยจากเหตุระเบิด เหตุการณ์ความไม่สงบแล้ว” คำถามของงานวิจัยนี้ก็คือ ตัวกฎระเบียบจะต้องถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความเป็นจริงที่ชีวิตคนเมืองกำลังเผชิญหรือไม่ หากจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกฎระเบียบ จะปรับเปลี่ยนอย่างไร

งานท้าทายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง ฉบับปรับปรุงใหม่ ของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2557 : 43-75) สามารถคลี่คลายเพื่อทำความเข้าใจข้อคำถามของงานวิจัยที่ศึกษาได้ ทั้งนี้ในงานชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นความหมายของความรุนแรงที่มักจะให้นิยามกันในเชิงพฤติกรรมความรุนแรงที่จะได้คลี่คลายนี้ ประกอบด้วยความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

ความรุนแรงทางตรง

ความรุนแรงนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการ (process) อันประกอบด้วย ที่มา (sources) ของความรุนแรง เป้าของความรุนแรง และเหยื่อของความรุนแรงนั้น เหตุที่แยกเป้าของความรุนแรงออกจากเหยื่อก็คือเพราะบางครั้งเหยื่อที่รับผลของความรุนแรงนั้นมิใช่เป้าที่แท้จริง ความรุนแรงนั้นถ้าจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือ การทำให้ศักยภาพของมนุษย์สะดุดหยุดลงโดยยังมิถึงการอันสมควร เช่น ผู้คนชาวสิงหลที่ถูกสังหารที่เมืองโบราเวาเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1989 ในศรีลังกานั้นมีทั้งหมด 37 คน เป็นหญิงเสีย 5 คน และเป็นเด็ก 10 คน คงเห็นได้ชัดเจนอยู่แล้วว่ากรณีนี้เป็นความรุนแรง ผู้คนทั้ง 37 คนเป็นเหยื่อของความรุนแรง แต่เหตุที่เรียกสิ่งนี้เป็นความรุนแรงก็เพราะชีวิตต้องถูกทำให้สิ้นสุดลง และพร้อมกับชีวิตที่สิ้นสุดลงนั้น โอกาสที่ชีวิตนั้น ๆ จะเติบโตเกื้อกูลต่อสังคมและชีวิตอื่นๆ ก็ต้องสะดุดหยุดลงด้วย และในกรณีนี้การหยุดชีวิตและศักยภาพของชีวิตเกิดขึ้นเพราะกระสุนปืนหรือมีดพร้าโดยมีตัวบุคคลเป็นผู้กระทำ รายงานข่าวระบุว่า ผู้กระทำความรุนแรงในกรณีนี้คือฝ่ายก่อการร้ายชาวมุสลิมกลุ่มหนึ่งที่กำลังทำการต่อสู้กับรัฐบาลศรีลังกาอยู่ในขณะนั้น การสนใจกับความรุนแรงชนิดนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นความรุนแรงทางตรง (direct violence) เพราะผลของความรุนแรงเป็นสิ่งที่มักจะเห็นได้ชัดเจน เช่น รอยแผลกระสุนปืน ความพิการอันเนื่องมาจากโดนกับระเบิด เป็นต้น แม้ที่มาเป็นสิ่งที่มักเห็นได้ค่อนข้างจะชัดเจนเพราะมีตัวผู้กระทำชัดเจน แต่การกล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่าต้องระบุตัวผู้กระทำได้ชัดเจน เพียงแต่หมายความว่าต้องมีตัวผู้กระทำชัดเจนเท่านั้น กล่าวโดยสรุปก็คือ ความรุนแรงทางตรงนั้นเป็นความรุนแรงที่มีผลในเชิงการทำร้ายร่างกายและมีผู้กระทำเป็นที่มาของความรุนแรง บางครั้งจึงเรียกความรุนแรงชนิดนี้เป็นความรุนแรงส่วนบุคคล

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หมายถึง อะไรก็ตามที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์ (potentiality) กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง (actuality) โดยเฉพาะเมื่อ “อะไรก็ตาม” นั้นมิใช่ตัวบุคคลแต่เป็นระบบหรือโครงสร้างนั่นเอง ตัวอย่างเช่น เด็ก ๆ ในประเทศไทยสามารถเจริญเติบโตมีสุขภาพแข็งแรงได้ และช่วยสร้างสรรค์สังคมของตนได้ แต่ต้องมาตายเสียด้วยโรคหิวตอดโรคเมื่ออายุได้เพียง 3 เดือน หมายความว่าศักยภาพของเขาถูกจำกัดโดยไม่น่าจะเป็น เพราะสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในระบบสังคมที่มีความสามารถยับยั้งมิให้เด็กเหล่านั้นตาย และโอบอุ้มคำจูนให้พัฒนาศักยภาพของตนได้ แต่ระบบสังคมนั้นมิได้กระทำการดังกล่าว ก็ถือว่าเกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากสถานการณ์เช่นเดียวกันเกิดขึ้นเมื่อหลายร้อยปีก่อนในยุคสมัยที่ระบบสังคมไร้ความสามารถจะขจัดโรคหิวตอดโรคได้ก็ไม่ถือว่าเกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างขึ้น ในทางทฤษฎีแล้วสิ่งใดก็ตามที่มากางกันมิให้ช่องว่างระหว่างศักยภาพกับความเป็นจริงของมนุษย์หดแคบลง หรือเป็นตัวการขยายช่องว่างนั้นออกไปก็ล้วนถือว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างได้เช่นกัน

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างนั้นมีลักษณะเด่นประการหนึ่งคือ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดดเด่น เมื่อปรากฏขึ้นแล้วก็หายไปเช่นความรุนแรงทางตรง หากแต่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในช่วงเวลาอันยาวนานต่อเนื่อง ธรรมชาติของความรุนแรงเชิงโครงสร้างอยู่ในรูปกระบวนการมากกว่าจะเป็นเหตุการณ์

จำเพาะเจาะจงซึ่งคล้ายกับความอดอยาก (hunger) นั่นเอง กล่าวคือ ความอดอยากมิใช่ความหิว เฉพาะคราว หากเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง มิใช่เป็นเพียงความไม่สะดวกสบายเป็นครั้งคราว (discomfort) แต่ยังรวมเอาความรู้สึกที่จำเจและดูประหนึ่งไร้ทางออกเข้าไปด้วย ตัวอย่างเช่น ข้าราชการผู้หนึ่งอาจต้องทำงานล่วงเวลาอาหารกลางวันของตน เขาผู้นั้นอาจรู้สึกหิวแต่เขาก็มิได้อดอยากและเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นครั้งเป็นคราว เขามีเงินในกระเป๋าและสามารถแก้ปัญหาความหิวของตนได้ไม่ยาก เมื่อทำงานเสร็จก็ออกไปซื้ออาหารรับประทาน ความหิวก็จะหายไป แต่สำหรับขอทานยากไร้ผู้หนึ่งชีวิตเขาอาจขึ้นอยู่กับเศษสตางค์ที่จะได้รับ อันเป็นสิ่งที่เขาไม่แน่ใจและควบคุมมิได้ วันใดที่ไม่มีใครให้เศษสตางค์เขาก็ไม่มีทางออก ยิ่งถ้าขาดเพื่อนฝูงจนเจือด้วยก็เป็นอันต้องเผชิญกับความอดอยากชนิดซึ่งหน้าและขจัดให้สิ้นไปไม่ได้ง่ายเหมือนความหิว นอกจากจะพยายามทำตนให้ชินกับรสชาติของความอดอยากเท่านั้น

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างเป็นการนำเสนอภาพ “การเอาเปรียบทางสังคม” ของกลุ่มคนที่เป็นผู้มีอำนาจเพราะมีสถาบันและโครงสร้างค้ำจุนอยู่ และปล่อยให้คนส่วนใหญ่ที่ถูกเอาเปรียบมีชีวิตอยู่อย่างลำบาก ไม่มีทางออก รวมถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างยังแทรกแซงกลุ่มคนที่ไม่มีอำนาจ / มีอำนาจน้อยกว่า ทำลายโอกาสของการที่จะมีชีวิตที่ดีกว่า

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม หมายถึงส่วนเสี้ยวของปริณทณดังกล่าวที่ทำหน้าที่สนับสนุนรองรับความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นชนิดทางตรงหรือเชิงโครงสร้างก็ตาม ส่วนเสี้ยวของวัฒนธรรมที่ทำให้ความรุนแรงทั้งสองประเภทใหญ่กลายเป็น หรือทำให้รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรืออย่างน้อยก็ไม่ใช่เรื่องผิดร้ายแรงอะไร การศึกษาเรื่อง “ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม” จึงเป็นการพิจารณารูปแบบวิธีการที่ความรุนแรงนานาชนิดกลายเป็นเรื่องชอบธรรม และเป็นที่ยอมรับในสังคมโดยรวม หากพิจารณาจากความรุนแรงเป็นชั้นเหมือนชั้นดินหรือหิน โดยถือเอาลักษณะความเปลี่ยนแปลงและคงที่ของตัวแปรเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าความรุนแรงทางตรงเช่นความทารุณโหดร้ายอันมีผู้กระทำเป็นตัวตนให้เห็นเด่นชัดจะเป็น “ตัวแปร” ที่เปลี่ยนแปลงง่ายหรือบ่อยครั้งที่สุด ดังนั้นจะเป็น “ชั้น” ของความรุนแรงที่ตื้นที่สุด ชั้นที่ลึกลงมาเป็นเรื่องของโครงสร้างหรือสถาบันที่ปรากฏขึ้นเพื่อตอกย้ำยืนยันให้รูปแบบการกดขี่เอาเปรียบดำเนินไป ระดับชั้นนี้คือชั้นของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง อันถือเป็นชั้นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงได้น้อยกว่า “ชั้นแห่งความรุนแรง” ชั้นแรก ส่วนชั้นที่ลึกที่สุดคือ วัฒนธรรมความคิดความเชื่อ ซึ่งดูจะเคลื่อนผ่านกาลเวลาโดยเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แม้ว่าชั้นแห่งความรุนแรงในระดับที่ตื้นกว่าจะเปลี่ยนไปแล้วก็ตาม กล่าวอีกอย่างหนึ่ง หากถือว่าความรุนแรงทางตรงเป็นชั้นที่อยู่ตื้นที่สุด เห็นง่ายที่สุด ก็อาจเรียกได้ว่าเป็นเรื่องของ “เหตุการณ์” ในขณะที่ความรุนแรงชนิดที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง และมีการเปลี่ยนแปลงให้เห็นอยู่บ้างถือเป็นปริณทณของ “กระบวนการ” ส่วนความรุนแรงทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ลึกที่สุดและอาจถือเป็นปริณทณของสิ่งซึ่ง “เกือบจะถาวรไม่แปรเปลี่ยน”

ทุกวันนี้สิ่งที่พ่อค้า แม่ค้าที่วางของ/สินค้า ขายรอบ ๆ ห้างร้าน โรงแรม รวมถึงบนทางเท้า ซึ่งเป็นผู้ค้ากลุ่มใหญ่ ต้องเผชิญกับความกังวลเรื่องความปลอดภัยในการนั่งค้าขาย เพราะตามระเบียบของเทศบาลในนาม “พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของ

บ้านเมือง พ.ศ. 2535" ซึ่งบังคับใช้ในเขตเทศบาล สุขาภิบาล ทั่วประเทศ ได้กำหนดกฎเกณฑ์การค้าขายเป็นการเฉพาะเช่น การวางแผนขาย ตำแหน่งที่นั่งในการขาย ระเบียบกฎเกณฑ์เหล่านี้อาจจะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ของเมือง โดยเฉพาะเมืองที่เป็นเมืองเสี่ยงภัยจากเหตุระเบิด หากระเบียบกฎเกณฑ์นั้นมีความเข้มงวด ไม่ได้วางอยู่บนสถานการณ์ความเป็นจริง สิ่งที่คุณกำลังเผชิญก็อาจจะกลายเป็นความรุนแรงในเชิงโครงสร้างที่มีระเบียบ กฎ เกณฑ์ ความเชื่อเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย ที่เรียกว่าเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมกำกับอยู่

ประชาสังคมที่พลเมืองมีส่วนดูแลปกครองตนเอง

เหตุระเบิดที่เกิดในพื้นที่ย่านการค้าของเมืองหาดใหญ่ นับตั้งแต่ พ.ศ.2548 เป็นต้นมา มีข้อสังเกตสำคัญคือ พื้นที่เกิดเหตุส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพื้นที่การค้าใจกลางเมือง ซึ่งผูกโยงคนทั้งคนทำงาน คนค้าขาย รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ เข้ากับพื้นที่ชีวิตประจำวันของพวกเขา และที่ผ่านมาจากเหตุระเบิดในพื้นที่การค้าดังกล่าวก็ได้นำไปสู่ความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน กำลังใจในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตมากมาย กระทั่งเหตุระเบิดครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 ซึ่งพื้นที่เกิดเหตุคือ ในสถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่ และร้านสะดวกซื้อถนนพลพิชัย ใกล้กับมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ซึ่งแม้ว่าบริเวณนี้จะมีได้เป็นพื้นที่ใจกลางเมืองเหมือนกับเหตุการณ์ร้ายครั้งที่ผ่านมา แต่ก็ได้สร้างความกังวลใจให้กับผู้คนไม่น้อย เพราะสถานีตำรวจเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ของการปฏิบัติหน้าที่ดูแล ป้องกันเหตุร้ายให้กับประชาชน แต่กลับมาประสบกับเหตุร้ายขึ้นเอง หรือร้านสะดวกซื้อซึ่งเป็นพื้นที่ที่คนเมืองจำเป็นต้องพึ่งพาใช้สอย ซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่มีความสะดวก รวดเร็ว เมื่อร้านสะดวกซื้อเป็นจุดเกิดเหตุ ผู้คนจึงมีความกังวลเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การที่จุดเกิดเหตุขยับสู่พื้นที่ใกล้เคียงย่านธุรกิจ แต่ไม่ใช่เป็นย่านธุรกิจใจกลางเมืองเหมือนกับเหตุระเบิดหลายครั้งที่ผ่านมา ก็ยังเพิ่มความกังวลใจให้กับคนอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่ใจกลางธุรกิจ

อย่างไรก็ตามแม้เหตุระเบิดหลายต่อหลายครั้งจะได้ผ่านไปแล้ว พร้อม ๆ กับความสูญเสียมากมายที่เกิดขึ้น การก่อเหตุร้ายในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ และในย่านธุรกิจการค้าจึงถูกมองว่าเป้าหมายการก่อการคือการโจมตีสัญลักษณ์ความเป็นเมืองการค้า ซึ่งหมายรวมถึงชีวิตผู้คนที่ต้องดำเนินในชีวิตการค้าขายด้วย โดยนัยนี้การรับรู้ถึงความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตในพื้นที่เมืองจึงมีระดับที่เข้มข้นมากขึ้น ซึ่งหมายความว่าแม้เหตุร้ายรวมถึงความสูญเสียจากเหตุร้ายจะเกิดขึ้นและจบสิ้นไปแล้ว แต่ความเสี่ยงในการดำรงชีวิตได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ ซึ่งเป็นภาวะของความไม่มั่นใจว่าเหตุระเบิดจะเกิดขึ้นอีกเมื่อไร ในพื้นที่ใด และจะส่งผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน ของคนมากเพียงใด ด้วยคุณลักษณะของความเสี่ยงนี้เองได้เข้ามามีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของคนเมืองโดยตรง

ในทางทฤษฎี มีการอธิบายว่า การที่คนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งต้องเผชิญกับความสูญเสียรวมถึงรับรู้ถึงความเสี่ยงในการดำรงชีวิต มิได้หมายความว่า คนเหล่านั้นจะดำรงตนเป็นผู้หมดสิ้นหวังรอรับผลร้ายที่ไม่รู้จะเกิดขึ้นเมื่อไร แต่คนกำลังรวมตัวกันเป็นเครือข่าย กลุ่ม สมาคม ชมรม ซึ่ง อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550 : 23-26) เรียกว่า ประชาสังคม (civil society) นัยสำคัญคือ เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน จุดเน้นของประชาสังคมคือ ไม่ได้อยู่ภายใต้การ

ครอบงำของรัฐ แม้จะมีความร่วมมือกับรัฐ และยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐได้ อีกส่วนหนึ่งของจุดเน้นคือ ไม่นิยมลัทธิปัจเจกชนนิยมสุดขั้วที่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ แข่งขันกันกระทั่งมองไม่เห็นประโยชน์ของส่วนรวม แต่มุ่งสนับสนุนให้ปัจเจกชนได้รวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังการรับผิดชอบต่อส่วนรวม แนวคิดประชาสังคมจึงประกอบไปด้วยสามส่วน ได้แก่ รัฐ – ประชาสังคม – ปัจเจกชน ที่มีความเชื่อมโยง ประสานสัมพันธ์กัน มีอิสระต่อกันและสามารถคัดค้านกันได้ ทั้งนี้แนวคิดประชาสังคมนี้ได้อาศัยฐานความคิดอื่นๆ เข้ามาผสมผสานด้วย ดังรายละเอียดฐานความคิดสามประการ

- 1) แนวคิดเรื่องการเมืองคือกิจการเพื่อส่วนรวม เป็นการกระทำที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม (civic virtue)
- 2) แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง (citizenship) คือ ราษฎร ที่มีบทบาท อำนาจทางการเมือง ทั้งในด้านการมีสิทธิเลือกตั้ง แสดงความคิดเห็นต่างๆ ต่องานของบ้านเมือง รวมถึงการมีสิทธิเข้าไปร่วมกระทำกิจต่างๆ เพื่อส่วนรวมร่วมกันกับรัฐ
- 3) แนวคิดเรื่องพหุนิยม ซึ่งจุดเน้นคือพหุนิยมแบบอังกฤษที่มุ่งลดขนาดและบทบาทรัฐ เพื่อคืนอำนาจสาธารณะทรัพยากรสาธารณะให้แก่ประชาสังคมมากขึ้น

ในปรากฏการณ์จริงของความเป็นเมือง อาจมีคำถามถึงลักษณะความเป็นปัจเจกชนที่ให้ความสำคัญเฉพาะประโยชน์ของตนเอง จึงทำให้ประชาสังคมเกิดขึ้นได้ยากในพื้นที่เมืองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ในแง่นี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550 : 26-27) ชี้ให้เห็นว่าแม้ในช่วงแรกประชาชนชาวเมืองสมัยใหม่ จะเป็นปัจเจกชนที่มีความเป็นอิสระ และยังคงไม่เห็นความจำเป็นของการกระทำใดๆ เพื่อส่วนรวม แต่สักกระยะหนึ่งพวกเขาแม้อยังเป็นปัจเจกชน แต่ก็ให้ความสำคัญกับการพึ่งพา ดูแลช่วยเหลือกัน หรือการมองเห็นความจำเป็นของส่วนรวม ดังตัวอย่างของการรวมตัวในนามหอการค้า สมาคมธุรกิจ จ.ส.100 ซึ่งอาศัยวิทย์และโทรศัพท์มือถือ เป็นเครือข่ายโยงใยให้เกิดการดูแลจัดการปัญหาการจราจรที่มีอยู่ร่วมกัน ดังนั้น การเกิดขึ้นของประชาสังคมในพื้นที่เมืองเศรษฐกิจย่อมเป็นไปได้ และในความหมายคุณลักษณะของประชาสังคมนี้เองสะท้อนถึงการเมืองที่ประชาชนสามารถปกครองดูแลตนเอง คือ ร่วมกันกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม แก้ไขปัญหาให้ส่วนรวม ประชาชนจึงต้องมีการเสียสละผลประโยชน์เฉพาะตน เฉพาะกลุ่มเพื่อส่วนรวม หรือการประสานผลประโยชน์เฉพาะตน เฉพาะกลุ่มเข้ากับผลประโยชน์ส่วนรวม การมุ่งเน้นที่ส่วนรวมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้มีการปลูกฝังจิตสำนึกหรือคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง (civic virtue) ให้กับประชาชน การเมืองลักษณะนี้ประชาชนทุกคนสามารถแสดงความรับผิดชอบในการดูแลจัดการภารกิจที่เป็นของบ้านเมืองหรือส่วนรวมอย่างผู้มีอิสระ มีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งพาตนเองได้

โดยนัยนี้การเกิดขึ้นของพลังคนเมืองทั้งพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายอยู่รอบ ๆ บริเวณโรงแรม ลีการ์เด็นท์พลาซ่า รวมถึงผู้ค้าที่มีพื้นที่การค้าบนถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 แม้จะมีได้เป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ แต่พวกเขาก็มีสำนึกของความเป็นพลเมืองที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะหลากหลาย ทั้งกลุ่มการค้าเดิมที่ขยายวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้มีความครอบคลุมการร่วมมือกันดูแลจัดการป้องกันภัยอันเกิดจากระเบิด ที่เป็นการดูแลจัดการกันเอง ดูแลจัดการร่วมกับภาครัฐ

องค์กรหรือกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความสนิทชิดเชื้อกันและร่วมมือกันตรวจตรา สอดส่องดูแลเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นภัยจากระเบิด หรือแม้แต่การที่คนเหล่านี้มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรม บางอย่างที่เป็นรายละเอียดในชีวิตประจำวันของการค้า เช่น ปรับเปลี่ยนทำนั้งขายสินค้าจากปกติที่ มองเห็นคนเฉพาะเพียงด้านหน้า ให้สามารถมีรัศมีการมองเห็นคน ยานพาหนะ วัตถุต่างๆ ที่มีความ กว้างขวางขึ้น จึงเรียกได้ว่ากลุ่มผู้ค้าเหล่านั้นซึ่งแม้จะมีได้เป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ แต่พวกเขาก็มี สิทธิ มีอำนาจที่จะดูแล ปกป้อง จัดการเมืองที่พวกเขาใช้เป็นพื้นที่ของการทำมาหากิน พักพิงอาศัยให้ เป็นเมืองที่น่าอยู่ตามความต้องการของพวกเขา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ปรากฏการณ์ความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เกิดขึ้นในย่านธุรกิจการค้าและการคมนาคมของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นับตั้งแต่เดือนเมษายน 2548 จนกระทั่งปัจจุบันคือปี 2557 นับรวมเหตุระเบิดแล้วเป็นจำนวน 6 ครั้ง เหตุระเบิดที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง นอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนโดยทั่วไปแล้ว ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังสะท้อนถึงเป้าหมายการโจมตีและผลพวงที่เกิดขึ้นโดยสัญลักษณ์ ดังเช่นเหตุระเบิดเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 ซึ่งเกิดเหตุระเบิด 2 จุด จุดแรก คือภายในสนามบินนานาชาติหาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์รวมของการเดินทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ในเชิงมาตรฐานแล้ว สนามบินนานาชาติมักจะได้รับการดูแลความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เหตุระเบิดที่สนามบินครั้งนี้จึงเสมือนเป็นการทำลายความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบความปลอดภัยที่รัฐและเอกชนร่วมกันดูแล ตลอดจนลดความเชื่อมั่นในด้านความปลอดภัยทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยชาวต่างประเทศ รวมถึงประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องอาศัยการเดินทางเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เหตุระเบิดจุดที่สองคือ ที่ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู หาดใหญ่ รวมถึงยังมีการลอบวางระเบิดหน้าโรงแรมกรีนวิลล์ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา รวมด้วย ทำให้มีผู้เสียชีวิต 2 ราย บาดเจ็บ 69 ราย เป็นชาวต่างประเทศ 6 ราย เหตุระเบิดครั้งนี้มีเป้าหมายอยู่ที่ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป เพราะทั้งการโจมตีสนามบินซึ่งเป็นการคมนาคมสัญจรไปมาของผู้คนเป็นพื้นฐาน และการโจมตีห้างสรรพสินค้า ซึ่งเป็นแหล่งซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของคน จึงเรียกสถานการณ์หรือสังคมเช่นนี้ได้ว่า เป็นสังคมแห่งความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงภัย

เหตุระเบิดที่เกิดขึ้นอีก 5 ครั้ง ในอำเภอหาดใหญ่ มีเหตุระเบิดจำนวน 4 ครั้ง เกิดขึ้นในย่านธุรกิจการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุระเบิดเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 ที่โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า ซึ่งเป็นย่านธุรกิจไฮเอนด์ของเมืองหาดใหญ่ ยังเป็นการตอกย้ำถึงสถานการณ์แห่งสังคมเสี่ยงภัยอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก และที่ดูเหมือนจะยิ่งทำให้คนในสังคมเมืองยิ่งตั้งคำถามกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ เหตุระเบิดในอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 2 จุด เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 จุดแรกคือ บริเวณหน้าร้านเซเว่นอีเลฟเว่น ถนนพลพิชัย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และจุดที่สองคือ ภายในสถานีตำรวจภูธร อำเภอหาดใหญ่ เหตุระเบิดครั้งนี้แม้จะไม่มีผู้เสียชีวิต และไม่ได้เกิดเหตุร้ายในย่านศูนย์กลางเศรษฐกิจโดยตรง แต่ก็ยังเป็นสัญลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ก่อเหตุ ยังคงเป็นพื้นที่ที่คนทั่วไปใช้บริการ รวมถึงการก่อเหตุในสถานีตำรวจก็สะท้อนถึงการมุ่งเป้าทำลายความเชื่อมั่นที่มีต่อรัฐในการดูแลความปลอดภัยให้กับประชาชน

จากการก่อเหตุร้ายด้วยการวางระเบิดในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการมุ่งเป้าที่ไม่ได้ต้องการให้เกิดความเสียหายเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ แต่ยังหมายรวมถึงประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอธิบายได้ว่าทุกภาคส่วนรวมถึงประชาชนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้ที่สัญจรไปมา ใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่นี้ต่างตกอยู่ในภาวะของ

ความเสี่ยงภัย ซึ่งก็คือการมีชีวิตประจำวันที่ไม่มีความแน่นอน เหตุร้ายจากการก่อความไม่สงบอาจจะเกิดขึ้นที่ใด เมื่อไรก็ได้

คณะวิจัยได้ปรึกษาหารือ พุดคุยกันเพื่อวางแผนการทำงาน การลงพื้นที่ เพื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่ให้สามารถตอบโจทย์ของการวิจัยได้ จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงกำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ คณะวิจัยได้พิจารณาร่วมกันเพื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่สำหรับการวิจัย โดยเบื้องต้นได้เลือกศึกษาชีวิตการเรียนรู้และปรับตัวต่อสถานการณ์เสี่ยงภัยของกลุ่มผู้ค้า ผู้ประกอบการในตลาดที่เป็นย่านเศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) ตลาดย่านลิการ์เด็นท์ พลาซ่า ถนนเสน่หานุสรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดเหตุระเบิดรุนแรง เมื่อปี พ.ศ. 2555 และยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกับห้างโอเดียน ซึ่งเกิดเหตุระเบิดเมื่อ พ.ศ. 2549 รวมถึงตลาดย่านการค้า ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกันและถูกมองว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางไขแดงเมืองหาดใหญ่ที่ขายสินค้าปลอดภาษี ผลไม้ อาหารแห้ง ของที่ระลึก ที่อยู่คู่กับเมืองหาดใหญ่มากกว่า 50 ปี รวมถึงมีร้านค้าแผงค้าบริเวณนั้นมากมาย 2) ตลาดกิมหยง ถนนศุภสารรังสรรค์ ซึ่งเป็นตลาดขายของฝากของที่ระลึกขนาดใหญ่ ที่มีทั้งของสด อาหารแห้ง เสื้อผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้าราคาถูก เครื่องสำอาง ผัก ผลไม้ เป็นต้น 3) ตลาดโก้งโค้ง ถนนประชาธิปไตย เป็นตลาดขายของสดของคนเมืองหาดใหญ่ที่มีคนพื้นที่มาจับจ่ายใช้สอยมากมาย เช่นเดียวกับการขายของสดในตลาดกิมหยง และ 4) ตลาดสดพลาซ่า หาดใหญ่ เป็นตลาดเปิดขายสินค้าอุปโภคบริโภค ขายอาหารแห้งและอาหารสด ที่มีชีวิตของผู้ค้าหมุนเวียนตลอด 24 ชั่วโมง

การลงพื้นที่ในเบื้องต้นเพื่อกำหนดพื้นที่สำหรับการวิจัยนี้ได้รับความร่วมมือจากเทศบาลนครหาดใหญ่ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทั้งที่เป็นเอกสาร การประสานงานเบื้องต้นกับกลุ่มผู้ค้าที่คุ้นเคย และเคยทำงานร่วมกันกับเทศบาล รวมถึงการไปสังเกตการณ์ชีวิตการค้าของกลุ่มผู้ค้ายังตลาดต่าง ๆ ทั้ง 4 แห่ง ร่วมกันในตอนแรก แต่หลังจากนั้นคณะวิจัยก็ยังได้ไปสังเกตการณ์ชีวิตการค้า การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มผู้ค้า และกิจกรรมการค้าของผู้ค้าในแต่ละประเภทของสินค้า เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าและสินค้าปลอดภาษี เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องสำอางค์ อาหารแห้งจำพวกขนมและผลไม้นำเข้าจากต่างประเทศ ผลไม้สดและพืชผัก ของผู้ค้าในตลาดทั้ง 4 แห่ง ทั้งในพื้นที่การค้าที่เป็นอาคารพาณิชย์ ริมฟุตบาท หน้าห้างสรรพสินค้า หน้าโรงแรม ทั้งนี้ การสังเกตการณ์ชีวิตการค้าของผู้ค้าในช่วงเวลาเทศกาล หรือแม้แต่ในช่วงเวลาของการมีข่าวลือเหตุระเบิดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ พื้นที่อื่น ๆ ใกล้เคียง ๆ กับอำเภอหาดใหญ่ เช่น ในช่วงวันทำงาน วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เช้าจนค่ำ ช่วงวันหยุด ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่ไม่ใช่วันเทศกาล วันหยุดศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่ตรงกับวันเทศกาล (เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันหยุดของนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย) และช่วงที่ประชาชนได้รับรู้ข่าวการเตรียมก่อเหตุร้ายในพื้นที่เมืองหาดใหญ่จากแหล่งข่าวต่าง ๆ ช่วงเวลาหลังจากเกิดเหตุระเบิดในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น เพราะเชื่อว่าการได้สังเกตการณ์ชีวิตผู้ค้าในหลากหลายช่วงเวลานี้ จะช่วยให้มองเห็นความหลากหลายของการปรับตัวต่อสถานการณ์ความเสี่ยงที่ว่านี้

เป็นระยะเวลากว่า 2 เดือน ที่คณะวิจัยได้สังเกตการณ์ชีวิตการค้าของผู้ค้าในตลาดทั้ง 4 แห่ง ซึ่งในกระบวนการของการสังเกตการณ์นี้ก็ยังได้พูดคุย ชักถามชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ที่มีต่อสถานการณ์ความไม่สงบ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้าด้วยกันเอง ระบบความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ องค์กรต่าง ๆ ร่วมด้วย จึงทำให้ได้ข้อสรุปของการเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งข้อสรุปของการเลือกพื้นที่ในการรวบรวมข้อมูลนี้พิจารณาจากความไวต่อสถานการณ์ความเสี่ยง การมีจิตใจมุ่งมั่นที่สร้างเมืองแห่งความสุข การมองเห็นความจำเป็นของการบริหารจัดการเมืองร่วมกัน ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าพื้นที่ที่เลือกสำหรับรวบรวมข้อมูล 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่การค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 และพื้นที่ร้านค้า แผงการค้า บริเวณโรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่า เป็นพื้นที่ที่เคยได้รับความกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างรุนแรงมาก่อน คือในปี 2549 และปี 2555 จึงมีผลให้ผู้ค้ามีความตระหนักและไวต่อปัญหาของความไม่สงบเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่เลือกศึกษาทั้ง 2 แห่ง ยังมีรายละเอียดของการเป็นพื้นที่การค้าที่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. พื้นที่การค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการค้าสินค้าปลอดภาษี ในพื้นที่การค้านี้มีทั้งตลาดของเอกชน ได้แก่ ตลาดสันติสุข เอเซียการค้า ศูนย์การค้าห้างแห่งทอง รวมถึงผู้ที่ค้าขายบนทางเท้า ฟุตบาท สินค้าที่ขายในตลาดเอกชนเป็นสินค้าปลอดภาษีหลายชนิด เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า นาฬิกา น้ำหอม เครื่องสำอางค์ เสื้อผ้า รองเท้า ซัदी อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ส่วนบนทางเท้าและฟุตบาท มักจะขายของที่ระลึก แวนดา อาหารแห้ง ผ้าเช็ดตัว ผลไม้นำเข้า เป็นต้น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอย มีทั้งชาวไทยทั้งคนพื้นที่และคนจากจังหวัดอื่น ๆ และชาวต่างประเทศ พื้นที่การค้าแห่งนี้เป็นที่รู้จักของกลุ่มนักท่องเที่ยวมากกว่า 30 ปี พื้นที่การค้านี้จะเริ่มเปิดขายตั้งแต่ช่วงสายถึง 21.00 น.

2. พื้นที่การค้าถนนเสนหาอนุสรณ์ หน้าโรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่า ที่เคยเกิดเหตุระเบิดเมื่อ พ.ศ.2555 รอบ ๆ ศูนย์การค้าโอเดียนพลาซ่า ที่เกิดเหตุระเบิดเมื่อ พ.ศ.2549 รวมถึงรอบ ๆ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลสุคนธาหาดใหญ่ พื้นที่การค้านี้ถูกเรียกว่า เป็นพื้นที่เศรษฐกิจชั้นในหรือโซนไข่แดง เนื่องจากพื้นที่การค้านี้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ ที่จะเข้ามาจับจ่ายใช้สอย รับประทานอาหาร ใช้บริการต่าง ๆ รวมถึงซื้อของที่ระลึก ดังนั้น สินค้าในพื้นที่นี้ ได้แก่ อาหารทะเล อาหารไทย-จีน ขนม ผลไม้พื้นถิ่น ขนมไทย เสื้อผ้า เครื่องดื่ม ของที่ระลึก และการบริการจำพวกการนวด เป็นต้น พื้นที่การค้านี้จะให้บริการตั้งแต่เวลา 17.00 น. ถึง 24.00 น.

นอกจากนี้ ในช่วงเทศกาลสำคัญของเมืองหาดใหญ่ที่จะจัดขึ้น เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจจะใช้พื้นที่แห่งนี้จัดเป็นถนนคนเดิน จับจ่ายสินค้าต่าง ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ เป็นต้น คณะวิจัยจึงเก็บข้อมูลสนามในสองพื้นที่เศรษฐกิจ คือ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 และพื้นที่การค้าถนนเสนหาอนุสรณ์ เป็นหลัก

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้การพูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ชีวิตการค้าประจำวันเป็นหลัก ซึ่งคณะวิจัยจัดทำแนวคำถามที่มีประเด็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับการปรับตัวในวิถีเมืองเสี่ยงภัย และขออนุญาตบันทึกเทป การสัมภาษณ์แต่ละกรณีใช้เวลา 60-90 นาที จากนั้นจึงถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละรายจะถูกนำไปวิเคราะห์ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลรายอื่น ๆ ตามประเด็นของการวิจัย บางครั้งจะมีการยกคำพูดของผู้ให้ข้อมูลในรายงานวิจัย ก็

เพื่อให้นักวิจัยที่เป็นงานวิชาการนั้นมีชีวิตชีวา แต่ก็ต้องกระทำผ่านการวิเคราะห์ของนักวิจัย โดยมีได้เป็นการนำคำพูดนั้นมาเรียงต่อ ๆ กัน

การรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตและสัมภาษณ์นั้น ดำเนินการกับกลุ่มบุคคลจำนวนสองกลุ่ม กลุ่มแรก ประชาชนผู้ค้าขายในพื้นที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 จำนวน 22 คน และกลุ่มผู้ค้าขายในพื้นที่ถนนเสนหาอนุสรณ์ หน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า รอบ ๆ ศูนย์การค้าโอเดียน เซ็นทรัลสุคนธาหาดใหญ่ จำนวน 20 คน กลุ่มที่สอง เจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งในระดับที่วางนโยบายและระดับปฏิบัติการจริงในพื้นที่ ที่มีส่วนดูแลจัดการเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งทหารจากมณฑลทหารบกที่ 42 (ค่ายเสนานรงค์หาดใหญ่) เจ้าหน้าที่รัฐจากที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ เทศบาลนครหาดใหญ่ จำนวน 11 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 53 คน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ข่าวประชาสัมพันธ์หน่วยงานรัฐ และรายงานของทางราชการร่วมด้วย

แม้ในงานวิจัยนี้จะมีได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับประชาชนเมืองหาดใหญ่ที่มีจำนวนมากพอ และครอบคลุมกลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม กระทั่งสามารถอ้างอิงได้ว่า ประชาชนเหล่านี้คือตัวแทนของผู้คนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีการเรียนรู้ การปรับตัว เพื่อการใช้ชีวิตอยู่ในเมืองเสี่ยงภัยในลักษณะต่างๆ ตามเงื่อนไขของความเป็นเมือง แต่การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ใช้หลักการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้ค้าขายย่านถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และนิพัทธ์อุทิศ 3 และผู้ค้าขายในพื้นที่ถนนเสนหาอนุสรณ์ หน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า แม้ผู้ค้าเหล่านี้จะมีไม่ใช่เจ้าของธุรกิจใหญ่ แต่พวกเขาก็ได้ใช้สิทธิของความเป็นพลเมืองในการดูแล ปกป้อง รักษา พัฒนาพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่พวกเขาใช้ทำมาหากิน ประกอบอาชีพ รวมถึงดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัย ทั้งด้วยกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มผู้ค้าด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่รัฐ มีส่วนร่วมกันทั้งกับเทศบาลนครหาดใหญ่ มณฑลทหารบกที่ 42 สถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่ ที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ และมีส่วนร่วมทั้งองค์กร หน่วยงาน ชุมชนต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ต่อการพัฒนาเมืองตามเป้าหมายและความต้องการของพวกเขาเอง ที่มีความสอดคล้อง และสามารถประสานประโยชน์กับส่วนรวมได้ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐก็เป็นบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่การดูแล พัฒนาเมืองหาดใหญ่ให้มีความสงบ ปลอดภัย ที่มีประสบการณ์มาอย่างยาวนาน รวมทั้งคนรุ่นใหม่ที่ได้รับมอบให้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาเมืองในรูปแบบใหม่ที่ต่างจากที่ผ่านมา

วิธีการศึกษาวิเคราะห์

ในทางปฏิบัติ คณะวิจัยจะมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในช่วงก่อนออกเก็บข้อมูลเบื้องต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น การเก็บข้อมูลกับทั้งผู้ค้าและเจ้าหน้าที่รัฐ การอ่านข้อมูลที่ถอดจากเทปบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ต้องอาศัยทั้งข้อมูลพื้นที่และข้อมูลเอกสาร

เพื่อให้บรรลุต่อเป้าหมายของงานวิจัยจึงพยายามชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีการปรับตัวที่จะใช้ชีวิตอยู่ในเมืองที่ตนเองเชื่อว่าจะสามารถทำให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ได้ โดยในส่วนของ การปรับตัวนั้นจะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวในชีวิตประจำวันของคนที่มีความหลากหลาย ภายใต้การนิยามตนเองว่ากำลังใช้ชีวิตอยู่ในเมืองที่มีความเสี่ยงภัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งวิเคราะห์เงื่อนไขและกระบวนการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในเมืองเสี่ยงภัย รวมถึงวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิตของคนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นำไปสู่ข้อค้นพบหรือผลการวิจัยสองส่วน ได้แก่ ส่วนแรก เงื่อนไขการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย และส่วนที่สอง การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนแรก เงื่อนไขการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย

จากผลการวิจัยพบว่า “เมืองหาดใหญ่” ยังถูกมองและคาดหวังให้เป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจชายแดนใต้ที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัย โดยมีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของเมืองหาดใหญ่ในเชิงพื้นที่ที่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจ ที่สะท้อนต้นทุนในเชิงพื้นที่ทำเลการค้า การคมนาคม และศักยภาพของคนในยุคแรก ที่มีการปรับฐานชีวิตจากภาคเกษตรไปสู่สังคมพาณิชย์ งานศึกษาเกี่ยวกับเมืองหาดใหญ่หลายชิ้นสะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนของพื้นที่เมืองทั้งในมิติประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การสร้างเมืองการค้า การศึกษา ตลอดจนการสร้างระบบความสัมพันธ์กันของคนผ่านการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิ เพื่อช่วยเหลือดูแลชีวิตความเป็นอยู่กันและกัน ภายใต้ต้นทุนความเป็นเมืองหาดใหญ่ ที่ถูกก่อรูปร่างให้เมืองมีความสมบูรณ์คือสามารถตอบสนองความต้องการ ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนได้ในทุกมิติ การสร้างต้นทุนของความเป็นเมืองหาดใหญ่ ที่มีมานานนี้เชื่อว่าจะเป็นรากฐานสำคัญต่อการสร้างความหมายให้กับหาดใหญ่ในฐานะ “มหานครแห่งความสุข” ได้ในที่สุด โดยนัยนี้ต้นทุนของความเป็นเมืองหาดใหญ่ที่มีมาแต่เดิม จึงมีนัยเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเชื่อมั่นต่อความหมายเมืองหาดใหญ่ ในฐานะมหานครแห่งความสุข นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่า ความไว้วางใจกันและกันของคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่ง ในอันที่จะทำให้พวกเขาดำรงชีวิตหรืออยู่กับความเสี่ยงได้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความเชื่อมั่นที่มีต่อหาดใหญ่ในฐานะมหานครแห่งความสุข

แม้ว่าความเป็นสังคมเสี่ยงภัยอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบจะเป็นเรื่องของอนาคตที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ ไม่มีความแน่นอน ไม่รู้เวลา สถานที่ที่จะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบแน่ชัด แต่คนในพื้นที่แห่งนี้ก็ยังคงมีความเชื่อมั่นที่จะใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหาดใหญ่นี้ รวมถึงมีความเชื่อมั่นต่อการสร้างความหมายให้เมืองหาดใหญ่เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยความสุข

ที่มาและความเป็น “เมืองหาดใหญ่” ซึ่งเป็นต้นทุนเชิงพื้นที่ ประการแรกถูกสะท้อนผ่านเอกสารรายละเอียดประกอบการประเมินเทศบาลนครหาดใหญ่ 9 (เทศบาลนครหาดใหญ่. 2556 : 1-3) อธิบายให้เห็นถึงที่มาของหาดใหญ่ตั้งแต่ในอดีตว่า หาดใหญ่ในอดีตเป็นชุมชนที่มีมาช้านาน และเป็น

คำเรียกขานมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งอาจมาจากลักษณะของหาดทรายใหญ่ริมคลองอยู่ตะเภา หรืออาจมาจากชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่งที่เคยมีอยู่ในบริเวณชุมชน เรียกว่า ต้นมะหาดขุ่นหรือต้นหาดใหญ่ วิธีชีวิตของคนในชุมชนหาดใหญ่เป็นแบบเรียบง่าย ทำการผลิตแบบยังชีพ ผู้คนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามีการติดต่อค้าขายเพิ่มมากขึ้น โดยอาศัยคลองอยู่ตะเภาเป็นเส้นทางน้ำหลัก การติดต่อค้าขายของชุมชนหาดใหญ่เริ่มเจริญรุ่งเรืองเมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ สมัยรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ.2452 ซึ่งมีส่วนช่วยให้กระชั้นระยะทางและระยะเวลา สามารถเชื่อมต่อหัวเมืองภาคใต้ซึ่งอยู่ห่างไกลจากการปกครองของส่วนกลางเข้ากับกรุงเทพมหานครได้สะดวกและง่ายขึ้น และมีส่วนทำให้หาดใหญ่กลายเป็นชุมทางรถไฟที่สำคัญของภาคใต้ มีการขนส่งสินค้าจากส่วนต่าง ๆ ผ่านเข้ามายังชุมชนหาดใหญ่ผ่านไปยังเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย สิงคโปร์ หาดใหญ่กลายเป็นชุมทางการค้าชายแดน ในการรับส่งสินค้ากับสิงคโปร์ และป็นิ่ง ซึ่งเป็นแหล่งรับวัตถุดิบและเป็นตลาดเศรษฐกิจสำคัญของภูมิภาค ทำให้หาดใหญ่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคใต้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เริ่มต้นของความเป็นเมืองหาดใหญ่ มีการกล่าวถึงบ้านโคกเสม็ดชุน โดยอธิบายว่า เมื่อปี 2428 ปรากฏตามหลักฐานว่ามีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข เชิงสะพานลอย เป็นบ้านของนายปลอด ปลูกอยู่ในอาณาเขตของบ้านโคกเสม็ดชุน และยังมีบ้านอีกหลาย ๆ หลังตั้งอยู่ห่าง ๆ กันไปจนถึงบริเวณที่ทำการสถานีตำรวจรถไฟ สภาพพื้นที่โดยรอบบ้านโคกเสม็ดชุนในสมัยนั้นเป็นปลัก (แปลงพื้นที่ซึ่งเป็น โคลนเลน) เป็นหนอง เป็นบึง มีป่ารก้าง โดยรอบบ้านเรือนของผู้คน แต่ก็มีชาวบ้านจากบ้านอื่นๆ เช่น บ้านกลาง ได้ขยับขยายย้ายถิ่นฐานไปบุกเบิกป่ารก้างแห่งหนึ่ง (ปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งของวัดโคกสมานคุณ) ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่าบ้านปลักขี้ใส่โพลง ผู้บุกเบิกป่าในช่วงนั้นมีอยู่สองครอบครัว คือ นายบัวแก้ว นางหนูจีน จันทเดช และ นายเพชรแก้ว นางเขียว ไชยวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 กระทรวงคมนาคมได้ประกาศเวนคืนที่ดินส่วนหนึ่ง (ที่ตั้งของบ้านพักรถไฟในปัจจุบัน) เพื่อตัดทางรถไฟผ่านไปตามดงเบซาร์ แหลมมาลาญ และสิงคโปร์ ชาวบ้านครอบครัวหนึ่งคือ นายวงว่ นางชีดวง สระ ได้รื้อย้ายมาเรือนไปตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งของโรงแรมวังน้อย (ใกล้สี่แยกถนนดวงจันทร์-ถนนแสงจันทร์) ชาวบ้านในสมัยนั้นเรียกบริเวณแถบนี้ว่า บ้านโคกบก เป็นบ้านรกร้างมานานหลายสิบปี ผู้บุกเบิกบ้านโคกบกมาก่อนคือ นายเพชรแก้ว ไชยวงศ์ และนายสีก บัญมิ ในช่วงเวลาอันใกล้เวลานี้ชาวบ้านจากบ้านต่าง ๆ พากันบุกเบิกป่าอีกหลายแห่ง เช่น แถบบริเวณวัดมงคลเทพาราม หรือวัดปากน้ำ ถนนแสงศรี หรือในสมัยก่อนเรียกว่า ปลักได้พุททอง และปลักจันเหริง มีสภาพเป็นหนองเป็นป่าลึกมาก บรรพบุรุษรุ่นก่อนได้ช่วยกันบุกเบิกแหล่งรกร้างพัฒนาแหล่งทำกินไว้ให้กับชนรุ่นหลังได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาล นอกจากนี้คลองเตยยังเป็นคลองสายเก่าแก่ที่สุดของเมืองหาดใหญ่ เมื่อกว่า 80 ปีก่อน คลองเตยยังเป็นคลองน้ำลึกและกว้างมาก มีพันธุ์ไม้นานาชนิดทั้งไม้ล้มลุกและไม้ยืนต้น มีสัตว์น้ำต่าง ๆ มากมาย ส่วนริมฝั่งคลองเตยทั้ง 2 ฝั่ง มีต้นไม้ใหญ่เรียงราย โดยเฉพาะต้นไผ่ป่าขึ้นเรียงเป็นแถวเป็นแนวเหมือนกำแพงทั้ง 2 ฝั่งคลอง คลองสายนี้มีต้นน้ำมาจากทางด้านตะวันออก ไหลเข้าสู่ทางด้านใต้ของสถานีรถไฟหาดใหญ่ ผ่านบริเวณทุ่งเสา ไหลเรียบถนนสายต่าง ๆ ในตัวเมืองหาดใหญ่ เป็นคลองที่มีความยาวและคดเคี้ยวไปมา กล่าวโดยรวมหาดใหญ่เป็นชื่อรวมของหมู่บ้านโคกเสม็ดชุนและบ้านหาดใหญ่ เดิมดินแดนหาดใหญ่เป็นเนินสูง มีผู้อาศัยอยู่ไม่มาก

นัก การคมนาคมไม่สะดวก เป็นป่าต้นเสม็ดชุนโดยทั่วไป ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านโคกเสม็ดชุน เมื่อทางราชการได้ตัดทางรถไฟมาถึงท้องถิ่นนี้ จึงมีประชาชนอพยพมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน สมัยนั้น สถานีชุมทางรถไฟอยู่ที่สถานีอุตะเถา (ด้านเหนือของสถานีรถไฟหาดใหญ่) ในปัจจุบันเป็นเพียงที่หยุดรถไฟ เนื่องจากสถานีเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมเป็นประจำ ทางรถไฟจึงได้ย้ายสถานีมาอยู่ที่สถานีชุมทางหาดใหญ่ และประชาชนก็ได้ทยอยติดตามมาสร้างบ้านเรือนตามบริเวณสถานีนั้นเอง จึงกล่าวได้ว่า กิจการรถไฟมีบทบาทต่อการขยายขยายและความเจริญก้าวหน้าของเมืองหาดใหญ่ ได้มีการจับจองและซื้อที่ดินแปลงใหญ่จากราษฎรพื้นบ้าน บุคคลที่ครอบครองแผ่นดินผืนใหญ่ ๆ อาทิ นายเจียกกีซี (ต่อมาได้รับพระราชทานนามเป็นขุนนิพัทธ์จินนทร) คุณพระเสน่หามนตรี นายชีกิมหยง และพระยาอรรถกระวีสุนทร ทั้ง 4 ท่าน โดยได้มีการตัดถนน สร้างอาคารบ้านเรือนให้ราษฎรเช่า และตัดที่ดินแบ่งขาย ซึ่งนับว่ามีส่วนช่วยในการกระตุ้นการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองหาดใหญ่ จนทางราชการต้องยกฐานะให้บ้านหาดใหญ่เป็นอำเภอที่มีชื่อว่า อำเภอเหนือ ต่อมาในปี 2460 ได้เปลี่ยนชื่อจากอำเภอเหนือเป็น อำเภอหาดใหญ่ และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอชั้นเอกในเวลาต่อมา (เทศบาลนครหาดใหญ่. 2556 : 3)

ต้นทุนประการที่สอง ได้แก่ ด้านการคมนาคม การสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ เรียกได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนประการสำคัญที่นำเมืองหาดใหญ่ให้ก้าวไปสู่ความทันสมัยในฐานะความเป็นเมืองการค้าอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เส้นทางรถไฟสายใต้ที่มีเส้นทางเชื่อมต่อไปสู่ประเทศมาเลเซีย นั้นก็เพราะเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในอันที่จะสร้างความเจริญให้แก่ราชอาณาจักรทางใต้ ซึ่งลัทธิจักรวรรดินิยมโดยเฉพาะประเทศอังกฤษกำลังรุกคืบเข้ามา รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาการถูกคุกคามจากอังกฤษ ซึ่งแผ่อิทธิพลผ่านมาจากเมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย โดยพยายามเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างที่ติดกับปีนังโดยเฉพาะสงขลา ดังนั้น เพื่อเป็นการกระชับการปกครองหัวเมืองภาคใต้ให้ใกล้ชิดกับส่วนกลางมากขึ้น รัฐบาลจึงต้องปรับปรุงการคมนาคมในภาคใต้อย่างเร่งด่วนโดยเฉพาะการสร้างทางรถไฟ ซึ่งในเวลานั้นรัฐบาลกำลังประสบปัญหาทางด้านการเงิน อย่างไรก็ดีตามเมื่อรัฐบาลถูกผลักดันจากปัญหาการแทรกแซงหัวเมืองภาคใต้จากอังกฤษ รัฐบาลจึงตัดสินใจสร้างทางรถไฟสายใต้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นรถไฟยังเป็นการคมนาคมทางเดียวที่ช่วยกระชับระยะทาง ระยะเวลาและสามารถเชื่อมหัวเมืองทางภาคใต้ซึ่งอยู่ห่างไกลจากการปกครองของส่วนกลางเข้ากับกรุงเทพฯ ได้สะดวกและง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในภาคใต้ การเรียกร้องแกมบังคับของอังกฤษให้มีการสร้างทางรถไฟสายใต้จากหาดใหญ่ผ่านไปสู่ปาดังเบซาร์ เพื่อต่อกับทางรถไฟของมลายูสู่ลอสตาร์และปีนัง กลายเป็นผลพลอยได้ที่ดีต่อหาดใหญ่ในเวลาต่อมา คือทำให้หาดใหญ่กลายเป็นเมืองชุมทางและเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ (สุลิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ, 2547 : 111 ; เทศบาลนครหาดใหญ่. 2556 : 3)

ชุมทางรถไฟแห่งแรกคือ ชุมทางรถไฟอุตะเถา นับว่ามีความเจริญมาก จนทำให้หาดใหญ่เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป ไม่ใช่ในฐานะอำเภอเล็กๆ แต่รู้จักกันในนามศูนย์กลางการค้า ชุมทางรถไฟอุตะเถา เริ่มเปิดเดินรถไฟจากพัทลุงถึงอุตะเถา เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2456 แต่ใช้งานได้อยู่เพียง 2 ปี ก็ต้องทำการย้ายชุมทางรถไฟไปตั้งในที่ใหม่คือ ชุมทางรถไฟที่บ้านโคกเสม็ดชุนในปี พ.ศ.2460 มูลเหตุการณีย้ายชุมทางรถไฟเนื่องจากชุมทางอุตะเถาตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่ม และมีน้ำท่วมขังอยู่เป็นประจำ

จึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ใหม่ที่มีลักษณะเหมาะสม กรมรถไฟในขณะนั้นได้ซื้อที่ดินบริเวณบ้านโคกเสม็ดชุนที่เป็นพื้นที่สูงเพื่อเตรียมการย้ายชุมทางรถไฟไปยังที่ใหม่ และได้ทำการสร้างทางรถไฟแยกออกเป็น 3 ทางคือทางที่ 1 แยกจากชุมทางหาดใหญ่ไปสงขลา ทางที่ 2 แยกจากชุมทางหาดใหญ่ไปเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายูที่ป่าดงเบซาร์เขตแดนเมืองไทรบุรี ทางที่ 3 แยกจากชุมทางหาดใหญ่ลงไปทางใต้จรดกับเขตแดนที่อำเภอสุโขทัยแล้วเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายูที่เมืองรัตนบุรี ในรัฐกลันตัน ทำให้หาดใหญ่กลายเป็นเมืองชายแดนที่สามารถเชื่อมต่อกับหัวเมืองมลายู โดยเฉพาะสิงคโปร์และปีนัง ซึ่งเป็นแหล่งรับวัตถุดิบและเป็นตลาดเศรษฐกิจที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากลักษณะที่ตั้งดังกล่าวส่งผลให้หาดใหญ่เป็นจุดรับส่งสินค้าเข้า-ออก ที่สำคัญ และยังมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ดึงดูดให้นักลงทุนชาวต่างชาติและพ่อค้าชาวจีนจากสหพันธรัฐมลายูเข้ามาทำการค้าและเข้ามาตั้งบริษัทในเวลาต่อมา (เทศบาลนครหาดใหญ่. 2556 : 3)

จากลักษณะทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและทรัพยากรที่มีจำนวนมากก่อให้เกิดการอพยพเข้ามาของผู้คนจากต่างถิ่น โดยเฉพาะชาวจีน ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในช่วงแรก ๆ มักเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟมีทั้งจีนแคะ แต่จิ๋ว กวางตุ้ง และไหหลำ โดยจีนแคะเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีมากที่สุดในหาดใหญ่ เนื่องจากผู้คุมงานก่อสร้างทางรถไฟเป็นชาวจีนแคะ ชาวจีนที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเมืองหาดใหญ่ให้เป็นเมืองการลงทุนทางการค้ายุคแรกได้แก่ เจีย กี้ ซี หรือขุนพัทธ์จินนคร เดิมในปี 2452 เป็นคนงานสร้างทางรถไฟสายใต้ ต่อมาได้เป็นหัวหน้างาน ผู้จัดการสร้างทางรถไฟมาจนถึงนครศรีธรรมราช และเป็นผู้รับเหมาส่งสร้างทางรถไฟอีกหลายเส้นทาง เช่น อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี หรือแม้แต่การซ่อมทางรถไฟสายอุตะเถา ขุนพัทธ์จินนคร หรือ เจีย กี้ ซี ในขณะนั้นเรียกได้ว่าเป็นคนจีนคนสำคัญที่มีบทบาทในยุคการสร้างเมืองหาดใหญ่ในยุคแรก (ยุคบุกเบิก) ทั้งการสร้างห้องแถวบนที่ดินว่างเปล่าของตนเอง การขายห้องแถวในราคาต่ำกว่าต้นทุน เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ผู้คนขยายแหล่งทำกินออกไปให้กว้างขวางขึ้นอีก การจัดตั้งตลาดเอกชนเรียกว่า “ตลาด เจีย กี้ ซี” ถนนสาย 1-2 (ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1-2) ซึ่งได้รับอนุญาตจากนายกเทศมนตรีตำบลหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2482 ต่อมาสร้างโรงพยาบาลนเรศวรและตึก 3 ชั้น ได้เข้าให้กับธนาคารเอเชียจำกัด นอกจากเจีย กี้ ซี ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาเมืองหาดใหญ่ ทั้งการรับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ที่ทำให้เกิดการใช้แรงงานกุลิจีนจำนวนมาก ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้หาดใหญ่กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การค้า นอกจากนี้ยังได้สร้างความสัมพันธ์กับคนไทยที่เป็นข้าราชการระดับสูง จนกระทั่งนำไปสู่แนวคิดการวางผังเมือง การตัดถนนในเมืองร่วมกัน รวมถึงยังเป็นผู้ดำเนินการสร้างอาซิฟให้มีความหลากหลาย ทั้งการทำสวนยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2444-2476 รัฐบาลให้การสนับสนุนการปลูกยางพาราให้เป็นพืชเศรษฐกิจในภาคใต้ เนื่องมาจากฐานะการคลังของประเทศประสบภาวะวิกฤตอย่างรุนแรง เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงใช้เงินแผ่นดินจำนวนมากในการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามหาหนทางแก้ไขปัญหานี้ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วประเทศผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกมากขึ้น พอดีกับในเวลานั้น ยางพาราเป็นสินค้าที่กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดโลกเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงอาศัยยางพาราเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาการคลังอีกทางหนึ่ง (สุลิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. 2547 : 131-135, 182)

นอกจากนี้ เจีย กิ ซี ยังเป็นผู้ริเริ่มในการทำเหมืองแร่ดีบุก วุลแฟรม ในช่วงปี พ.ศ. 2457-2458 การตัดถนนนิพัทธ์อุทิศ 1-3 นำมาสู่การย้ายมาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนเพื่อทำอาชีพค้าขาย ทั้งนี้ยังมีคหบดี นักพัฒนา ข้าราชการคนอื่น ๆ อีกที่มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาเมืองหาดใหญ่ยุคบุกเบิกนี้ ทั้งพระยาเสนหามนตรี ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอหาดใหญ่ พระยารรณกระวีสุนทร เจีย กิ ซี และนายซึกิมหยง ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินแปลงใหญ่ ๆ ร่วมกันวางผังเมือง ทำการตัดถนนสายแรกจากหน้าสถานีรถไฟ ตัดตรงผ่านที่ดินของพระเสนหามนตรีและพระยารรณกระวีสุนทร จากนั้นก็ตัดถนนสายอื่น ๆ ขนานหรือตั้งฉากกับถนนสายแรกเป็นตารางหมากรุกตามผังเมืองเกาะป็นัง (ศุภมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. 2547 : 145-148)

จุดเปลี่ยนของวิถีดำรงชีวิตชาวหาดใหญ่จากวิถีเกษตรมาสู่วิถีเชิงพาณิชย์ กล่าวได้ว่า การสร้างทางรถไฟเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่น ๆ ด้วยเช่น สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของหาดใหญ่ ที่มีลักษณะเป็นเมืองชายแดนติดกับมาลายู ซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญกับอุตสาหกรรมและเป็นตลาดเศรษฐกิจที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นเมื่อฝ่ายไทยสร้างทางรถไฟสายใต้เชื่อมต่อกับมาลายู จึงทำให้หาดใหญ่ขยายตัวด้านการค้าอย่างรวดเร็ว ทั้งการค้าแร่ ยางพารา กระทั่งหาดใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์กลางการค้ายางพาราที่สำคัญภายในประเทศ และเนื่องเพราะหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางในการกำหนดราคายาง การขนส่งยางออกไปสู่ตลาดโลกจึงทำได้สะดวก เมื่อหาดใหญ่มีความเจริญด้านการค้าอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ผู้คนทั้งจากใกล้ไกลเดินทางเข้ามายังเมืองหาดใหญ่ มาอาศัยประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากช่วงปี พ.ศ.2467 เป็นต้นมา ที่ได้มีพิธีฉลองเปิดสถานีรถไฟหาดใหญ่ และตลาดหาดใหญ่ มาจนถึงปี พ.ศ. 2471 หาดใหญ่มีบ้านเรือนมากกว่าร้อยหลังคาเรือน (ศุภมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. 2547 : 154-155) พื้นที่ใจกลางเมือง เช่น ย่านการค้ายงดี และสันติสุขในปัจจุบัน ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย ตั้งอยู่ที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เกกิงศักดิ์ พัฒโน (2552 : 47-52) อธิบายว่า เดิมเคยเป็นตลาดนัดของขุนพระเสนหามนตรี (นายอำเภอเหนือ ต่อเนื่องอำเภอหาดใหญ่ พ.ศ.2457-2464) ชื่อที่ดินบริเวณนี้ไว้ 60 ไร่ และอุทิศที่ดินบางส่วนสร้างถนนสายหลัก) สมัยก่อนถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ชื่อถนน 24 มิถุนายน อีกด้านหนึ่งของย่านการค้ายงดีและสันติสุข คือด้านถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 สมัยก่อนชื่อถนนไทยอิสระ ย่านการค้านี้รุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ในอดีตสินค้าที่ขายเป็นสินค้าที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน ภาคเช้าจะขายสินค้าชนบท ชาวสวนจะนำสินค้าเกษตรมาขาย เมื่อชาวสวนได้เงินก็จะนำมาจับจ่ายซื้อสินค้าจำพวกเครื่องปรุง กะปิ น้ำปลา น้ำตาลแว่น เป็นต้น

เมื่อพื้นที่เมืองหาดใหญ่มีความเติบโตทางด้านการค้าขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีการประกาศให้หาดใหญ่มีฐานะเป็นสุขาภิบาล เมื่อ พ.ศ.2471 10 ธันวาคม 2478 ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลหาดใหญ่ 16 มีนาคม 2492 ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองหาดใหญ่ เมื่อ 25 กันยายน 2538 ยกฐานะเป็นเทศบาลนครหาดใหญ่

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาวิจัยสองพื้นที่ ได้แก่ ย่านการค้าถนนเสนหานุสรณ์ รอบ ๆ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลสุคนธา และรอบ ๆ โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า อีกพื้นที่หนึ่งคือ ย่านการค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ซึ่งสองพื้นที่นี้ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ บริบทความเป็นเมืองหาดใหญ่ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลนครหาดใหญ่ จึงอาจถูกมองว่าเป็นต้นทุนสำคัญอีก

ประการหนึ่งที่ผลักดันให้หาดใหญ่ต้องมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองมหานครที่พร้อมที่จะดูแลสนับสนุนวิถีชีวิตของคนเมือง บริบทความเป็นเมืองของหาดใหญ่ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลนครหาดใหญ่ ปรากฏในเอกสารของเทศบาลนครหาดใหญ่ (2556) ดังนี้

ศักยภาพด้านการคมนาคม

อำเภอหาดใหญ่ เป็นอำเภอที่มีโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถเชื่อมโยงกับจังหวัดต่าง ๆ ได้ทั้งภายในภูมิภาคและนานาชาติ คือ

1. ทางรถยนต์ มีการคมนาคมโดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 จากพัทลุง-หาดใหญ่-สะเตา ทางหลวงหมายเลข 43 จากรัตภูมิ-หาดใหญ่-นาหม่อม-จะนะ หมายเลข 407 จากหาดใหญ่-สงขลา (ทางหลวงทั้งสามสายนี้ได้รับการปรับปรุงเป็นสี่ช่องทางจราจร) หมายเลข 406 จากหาดใหญ่-รัตภูมิ-สงขลา

2. ทางรถไฟ เป็นเส้นทางหลักที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงไปถึงประเทศมาเลเซียได้ โดยชุมทางรถไฟหาดใหญ่เป็นชุมทางรถไฟที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เส้นทางรถไฟสายใต้เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานครลงไปถึงชุมทางหาดใหญ่ ระยะทางยาวประมาณ 945 กิโลเมตร จากนั้นจะแยกเป็น 2 เส้นทางคือ เส้นทางสายหาดใหญ่-ปาดังเบซาร์ ความยาว 45 กิโลเมตร เชื่อมต่อกับเส้นทางรถไฟของมาเลเซีย จนถึงสถานีบัตเตอร์เวอร์ธ ส่วนอีกเส้นทางหนึ่งคือ ทางสายหาดใหญ่-นราธิวาส สิ้นสุดที่อำเภอสุไหงโกลลก ความยาว 110 กิโลเมตร

3. ทางอากาศ ท่าอากาศยานหาดใหญ่ ตั้งอยู่ห่างจากเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ประมาณ 12 กิโลเมตร ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ได้รับการยกฐานะเป็นท่าอากาศยานนานาชาติ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2515 มีพื้นที่ประมาณ 4.80 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,000 ไร่ โดยให้บริการตั้งแต่เวลา 06.00-24.00 น.

สภาพทางกายภาพ

เทศบาลนครหาดใหญ่ ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาคอหงส์ ซึ่งสูงประมาณ 350 เมตร ทอดตัวตามแนวยาวอยู่ทางทิศตะวันออก และมีคลองอู่ตะเภาขนานอยู่ทางทิศตะวันตก ระยะห่างประมาณ 8-10 กิโลเมตร พื้นที่จึงเอียงลาดจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกตลอดแนวความยาว ส่วนทางทิศเหนือเป็นที่ราบลุ่มกว้างทอดตัวไปทางทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่ห่างจากใจกลางเมืองประมาณ 18 กิโลเมตร

ด้านรูปแบบของนครหาดใหญ่ประกอบด้วย พื้นที่เมืองที่แบ่งออกเป็นสองซีกด้วยเส้นทางรถไฟแนวเหนือ-ใต้ ความเจริญส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันออก โดยมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่เมืองทั้งหมด ซีกด้านตะวันตกของเมืองที่มีความเจริญน้อยกว่าเพราะข้อจำกัดด้านเส้นทางคมนาคม และที่สำคัญคือ มีจุดข้ามทางรถไฟไปเชื่อมตัวเมืองทางทิศตะวันออก เพียง 3 จุดเท่านั้น จึงทำให้การคมนาคมติดต่อระหว่างกันมีข้อจำกัด ความเจริญจึงเกิดได้น้อยกว่าทางทิศตะวันออก

โดยขนาดและลักษณะเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นเมืองที่มีขนาดกระชับตัวมากโดยมีศูนย์กลางเมืองแห่งเดียว ขนาดกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร ยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่ประชิดทางรถไฟ สภาพเมืองส่วนใหญ่ขยายตัวออกไปทางทิศตะวันออก

ลักษณะของอาคารสิ่งปลูกสร้างปรากฏว่าอาคารส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตึกแถวประกอบการพาณิชย์กรรมชั้นล่างและอยู่อาศัยชั้นบน อาคารลักษณะเดี่ยวมีน้อย และกระจายตัวอยู่ประปรายไม่เป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นบริเวณ ลักษณะเช่นนี้ทำให้ชุมชนมีความหนาแน่นสูง บริเวณกลางเมือง ความหนาแน่นประชากรสูง ประมาณ 20,000 คนต่อตารางกิโลเมตร ในขณะที่เฉลี่ยทั้งเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ (เนื้อที่ 21 ตารางกิโลเมตร) ประมาณ 7,500 คนต่อตารางกิโลเมตร

ประชากร

เทศบาลนครหาดใหญ่มีประชากรเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2554 ทั้งสิ้น 157,161 คน เป็นชาย 73,122 คน หญิง 84,039 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 72 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 20 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 5 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 3 ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นและอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง ใช้ภาษาไทยท้องถิ่นภาคใต้เป็นภาษาพูด อาชีพหลักของประชากรคือพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม

จำนวนประชากรและพื้นที่ความหนาแน่นจำนวนครัวเรือนระหว่างปี 2546-2555 แสดงรายละเอียดในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากร พื้นที่ความหนาแน่น จำนวนครัวเรือน ช่วงระหว่างปี พ.ศ.2546-2555

ปี พ.ศ.	ประชากร (คน)			% เพิ่ม	ความหนาแน่น คน/ตร.กม.	จำนวน ครัวเรือน (หลัง)
	ชาย	หญิง	รวม			
2546	76,433	83,273	159,706	-	7,605	47,998
2547	72,965	81,126	145,019	(-3.52)	7,338	50,706
2548	73,440	82,145	155,585	0.97	7,409	52,459
2549	73,857	82,867	156,724	0.73	7,463	53,648
2550	73,967	83,387	157,354	0.40	7,493	54,621
2551	73,728	83,654	157,382	0.02	7,494	55,452
2552	73,648	83,956	157,604	0.14	7,505	56,815
2553	73,713	84,409	158,122	0.33	7,530	58,153
2554	73,122	84,039	157,161	(-0.61)	7,484	59,361
2555	73,406	84,511	157,917	0.48	7,520	60,226

ที่มา : สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลนครหาดใหญ่

หมายเหตุ : ความหนาแน่นประชากร (คน/ตร.กม.) คำนวณจากพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาล

21 ตารางกิโลเมตร

กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ได้แก่

1) **สงท่ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่** มีการจัดงานเฉลิมฉลองทุกปีเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงสำหรับในอำเภอหาดใหญ่ นอกจากการจัดงานเพื่อความรื่นเริงบันเทิง และสนุกสนานได้โดยไร้แอลกอฮอล์แล้ว ยังเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่และจังหวัดสงขลา เป็นการช่วยฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ดังนั้น เทศบาลนครหาดใหญ่ สมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา จึงได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน กำหนดจัดงานเทศกาลสงท่ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ขึ้นในวันที่ 30-31 ธันวาคม ทุกปี กิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วยเวทีการแสดง ชุมอาหาร พิธีเปิดงาน พิธีนับถอยหลังเข้าสู่ปีใหม่ ปั่นจักรยานข้ามปี เจริญพระพุทธมนต์คลปฎิบัติธรรมข้ามปี

2) **เทศกาลตรุษจีน** เทศกาลตรุษจีน ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน เป็นเทศกาลของการเช่นไหว้เทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ เพื่อความเป็นสิริมงคล การขอโชคลาภ และเป็นการส่งเสริมความสุขอวยพรให้แก่กัน ชาวจีนที่แยกย้ายกันไปทำงานยังที่ต่าง ๆ จะพากันเดินทางกลับบ้านเกิดเพื่อร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลนี้กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน ประเพณีเทศกาลตรุษจีนเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน และเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนไว้ให้คนรุ่นหลัง เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว การกระตุ้นและฟื้นฟูเศรษฐกิจของอำเภอหาดใหญ่และจังหวัดสงขลา รวมทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมืออันดีกับชุมชน ดังนั้น สมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา จึงได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนกำหนดจัดงาน “เทศกาลตรุษจีนหาดใหญ่” ขึ้นในช่วงปลายเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

3) **สามน้ำ สามเมือง ร้อยเรื่องเลสาบ มหกรรมหนังตะลุงและโนราโรงครู** โนราโรงครูเป็นการแสดงประกอบพิธีกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนของภาคใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ คนภาคใต้ที่มีความเชื่อมั่นและเคารพในวิญญาณบรรพบุรุษ นิยมรวมเครือญาติและผู้คนในละแวกใกล้เคียงจัดแสดงโนราโรงครูกันเป็นประจำตามขนบนิยมของระยะเวลาการจัดในแต่ละปี การแสดงโนราโรงครูนั้น นอกจากจะสะท้อนวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนได้แล้ว ยังสามารถสร้างความสนุกสนาน สร้างความบันเทิงให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเยาวชน สถาบันการศึกษา และประชาชนทั่วไปจะได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้แล้ว ประชาชน ผู้ประกอบอาชีพด้านธุรกิจ การค้าขาย และการปฏิบัติงานตามหน่วยต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน หรือการประกอบธุรกิจส่วนตัวจะมีความก้าวหน้าในอาชีพ เทศบาลนครหาดใหญ่ จึงได้มีการจัดงานนี้ขึ้น ประมาณช่วงต้นเดือนเมษายน

4) **โครงการสงกรานต์หรรษา** เทศกาลสงกรานต์ 11-13 เดือนเมษายน ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ซึ่งประชาชนคนไทยต่างเดินทางกลับบ้านเพื่อฉลองเทศกาลนี้กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน ทำบุญตักบาตร ปล่อยนก ปล่อยปลา ซึ่งเป็นการสร้างกุศลแล้ว ยังมีพิธีสงฆ์นำพระพุทธรูป การรดน้ำดำหัวแก่ผู้สูงอายุ และการแสดงมุกตลกตลก บางครั้งเราเรียกเทศกาลนี้ว่า “เทศกาลน้ำ” เพราะคนไทยเชื่อว่าน้ำจะพัดพาสิ่งที่เป็นอัปมงคลออกไป หลังจากนั้นก็จะเป็นการเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน สำหรับหาดใหญ่ การเล่นน้ำในยามค่ำคืนหรือหาดใหญ่มิถุนันท์สงกรานต์ เป็นที่กล่าวขานและนิยมเล่นกันเป็น

ประจำปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของคนไทยและเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่และจังหวัดสงขลา รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูกระตุ้นเศรษฐกิจสร้างภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อให้งานสงกรานต์ธรรมชาติเป็นงานประจำปีของอำเภอหาดใหญ่ และจังหวัดสงขลาที่ใหญ่กว่าเดิม และจัดให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี เทศบาลนครหาดใหญ่ร่วมกับจังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา สมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานหาดใหญ่ ชมรมชาวเหนือและอีสาน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน จึงได้มีการจัดงานสงกรานต์ธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบการจัดงานเน้นกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมของคนไทย ความรื่นเริง บันเทิง แสง สี เสียง การตกแต่งประดับประดาสถานที่ให้สวยงาม โดยกิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่ ขบวนแห่ CARNIVAL MIDNIGHT SONGKRAN พิธีเปิด พิธีรับเทียมดาเสริมสิริมงคล กีฬาพื้นบ้านและสันทนาการและปาร์ตี้ไฟ

5) โครงการวันปลอดรถ ลดโลกร้อน ด้วยวันที่ 22 กันยายน ของทุกปี เป็นวันปลอดรถสากล (World Car Free Day) องค์การต่าง ๆ ทั่วโลกจะรณรงค์ให้ประชาชนลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล หันมาเดินเท้าหรือใช้รถขนส่งมวลชนและรถจักรยานเพิ่มขึ้น อันจะส่งผลถึงการลดปัญหารถติด ลดการเกิดอุบัติเหตุ ลดการใช้พลังงาน มลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ ลดภาวะโลกร้อน และส่งเสริมภาวะแวดล้อมที่ดี เทศบาลนครหาดใหญ่ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการลดการใช้พลังงาน ลดภาวะโลกร้อน จึงได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชมรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและมีแนวคิดเดียวกัน อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานหาดใหญ่ สำนักงานพลังงานที่ 12 จังหวัดสงขลา สิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 / สิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ สโมสรนักศึกษา คณะแพทยศาสตร์ ชมรมลดอุบัติเหตุบนท้องถนนเมืองหาดใหญ่ สภิริตเสื่อภูเขาจังหวัดสงขลา ร่วมกันจัดโครงการนี้ขึ้น กิจกรรมหลักภายในงานประกอบด้วย พิธีเปิด / ปลอ่ยขบวนนักปั่นจักรยานเสื่อภูเขา-ครอบครัว / เทน้ำอี.เอ็ม เพื่อบำบัดน้ำเสีย / ร่วมกันปลูกต้นไม้ / กิจกรรมตรวจวัดควันดำจากรถยนต์

6) เทศกาลกินเจหาดใหญ่ เทศกาลกินเจหรือเทศกาลกินผักถือเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนที่ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลาช้านานด้วยความศรัทธา การยึดมั่นในหลักศาสนา การรักษาศีล ละเว้นอบายมุข และสิ่งเสียดแทงทั้งปวง ก่อให้เกิดบุญกุศลเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว ผลที่ได้อีกประการหนึ่งคือการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีไว้ให้คนรุ่นหลัง และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมืออันดีกับชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่และจังหวัดสงขลา อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้เทศกาลกินเจหาดใหญ่เป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่กว่าเดิม และจัดให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี โดยกิจกรรมหลัก อาทิ พิธีสวดขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงของคณะสิงโต-มังกรทอง พิธีเปิดอย่างเป็นทางการ กิจกรรม “ทานบุญ” กินอย่างพอเพียงเลี้ยงคนทั้งเมือง

7) เทศกาลวันฮาโลวีน ในวันฮาโลวีน (Halloween) มีการจัดฉลองแพร่หลายกันอยู่ทั่วโลก ซึ่งเป็นงานเฉลิมฉลองที่สนุกสนาน มีผู้สนใจเข้าร่วมงานจำนวนมาก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นการกระตุ้นกระแสการท่องเที่ยวให้แก่นครหาดใหญ่ ให้กลับมามีชีวิตชีวาและมีสีสัน

เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ เทศบาลจึงได้จัดทำโครงการฯ นี้ขึ้น โดยโครงการนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้ประกอบการและชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ เพื่อจะได้ขยายฐานนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสู่นครหาดใหญ่ สร้างจุดขายใหม่ของหาดใหญ่และสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และจะได้เป็นเทศกาลประจำปีของนครหาดใหญ่สืบไป

บริบทความเป็นเมืองหาดใหญ่ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่ต้องพึ่งพิงการค้าจับจ่ายใช้สอย ทั้งในฐานะผู้ขาย ผู้อุปโภคและบริโภค รวมถึงผู้ที่เข้ามาทำงานในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม นักเรียน นักศึกษา นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงการเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าที่ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ นิยมเข้ามาพักผ่อน ท่องเที่ยว และซื้อสินค้าในทุก ๆ วันหยุด ทั้งวันหยุด สัปดาห์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดเทศกาลสำคัญ ๆ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่หากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ หรือแม้แต่บริเวณใกล้เคียง การได้รับแจ้งว่าจะมีผู้ไม่หวังดีจะเข้ามาก่อเหตุในเมืองหาดใหญ่ เพียงเท่านี้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนและกลุ่มผู้ค้าก็ได้รับผลกระทบไปแล้ว เพราะนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายจะไม่เชื่อมั่นต่อความปลอดภัย หากเข้ามายังพื้นที่นี้

2. ความไว้อีกกันและกันของคน ในอันที่จะเผชิญความเป็น “สังคมเสี่ยงภัย”

ชุดคำอธิบายที่มักจะได้ยินเสมอจากการวิเคราะห์ของหน่วยงานรัฐ รวมถึงบุคคลโดยทั่วไปที่มีต่อเหตุระเบิดในอำเภอหาดใหญ่ ได้แก่ คำอธิบายที่ว่าเนื่องเพราะหาดใหญ่เป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่หารายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก รวมถึงเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว ดังนั้นหากเหตุร้ายเกิดขึ้นที่เมืองหาดใหญ่ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อศักยภาพและความเข้มแข็งของประเทศ นี่คือชุดคำอธิบายสำคัญที่ทำให้คนพื้นที่และเจ้าหน้าที่รัฐต่างมองว่าพวกเขา กำลังดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง

หากถามว่าในระดับบุคคลหรือปัจเจกจะมีวิธีการป้องกันหรือออกจากสถานการณ์ของความเสี่ยงที่ว่าอย่างไร คงจะตอบหรือปฏิบัติได้ไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ความรุนแรงทุกครั้งเกิดขึ้นในพื้นที่ที่เป็นชีวิตสังคมของคนเมือง เช่น ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร สนามบิน ร้านสะดวกซื้อ โรงแรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชีวิตของคนและสถานการณ์ความเสี่ยงดำรงอยู่ร่วมกัน และหากได้พิจารณาต่อสภาพพื้นฐานของความเป็นสังคมเมืองที่ยึดหลักต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์สูงสุด การดำรงชีวิตอยู่บนหลักของการแข่งขัน วิธีคิดที่ผูกโยงกับความเป็นเมืองเหล่านี้ อาจมีส่วนผลักดันให้ความเสี่ยงเกิดง่ายขึ้น

ภายใต้สถานการณ์ที่คนทั่วไปต่างมองว่าหาดใหญ่ทุกวันนี้เต็มไปด้วยความเสี่ยงต่อการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ซึ่งเหตุการณ์ทำนองนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วหลายต่อหลายครั้ง แต่ทุกครั้งที่เกิดเหตุร้ายเหล่านี้เกิดขึ้น ล้วนส่งผลกระทบต่อจิตใจ สภาพการค้า การดำรงชีวิตประจำวัน การสูญเสียทรัพย์สิน และบ่อยครั้งนำไปสู่การเสียชีวิต สูญเสียความมั่นใจในการดำเนินชีวิต ความเสี่ยงนี้แม้จะเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นจริง แต่ผู้คนก็มีความตระหนักถึงสถานการณ์ความเสี่ยงภัยที่เหตุร้ายอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หากคนในพื้นที่ไม่ดูแลซึ่งกันและกัน รวมถึงไม่ช่วยกันสอดส่องเป็นหูเป็นตาเพื่อระวังภัยร้ายของเมืองร่วมกัน ที่สำคัญการที่คนจะร่วมแรงร่วมใจกันเฝ้าระวังกับสถานการณ์เสี่ยงภัย ซึ่งอาจจะ

เกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ นั่น ย่อมหมายถึงว่าคนย่อมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ความไว้วางใจซึ่งเป็นความเชื่อมั่นว่าคนจะลุกขึ้นมาดูแลจัดการพื้นที่ที่เป็นฐานในการดำรงชีวิตของตนเองอย่างจริงจัง กระทั่งทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสถานการณ์สังคมแห่งความเสี่ยงได้อย่างรู้เท่าทัน

ปรากฏการณ์จริงของเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่หลายครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียต่อกำลังใจในชีวิตความเป็นอยู่ ชีวิต และทรัพย์สินของตน ปรากฏการณ์จริงของความสูญเสียจากเหตุระเบิดซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2548 เป็นต้นมา รวม 6 ครั้ง ล้วนถูกทำให้เป็นประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อวางแผนจัดการกับสถานการณ์ความเสี่ยงร่วมกัน เหตุระเบิดในเมืองหาดใหญ่ที่กล่าวถึงนี้ มีการก่อเหตุในเขตเมืองหาดใหญ่ชั้นในถึง 5 ครั้ง รวมถึงหาดใหญ่ชั้นกลางและชั้นนอกอีก 1 ครั้ง ประกอบด้วย

เหตุการณ์ครั้งที่ 1	เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 เกิดเหตุระเบิด 2 จุด จุดที่ 1 ภายในสนามบินนานาชาติหาดใหญ่ จุดที่ 2 บริเวณหน้าห้างคาร์ฟู ถนนเพชรเกษม
เหตุการณ์ครั้งที่ 2	เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2549 เกิดเหตุระเบิด 6 จุด จุดที่ 1 หน้าร้านดีฟ วันเดอร์ ผับ ถนนธรรมบุญวิถี จุดที่ 2 ด้านข้างห้างโอเดียน ถนนเสน่หานุสรณ์ จุดที่ 3 หน้าร้านนิวเซอร์รี่ ถนนธรรมบุญวิถี จุดที่ 4 หน้าตู้ ATM ห้างบิ๊กซี จุดที่ 5 ภายในห้างลิการ์เด็นท์ ชั้น 4 จุดที่ 6 ห้องน้ำโรงภาพยนตร์โคลีเซียม ชั้น 7 ห้างไดอานา
เหตุการณ์ครั้งที่ 3	เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2550 เกิดเหตุระเบิด 7 จุด จุดที่ 1 หน้ามูลนิธิท่งเตียะเตียงตั้ง ถนนศุภสารรังสรรค์ จุดที่ 2 ภายในห้องน้ำร้านนายหนัง ถนนธรรมบุญวิถี จุดที่ 3 บริเวณศาลพระภูมิ ห้างบิ๊กซี จุดที่ 4 หน้าโรงแรมการ์เด็นท์โฮม ถนนฉะยาภูล จุดที่ 5 หน้าโรงแรมเจบี ถนนจตุ จุดที่ 6 ลานจอดรถห้างเทสโกโลดส์ ถนนกาญจนวนิช จุดที่ 7 หน้าห้างหมอยาเกสซ์ แยกวัดฉือฉาง ถนนศุภสารรังสรรค์
เหตุการณ์ครั้งที่ 4	เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2551 เกิดเหตุระเบิด 2 จุด จุดที่ 1 บริเวณหลังตู้ ATM ในร้านเซเว่นอีเลฟเว่น ถนนราษฎร์อุทิศ จุดที่ 2 บริเวณร้านน้ำชาลุงเจิม ใกล้แยกมายเข้าส์

เหตุการณ์ครั้งที่ 5	เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 เกิดเหตุระเบิดในโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า
เหตุการณ์ครั้งที่ 6	เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 เกิดเหตุระเบิดที่สถานีตำรวจภูธร อำเภอหาดใหญ่ และร้านสะดวกซื้อ (เซเว่น อีเลฟเว่น) ถนน พลพิชัย ใกล้มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

เหตุระเบิดครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 ที่สนามบินนานาชาติและห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู่นั้น มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ เป็นเหตุการณ์ที่ผู้คนไม่คาดคิดมาก่อน และยังมีความเชื่อว่าหากเหตุระเบิดจะเกิดขึ้นนั้น พื้นที่ที่ง่ายต่อการก่อเหตุคือพื้นที่ห่างไกลที่ไม่มีการควบคุมดูแล แต่จากสถานการณ์นี้ทำให้คนเริ่มมองไปอีกทางหนึ่งคือ เป้าหมายของการสร้างความเสียหายคือชีวิตและทรัพย์สินของคนโดยทั่วไป จึงทำให้คนเกิดความหวาดกลัว ระแวงต่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ตลอดจนไม่ไว้วางใจระบบการรักษาความปลอดภัยของรัฐ

ส่วนเหตุระเบิดที่อำเภอหาดใหญ่ในวันที่ 16 กันยายน 2549 ได้มีการย่ำชัดว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ขยายความรุนแรงมาสู่พื้นที่ศูนย์กลางเศรษฐกิจแล้ว ดังที่ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี (มปป. : ออนไลน์) ตัวแทนศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ (DSW) ระบุว่าเหตุระเบิดครั้งนี้ซึ่งมีผู้เสียชีวิต 4 ราย บาดเจ็บ 67 ราย ผู้ก่อการหวังผลให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินโดยตรง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ประกอบระเบิดซึ่งคนร้ายใช้เหล็กเส้นตัดเป็นท่อน ๆ ท่อนละ 1 ซม. ทำเป็นสะเก็ดจุดระเบิดด้วยโทรศัพท์มือถือ ในคืนก่อนเกิดเหตุบรรดาร้านค้าในเมืองหาดใหญ่ได้รับคำเตือนจากเจ้าหน้าที่รัฐถึงแนวโน้มว่าอาจมีการก่อความไม่สงบเพียงแต่ไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นในจุดใด อีกทั้งใน 2 เดือนก่อนมีกระแสข่าวจากฝ่ายความมั่นคงว่า มีกลุ่มก่อการร้ายเตรียมก่อวินาศกรรมในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยจะก่อเหตุแบบเดียวกันกับเหตุการณ์วางระเบิดสนามบินหาดใหญ่ในลักษณะของการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยจะแบ่งสายปฏิบัติการแล้วมีการสั่งการพร้อมกันหลายจุดในเวลาเดียวกัน เหตุการณ์นี้ถูกระบุว่านอกจากรัฐจะตกเป็นฝ่ายตั้งรับในสถานการณ์ความไม่สงบมาโดยตลอด ยังอาจจะส่งผลสะท้อนอย่างรุนแรงต่อภาวะเศรษฐกิจของเมืองท่องเที่ยวอย่างหาดใหญ่

สำหรับเหตุระเบิดกลางเมืองหาดใหญ่ที่โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า หาดใหญ่ ซึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าและโรงแรมสูง 33 ชั้น สูงที่สุดในเมืองหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 ซึ่งมีการสรุปว่าเป็นการบอมบ์บรรจุในถังแก๊สที่มีความเชื่อมโยงกับเหตุระเบิดที่จังหวัดยะลาในวันเดียวกันนั้น นอกจากจะมีผู้เสียชีวิต และบาดเจ็บนับร้อยแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ คือ มาเลเซีย สิงคโปร์ ติดอยู่บนชั้นต่างๆของโรงแรมมากมาย เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิต ทรัพย์สิน ความหวาดกลัวให้กับคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เพราะพื้นที่แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จับจ่ายซื้อของที่เปี่ยมไปด้วยความคึกคักของเมืองหาดใหญ่

นอกจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในเมืองหาดใหญ่และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังพื้นที่แห่งนี้แล้ว ภาวะของความเสี่ยงจากการก่อความไม่สงบยังมีลักษณะของภัยรุนแรงต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในระยะยาว ซึ่งหมายถึงว่าแม้เหตุการณ์ความรุนแรงที่มีต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้คน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นความสูญเสียจะผ่านพ้นไปแล้ว แต่ผลพวงของความรุนแรงยัง

ทำงานหรือยังมีปฏิบัติการต่อชีวิตและการดำรงอยู่ของคน ทั้งในด้านความรู้สึกเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัย สถานภาพทางเศรษฐกิจ การใช้ชีวิตประจำวัน ความแข็งแรงสมบูรณ์ของร่างกายกรณีได้รับบาดเจ็บจากความรุนแรงที่เกิดขึ้น หรือแม้แต่ความสูญเสียความมั่นคงทางจิตใจ สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ของความเสี่ยงอันเป็นภัยรุนแรงจากการก่อความไม่สงบยังคงมีผลกระทบต่อการต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนอย่างต่อเนื่องดังเช่น คำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ค้าบริเวณลีการ์เด็นท์พลาซ่า ที่ว่า

“แม่เหตุการณ์ปี 55 จะเกิดมาเป็นปี เกือบ 2 ปี แต่มั่นลิมไม่ได้ ไม่ลืม มันมีผลจนถึงวันนี้ ทั้งกำลังใจ ลูกค้าก็ลดลง แม้จะดีขึ้นบ้างแต่ก็ไม่เหมือนเดิมอยู่ก็ไม่ปกติ ต้องระแวงระวัง เมื่อก่อนระวางแต่ขโมย ตอนนั้นระวางกล่อง ระเบิด คนที่ทำทางแปลกๆมีพัรฐ หรือแม้แต่อะไรที่อยู่ใกล้ตัวเรา ใกล้รถเข็นของเรา แต่ถ้าคิดในแง่ดีก็คือ เราต้องตื่นตัว ไม่อยู่นิ่งเฉย...” (สมจิต นพรัตน์, สัมภาษณ์วันที่ 12 ธันวาคม 2556)

วันนั้นเราไม่ได้อยู่น้ำลึก เพราะขายตอนเย็น แต่ไม่ว่าจะเกิดเหตุตอนไหน จะโดนกับเราตรงๆ หรือเปล่า แต่เราก็มองว่าเราหนีไม่พ้น เราเกี่ยวข้องกับทุกคนที่นี้เกี่ยวข้อง มันกระทบ คือคิดตลอดว่าเสี่ยง เราดูแต่ข่าวว่าเกิดที่ 3 จังหวัด แต่ถ้าดูให้ดีหาดใหญ่ก็เคยมีหลายครั้ง หนักด้วยที่สนามบิน สถานีรถไฟ โอเดียนใกล้ๆก็หนัก คำว่าระวาง อย่างนั้นนอนใจ มันอยู่ในใจเราเสมอ คืออย่าเผลอดีที่สุด...” (ณัฐมล สุขคำ, สัมภาษณ์วันที่ 12 ธันวาคม 2556)

ส่วนเหตุระเบิดครั้งล่าสุด วันที่ 6 พฤษภาคม 2557 2 จุด จุดแรกที่อยู่ในสถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่ อยู่ในพื้นที่เรียกว่า “หาดใหญ่ใน” ไม่ไกลจากตัวเมืองหาดใหญ่ที่เป็นเขตเศรษฐกิจนัก และอีกจุดหนึ่งคือ บริเวณร้านสะดวกซื้อ (เซเว่น อีเลฟเว่น) ถนนพลพิชัย แม้เป็นชานเมืองหาดใหญ่ แต่ก็ทำให้มีผู้บาดเจ็บหลายราย และประชาชนต่างตั้งคำถามกับมาตรการดูแลความปลอดภัยของรัฐ เพราะเหตุระเบิดจุดแรกคือ สถานีตำรวจภูธรนั้น เหมือนเป็นสัญลักษณ์ให้ต้องทบทวนการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย

จากเหตุระเบิดที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใด ก็สร้างความกังวลใจให้กับคนพื้นที่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ได้ให้ความหมายของความเสียหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบว่ามีผลให้เกิดความรุนแรงทั้งที่เป็นความรุนแรงทางตรง ที่ทำให้พวกเขาต้องเป็นเหยื่อของความรุนแรง ดังเช่นเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ 6 ครั้ง นับตั้งแต่เดือนเมษายน 2548 เรื่อยมาจนกระทั่งเหตุระเบิดที่ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงขวัญกำลังใจ ของผู้คนเป็นอย่างมากในเดือนมีนาคม 2555 ที่ห้างลีการ์เด็นท์พลาซ่า รวมถึงเหตุระเบิดในวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 ด้วย เหตุระเบิดที่เกิดขึ้นเหล่านี้ พวกเขาเองก็ไม่เคยรู้ชัดว่าที่มาของความรุนแรง รวมถึงเป้าหมายของผู้กระทำการที่แท้จริงคืออะไร มีเพียงการให้สัญญาณ

จากภาครัฐเท่านั้นว่าปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่ซับซ้อนเหล่านี้มีอยู่จริง ได้แก่ ขบวนการแบ่งแยกดินแดน ความขัดแย้งของกลุ่มการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ที่จะดักตวงเอา ประโยชน์จากการเกิดเหตุและการก่อเหตุความไม่สงบในพื้นที่นี้ ความเข้าใจผิดและใช้ประเด็นศาสนา มาใช้เป็นเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง เป็นต้น แต่สิ่งที่พวกเขาหลีกเลี่ยงได้ยากคือ การที่สังคม พื้นที่เมืองที่พวกเขาดำรงชีวิตอยู่นั้น จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเรียกได้ว่าเป็นสังคมแห่ง ความเสี่ยงภัยแล้ว ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสี่ยงภัยได้นั้น ความไว้วางใจกันและกันของคนในพื้นที่ในการที่จะร่วมคิด ประสานสัมพันธ์ เพื่อร่วมกันดูแลพื้นที่ที่พวกเขา ใช้ในการดำรงชีวิตจึงมีความสำคัญ ซึ่งทุกวันนี้เรียกได้ว่าผู้คนในเมืองหาดใหญ่มีความมุ่งมั่นที่จะ จัดการกับสถานการณ์ความเสี่ยงจากเหตุระเบิดด้วยศักยภาพของตนเอง ความร่วมแรงร่วมใจกันในการดูแล ปกปักรักษาเมืองให้มีความปลอดภัยจึงถูกมองให้ความหมายเสมือนเป็นการสร้างความไว้วางใจ ต่อกันและกันในการกระทำเพื่อให้ชีวิตคนเมืองมีความปลอดภัยตามเจตนารมณ์ที่มีร่วมกัน

การให้ความหมายต่อหาดใหญ่ในฐานะสังคมแห่งความเสี่ยงภัยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความไม่สงบ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความรุนแรงได้สูงนี้ ตามทัศนะของคนพื้นที่ได้ถูกสะท้อนอย่างเป็นจริงเป็นจัง และทุกคนก็ต่างเชื่อมั่นว่าเป็นเช่นนั้น ภายใต้เหตุผลที่ว่าเพราะตัวอย่างจริงเช่นนี้ได้เกิดขึ้นแล้วหลายต่อหลายครั้ง หรืออย่างน้อย 6 ครั้งถ้าเริ่มต้นนับจากปี 2548 เรื่อยมา ทั้งนี้ความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวก็เป็นที่น่าประจักษ์แล้วว่ามิมหาศาล ซึ่งสำหรับพวกเขาแล้วมันหมายถึงชีวิตทั้งหมด ซึ่งพวกเขามีอาจคาดการณ์ได้ว่าเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ หากเกิดขึ้น จะเกิดเมื่อไร เกิดที่ใด และพวกเขาจะเป็นอย่างไร ซึ่งสถานการณ์ที่ยากต่อการคาดการณ์ และไม่สามารถรู้ได้อย่างแจ่มชัดทั้งในมิติที่มา เป้าหมาย และกระบวนการ แต่พวกเขาคือเหยื่อหรือผู้ที่ ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ดังนั้น ความผูกพันไว้วางใจกันและกันของผู้คนในอันที่จะฟันฝ่าสถานการณ์ ความเสี่ยง รวมถึงดำรงอยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงนี้ได้ จึงเป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญ

ส่วนที่สอง การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย

จากงานนิกแผ่นดิน อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ประเทศไทย ดันแคน แม็กคาร์โก (2555 : 296-299) ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาความชอบธรรมในเรื่องการเมืองที่ถูกตั้งคำถามจากมุสลิม ปาตานี ดังนั้น ข้อค้นพบเชิงปฏิสันของงานศึกษานี้จึงมุ่งอธิบายว่า 1) หัวใจของความขัดแย้งใน ดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยมิได้อยู่ที่เรื่องศาสนา แต่ศาสนาถูกนักรบใช้เพื่อแสวงผลประโยชน์ ปัญหาที่นักรบมีต่อรัฐคือ พวกเขาขัดข้องหมองใจทางประวัติศาสตร์และการเมือง 2) ความขัดแย้งใน ภาคใต้ของประเทศไทย มิได้เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งในระดับโลก แต่ปัญหาอยู่ที่ความชอบธรรม ของรัฐบาลพร่อง จึงทำให้ความขัดแย้งวนวาย ยุ่งเหยิง คาราคาซัง ข้อสังเกตต่อไปคือ การอธิบายที่ว่า การแก้ไขปัญหาต้องเข้าใจความเป็นจริงว่าสงครามในภาคใต้ไม่สามารถเอาชนะได้ด้วยวิธีการทาง ทหาร โดยเฉพาะวิธีการใช้อำนาจแบบผิด ๆ ดังนั้น หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงเกี่ยวกับ วัฒนธรรมการไม่ต้องรับผิดชอบ รวมถึงหากยังไม่มี การปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วม ระบบราชการแบบมี ส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้ การกระทำของนักรบก็จะเจริญงอกงามต่อไปภายใต้ความชอบธรรมของรัฐ ที่มีปัญหา

ในสถานการณ์การก่อเหตุร้ายด้วยการลอบวางระเบิดหลาย ๆ ลักษณะในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ นับจากปี 2548 เป็นต้นมา ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีความเข้มข้นของความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุร้าย ซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ที่สาธารณชนประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งหมายถึงพื้นที่ในวิถีความเป็นเมือง ผลของความสูญเสียจึงมีนัยและความสำคัญหลายประการทั้งชีวิต ทรัพย์สินของประชาชน ความเสียหายทางเศรษฐกิจ ซึ่งชีวิตของคนส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาการค้าขายและอาชีพบริการเป็นหลัก ความเสี่ยงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในนิยามของคนพื้นที่และผู้ที่ใช้ชีวิตในที่แห่งนี้ จึงมีนัยถึงสถานการณ์ที่ไม่มีความแน่นอนจะเกิดขึ้นเมื่อใด สถานที่ใด เวลาใดก็ย่อมได้ ดังนั้นความเข้าใจต่อความเสี่ยงในลักษณะนี้จึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจำเป็นที่จะต้องทลายกรอบคิด การดำรงชีวิตของคนเมืองแบบเก่าที่มุ่งทำงาน/กิจกรรมเฉพาะหน้าที่ของตนเอง เพื่อสร้างผลประโยชน์หรือผลกำไรสูงสุด หรือแม้แต่การช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ธุรกิจเฉพาะกลุ่มให้ปรับเปลี่ยนไปสู่ “ผลประโยชน์ร่วมกันของสังคม” ซึ่งเชื่อว่าหากคนในสังคมทุกส่วนทั้งรัฐ เอกชน รวมถึงประชาชนได้ร่วมมือกันในการดูแลพัฒนาเมืองหาดใหญ่ให้เป็นเมืองน่าอยู่ มีความปลอดภัยคือปลอดภัยจากเหตุร้ายในการก่อความไม่สงบได้ จะช่วยให้ชีวิตประจำวันของคนดำเนินไปได้อย่างปกติ ขณะเดียวกันในระยะยาวกระบวนการเหล่านี้ก็น่าจะช่วยให้หาดใหญ่ไม่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบด้วย

การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนในพื้นที่ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความเสี่ยงภัยได้นั้น นำไปสู่กระบวนการปรับตัวของผู้ที่ใช้ชีวิตในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน รวมถึงประชาชนโดยทั่วไปในหลาย ๆ ลักษณะ ทั้งการปรับตัวในบริบทของประชาชน การปรับตัวในบริบทของรัฐ และแบบแผนการใช้ชีวิตของผู้คนในเมืองเสี่ยงภัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การปรับตัวในบริบทของประชาชน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์สะท้อนชัดว่า นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่การค้าเมืองหาดใหญ่ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 มีผู้ค้า 30-40 ราย ต้องย้ายกิจการค้าไปยังพื้นที่อื่น ทั้งในอำเภอหาดใหญ่เอง และจังหวัดอื่น ในจำนวนนี้มีผู้ค้า 3 ราย ย้ายพื้นที่การค้าจากหน้าลิการ์เด็นท์พลาซ่า ไปค้าขายที่ตลาดสดหาดใหญ่พลาซ่า ถนนกาญจนวนิช โดยให้เหตุผลว่ารายได้ไม่เพียงพอ เพราะหลังจากเกิดเหตุความไม่สงบที่หน้าลิการ์เด็นท์พลาซ่าแล้วลูกค้าลดลงมาก ขายไม่ได้ นอกจากนี้ลูกค้าชาวมาเลเซียยังนิยมมาจับจ่ายใช้สอยที่ตลาดพลาซ่าเพิ่มมากขึ้น เพราะสินค้าราคาถูกกว่า จึงย้ายไปอยู่ที่ที่มีภาวะเสี่ยงน้อยกว่า เพื่อให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต

เมื่อเมืองหาดใหญ่ถูกมองว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการก่อเหตุความไม่สงบ ไม่ว่าความขัดแย้งจะเกิดขึ้นจากเรื่องใดก็ตาม ซึ่งงานวิจัยนี้มีได้ต้องการสืบค้นสาเหตุของความรุนแรง แม้ว่าจะมีการระบุชัดว่าเป็นความรุนแรงที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบก็ตาม คำถามที่สำคัญก็คือเมื่อความรุนแรงได้ถูกใช้ป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพื่อเผชิญกับความขัดแย้งแล้ว หรือเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนได้ถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ความเสี่ยงแล้ว ผู้คนในพื้นที่เสี่ยงนิยามความเสี่ยงที่ว่าอย่างไร

กลุ่มผู้ค้าที่ให้สัมภาษณ์ ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่าความเสี่ยงจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่พวกเขาเผชิญนั้นมีความซับซ้อน ไม่สามารถรู้ที่มาที่แน่ชัดได้ แต่สิ่งที่เป็นข้อสังเกตจากปรากฏการณ์จริงที่ผ่านมาก็คือ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในอำเภอหาดใหญ่ นั้น มักจะเกิดในตัวเมืองหาดใหญ่ขึ้นใน และอย่างน้อยเหตุระเบิด 3 ใน 6 ครั้ง นับจากปี 2548 ที่เกิดเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ห้างร้านกำลังเปิดให้บริการและมีลูกค้าพลุกพล่าน ข้อสังเกตที่กลุ่มผู้ค้ามองอีกข้อหนึ่งก็คือระบบการดูแลรักษาความปลอดภัยของทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึงหน่วยข่าวของทหาร ตำรวจองค์กรรัฐอื่น ๆ รวมถึงระบบการรักษาความปลอดภัยของห้างเอกชนขนาดใหญ่ ทำงานอย่างไร และมีการประสานกันหรือไม่ และที่สำคัญก็คือกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่เมืองซึ่งจากสถิติการได้รับผลกระทบความรุนแรงจากเหตุการณ์ในรอบ 10 ปี พบว่าเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลจากการก่อเหตุความรุนแรงมากที่สุด ได้เน้นย้ำถึงความเสี่ยงที่คนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้ร่วมกันโดยไม่สามารถปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะเชื่อว่าหากได้มีการสร้างกลไกการดูแลสถานการณ์ความเสี่ยงร่วมกัน จะมีส่วนช่วยพวกเขาซึ่งเป็นคนทำมาหากินในพื้นที่ให้มีโอกาสถูกละเมิดความเป็นมนุษย์ในระดับต่าง ๆ จากการเป็นเหยื่อของความรุนแรงน้อยลง

การปรับตัวในบริบทของประชาชน ประกอบไปด้วย การช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้า การจัดระเบียบใหม่ในการค้าขายให้กับตนเอง การรวมพลังของประชาชนในโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทย์เครื่องแดง) และการขยายขอบเขตกลุ่มการค้าไปสู่กลุ่มดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

การช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้า

การช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันในสถานการณ์ที่เมืองหาดใหญ่ถูกมองว่าเป็นเมืองเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบนับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนกระทั่ง พ.ศ.2557 จะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้ค้าไม่มองการค้าที่แยกออกจากชีวิตจริง แต่มองว่าการค้าคือชีวิต ดังนั้นผู้ค้าส่วนใหญ่จึงมองว่า การค้าขายที่ราบรื่นปลอดภัยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ผู้ค้าจึงมีอาจหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันบ่อยครั้งที่ผู้วิจัยแวะเวียนไปพูดคุยกับพ่อค้าแม่ค้าแล้วพบว่า บางแผงค้าไม่มีผู้ค้ายืนขายหรือเฝ้าอยู่ มีเพียงแผงค้าว่างเปล่า แต่ในทันทีที่เข้าไปเหมือนหนึ่งซื้อของยังแผงค้านั้น ผู้ค้าในแผงค้าข้าง ๆ ก็จะกุลีกุจอเข้ามาซักถามพูดคุยเพื่อทำหน้าที่ค้าขายแทนโดยไม่ได้ชักชวนลูกค้าไปซื้อของที่ร้านตนเองแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผงค้าใกล้เคียงกัน หรือในกลุ่มผู้ค้าที่มาตั้งแผงค้า เริ่มกิจกรรมการค้าในพื้นที่ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันนั้นมีมานานแล้ว เพียงแต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นบ่อยครั้ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 เป็นต้นมา ทำให้ความสัมพันธ์ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันของพวกเขามีความแน่นแฟ้นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอม การช่วยดูแลร้านค้าแทนกันและกัน ดังปรากฏให้เห็นจากประสบการณ์การช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในกลุ่มผู้ค้าต่อไปนี้

การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอม

การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า รวมถึงสิ่งของแปลกปลอมที่ถูกวางไว้อย่างที่ต่าง ๆ เริ่มได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้ค้าอย่างจริงจังนับจากเหตุระเบิดเมื่อปี พ.ศ. 2548 เพราะเหตุระเบิดครั้งนั้นที่แม้ไม่ได้เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจชั้นในของเมือง แต่พื้นที่เกิดเหตุร้ายเป็นพื้นที่ที่คนใช้ประกอบกิจการทั่วไปในชีวิตประจำวัน ซึ่งหากนับรวมผลเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งบริเวณห้างคาร์ฟูร์ กลางเมืองหาดใหญ่ กลางเมืองสงขลา พบว่ามีผู้เสียชีวิต 2 ราย บาดเจ็บ 50 คน การเริ่มสอดส่องคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอมหรืออะไรก็ตามที่ไม่น่าไว้วางใจได้เริ่มกระทำการกันอย่างจริงจังนับจากเกิดเหตุร้ายครั้งนี้

ในเหตุการณ์จริงบ่อยครั้งที่ผู้ค้าจะพบเห็นบุคคลแปลกหน้าที่มีท่าทีพิรุธ สิ่งหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญคือ การเข้าไปทำที่ซักถามว่ามาหาซื้ออะไร มาจากไหน แล้วรีบบอกเรื่องนี้ให้กับผู้ค้ารายอื่นช่วยสังเกต ดังที่ผู้ค้ารายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

“บางครั้งเห็นคนเดินเข้ามาหน้าตาดูแปลกๆ คือมีพิรุธ ไม่น่าไว้วางใจ เราต้องเะใจแล้วจำเป็นจะต้องไปหลอกถามเลย คล้ายกับว่าเป็นลูกค้า มาหาอะไร ซื้ออะไร มาจากไหนแต่ของ กระเป๋าเราไม่รับฝากนะ แล้วรีบบอกเพื่อนลือคอดไปให้ช่วยเฝ้าดู...” (แป้น. ร้านขายอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์, สัมภาษณ์ วันที่ 15 กันยายน 2556)

ในสถานการณ์แห่งความเสี่ยง การดูแลสิ่งที่แปลกปลอมผิดหูผิดตาหรือบุคคลที่ไม่น่าไว้วางใจ ถูกมองว่ามีได้เป็นเรื่องหรือเหตุผลในระดับปัจเจก แต่เป็นเรื่องสำคัญที่คนพื้นที่หาดใหญ่จะต้องดูแลเมืองที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังคำให้สัมภาษณ์ผู้ค้าของที่ระลึก ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ท่านหนึ่งว่า

“ถ้าเกิดที่หาดใหญ่ หรือคนที่มาใช้ชีวิตในหาดใหญ่ ต้องดูแล หาดใหญ่ อย่าให้คนอื่นเข้ามาได้มันต้องอยู่ที่คนหาดใหญ่ช่วยกันไง คนอื่นก็มาช่วยไม่ได้หรอก พี่ว่าคนที่อยู่ย่านนั้นก็ต้องเป็นหูเป็นตาให้ หรือว่ามีใครแปลกปลอมเข้ามาก็ต้องดูแล รถแปลกปลอมเข้ามา ต้องช่วยกัน เพราะไม่มีใครอยากให้เกิดเหตุร้ายขึ้นหรอก...” (ยุวดี น่วมอยู่, สัมภาษณ์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2557)

หรือการที่ผู้ค้าท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

“นับจากปี 48 เราช่วยกันสอดส่องดูแลมากขึ้น ถ้ามีอะไรผิดแปลก จากที่เราไม่เคยใส่ใจ เราก็ต้องมอง ให้ความสนใจ บางครั้งถ้าเห็นรถที่จอด นานเกินไป เราก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่ เราให้ความใส่ใจกับความไม่ปลอดภัยมากขึ้น...” (เดชา รุ่งนพวัฒน์กร, สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557)

การสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งผิดสังเกตเรียกได้ว่าเป็นคุณลักษณะประการสำคัญของกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวที่จะไม่มองหรือให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องการค้าขายของตนเอง แต่เป็นการให้ความสนใจกับสิ่งรอบข้างอย่างละเอียดอ่อน ที่หากเกิดผลร้ายขึ้นจะมีได้กระทบเพียงคนกลุ่มเล็ก ๆ แต่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ค้าทั้งหมด รวมถึงผู้คนที่ใช้ชีวิตในพื้นที่เมืองนี้

การช่วยดูแลร้านค้าแทนกันและกัน

การช่วยดูแลร้านค้าแทนกันและกันของกลุ่มผู้ค้าที่มักจะมีแผงค้าอยู่ในละแวกเดียวกัน ใกล้ ๆ กัน และมักจะขายสินค้าคล้าย ๆ กัน เพราะส่วนใหญ่แล้วจะมีการจัดวางตำแหน่งพื้นที่ของการค้าขายให้สินค้าประเภทเดียวกันวางขายอยู่ใกล้ ๆ กัน ตามหลักเกณฑ์ที่เทศบาลกำหนด ยกเว้นตลาดของเอกชนที่ผู้ทำการค้าขายในพื้นที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 นิพัทธ์อุทิศ 3 รวมถึงรอบ ๆ โรงแรมลีการ์เด็นท์ พลาซ่า ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่แห่งนี้มาอย่างยาวนาน บางรายถึง 30 ปี แต่หากเป็นการค้าขายอาหาร เช่น ลูกชิ้น ปลาหมึกย่าง ในช่วงเย็นจนถึงเที่ยงคืน บริเวณหน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์ พลาซ่า อาจมีผู้ค้ารายใหม่ที่เริ่มขายสินค้าเพียง 2-3 ปีก็มี แต่มีจำนวนไม่มากนัก ข้อสังเกตก็คือไม่ว่าจะเป็นผู้ค้าที่ค้าขายในพื้นที่นี้มาอย่างยาวนาน หรือผู้ค้ารายใหม่ต่างก็พยายามสานสัมพันธ์ สร้างมิตร สร้างเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือกันและกัน เพราะพวกเขามีความเชื่อว่าการลดช่องว่างในการปล่อยปลະละเลยหรือลดช่องว่างของการคิดเพียงผลกำไรของตัวเองเพียงอย่างเดียว โดยการหันมาใส่ใจต่อการช่วยเหลือดูแลกันในเรื่องซึ่งครั้งหนึ่งอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ ที่ไม่สำคัญ ดังเช่น การดูแลร้านแทนกัน ในช่วงระยะเวลาที่เจ้าของร้านไปทำธุระในช่วงเวลาสั้น ๆ หรือแม้แต่การช่วยขายสินค้าเมื่อเจ้าของแผงค้าหรือเจ้าของร้านค้าติดธุระและฝากร้านเอาไว้ การปรับตัวเพื่อให้เกิดการดูแลซึ่งกันและกันของกลุ่มผู้ค้าจึงมีอาจอธิบายได้โดยวิธีคิดของเศรษฐกิจแบบแข่งขัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วพบว่ายิ่งสถานการณ์ถูกมองว่าเสี่ยงมากเท่าไร การช่วยเหลือดูแลกันและกันยิ่งเพิ่มความเข้มข้นขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ค้าที่ว่า

“เราจำเป็นต้องช่วยเหลือกัน เพื่อนไปทานข้าว ไปธุระ ไปเข้าห้องน้ำ เราผลัดหมุนเวียนกันไป ทั้งร้านไม่ได้ ตั้งแต่เหตุระเบิดเราต้องช่วยกัน เมื่อช่วงที่เราผลัด ใครเอาวัตถุดิบ เอากระเป๋ามาวาง พอพี่ไม่อยู่เพื่อนข้าง ๆ ก็ช่วยขายแทนที่ ของเราก็ขายได้ด้วย ต้องทำอย่างนี้...” (สุภาพร แก้วยวน, สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557)

หรือ

“บางทีก็ไปละหมาด ก็ฝากร้านเพื่อนข้างแผง เขาก็ดูแลให้ ขายให้บ้าง ไม่ขายให้บ้างก็ไม่ว่าอะไร บางครั้งไม่มีคนก็ฝากร้านกับเพื่อน ก็ไปนอน เราช่วยกันอย่างนี้ ไม่เคยคิดของเรอขายได้มากกว่า น้อยกว่าฉัน เราห่วงปลอดภัยมากกว่า” (เสาดิ๊ะ มูละ, สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2557)

หลายต่อหลายครั้งที่คณะวิจัยสังเกตเห็นบางแผงค้าทั้งบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 รวมทั้งแผงค้ารอบ ๆ โรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่า ไม่มีเจ้าของแผงค้านั่งอยู่ แต่เมื่อเข้าไปพูดคุยพบว่าผู้ค้าแผงอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ กันจะคอยมองหรือเดินมาชักถาม และขายแทนในที่สุด ผู้ค้าจะอธิบายว่าแทบไม่มีแผงค้าใดที่เจ้าของแผงหายไปเฉย ๆ โดยไม่บอกกล่าว หรือฝากร้านไว้กับคนข้าง ๆ ยกเว้นวันที่ไม่สามารถเปิดขายได้ เพราะทุกคนต่างให้ความสำคัญกับการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในภาวะของความเสี่ยงลักษณะนี้

การจัดระเบียบใหม่ในการค้าขายให้กับตนเอง

ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ที่ให้บังคับใช้ในเขตเทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ภาพรวมเพื่อให้พื้นที่สาธารณะ ถนน อาคาร มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยหรือหากจะมีการค้าขายสินค้าริมถนนหรือทางเท้าก็จะต้องได้รับการอนุญาตและอยู่ในความดูแลของส่วนงานนั้น ๆ ตามที่กล่าวถึงข้างต้น

การจัดระเบียบการค้าขายของกลุ่มผู้ค้าโดยรัฐ ซึ่งในเชิงพื้นที่ที่ศึกษาคือเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งผู้รับผิดชอบคือสำนักปลัดเทศบาล ในฝ่ายปกครอง ส่วนงานย่อยคืองานรักษาความสงบ

เทศบาลนครหาดใหญ่ (มปป. : ออนไลน์) กำหนดให้หน้าที่ของบุคลากรในฝ่ายรักษาความสงบ ได้แก่ 1) งานตรวจสอบและจัดระเบียบในตลาดสด หาบเร่ แผงลอย กิจการค้าที่น่ารังเกียจ และเป็นอันตรายต่อสุขภาพ 2) งานควบคุมตรวจสอบ และดำเนินการให้เป็นไปตามเทศบัญญัติ ข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3) งานศึกษาและวิเคราะห์ข่าวเพื่อเสนอแนะวางแผน หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ 4) งานประสานงานกับจังหวัดและอำเภอ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง 5) งานมวลชนต่าง ๆ และ 6) งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย

ในการดูแลการค้าขายของพ่อค้าแม่ค้าริมถนน บนทางเท้าเป็นหน้าที่ที่ทางเทศบาลจะเข้ามาจัดระเบียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผงค้าจะต้องวางเรียงเป็นแนวเดียวกันกับถนนบนทางเท้า ที่เห็นได้ชัดคือ ผู้ค้าขายจะนั่งหันหลังให้กับถนน หันหน้าเข้าหาทางเท้า เพราะผู้ซื้อจะเดินซื้อสินค้าบนทางเท้านั้น ๆ หากถนนเส้นใดเป็นที่จอดรถยนต์ รถจักรยานยนต์แล้วก็ย่อมหมายความว่า รถยนต์ รถจักรยานยนต์จะจอดด้านหลังผู้ขายของ ดังเช่น แผงค้าบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และนิพัทธ์อุทิศ 3

การนั่งค้าขายที่ผู้ขายหันหลังให้กับถนน รวมถึงรถที่จอดอยู่ด้านหลัง แม้จะถูกมองว่ามีความสวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ในทัศนะของผู้ค้ามองว่า การนั่งค้าขายนี้มีความเสี่ยงเพราะจะไม่สามารถมองเห็นได้เลยว่าใครอยู่ข้างหลัง หรือคนที่อยู่ข้างหลังกำลังทำอะไร ที่สำคัญคือ บนถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และนิพัทธ์อุทิศ 3 ด้านหลังที่ผู้ค้านั่งจะเป็นที่จอดรถจักรยานยนต์ ซึ่งผู้ค้ามองว่าเป็นอันตรายอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่ผู้ก่อเหตุมักจะนำระเบิดติดมากับมอเตอร์ไซด์ ดังนั้นเพื่อสร้างความปลอดภัยและลดความเสี่ยง กลุ่มผู้ค้าส่วนหนึ่ง จึงได้จัดทำนั่งค้าขายของตนเองใหม่ โดยนั่งเหลื่อมให้มองเห็นทั้งผู้ซื้อและข้างหลังของตนเอง บางร้านที่อยู่ใกล้ ๆ กันก็ผลัดกันนั่งเพื่อให้มีผู้ค้าคนใดคนหนึ่งมองเห็นด้านที่เป็นถนนด้วย

กานต์สชา พนาอภิรักษ์ อายุ 41 ปี ผู้ขายสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ริมทางเท้าหน้าศูนย์การค้าสันติสุข ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เล่าให้ฟังเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2557 ว่า ช่วงที่ระเบิดโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า ท้ายสุดมีการระบุว่าที่จริงแล้ว ผู้ก่อเหตุตั้งใจจะมาวางระเบิดโดยใช้มอเตอร์ไซด์จอดที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 บริเวณที่ถนนข้างนี้ แต่สุดท้ายก็ไปวางระเบิดที่โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า ดังนั้นการนั่งขายสินค้า แม้ว่าทางเทศบาลนครหาดใหญ่จะกำหนดชัดว่าให้หันหลังให้กับถนน แต่ก็จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อความปลอดภัย ท่านั่งที่ปลอดภัยที่สุดคือทำอย่างไรให้มองเห็นคนที่มาจอดรถข้างหลังด้วย อย่างน้อยแม้จะไม่ได้ไปเปิดรถมอเตอร์ไซด์ของเขา แต่ก็ยังสามารถเห็นท่าทางลักษณะของคนที่ขับมอเตอร์ไซด์นั้น

อำนาจ กาลดิษฐ์ อายุ 60 ปี ผู้ขายของที่ระลึกริมทางเท้า หน้าศูนย์การค้ายังดี ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ซึ่งทำการค้าขายในพื้นที่นี้มา 30 ปี เล่าให้ฟังว่า นับตั้งแต่ปี 2548 ที่เกิดระเบิดเป็นต้นมา วิธีการนั่งขายก็เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่เคยนั่งหันหลังให้ถนนอีกเลย เพราะรู้ว่าเสี่ยงมาก แต่เนื่องจากพื้นที่ที่นั่งขายด้านหลังจะเป็นที่ห้ามจอดรถมอเตอร์ไซด์ ประกอบกับเป็นที่ใกล้หุ้มหมวกที่มีความกว้างกว่าที่นั่งขายที่อยู่ด้านใน ดังนั้นการนั่งขวางเพื่อให้เห็นถนน 45 องศา และเห็นผู้ซื้อ 45 องศา จึงทำได้ง่าย การนั่งลักษณะนี้ทำให้มองเห็นรถหรือผู้คนทั้งด้านหน้า ด้านหลังได้อย่างชัดเจน ไม่เพียงเฉพาะเรื่องการก่อเหตุระเบิดอย่างเดียว แต่สามารถระวังภัยจกชิงวิ่งราวหรือภัยอย่างอื่นได้อีกด้วย

จากการสังเกตกลุ่มผู้ค้า บริเวณทางเท้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 รายอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีแผงขายอาหารแห้งจำพวกของฝาก เช่น เม็ดมะม่วงหิมพานต์ เกาลัด ขนம்பึง ผลไม้สดจากต่างประเทศ บัวย แผงขายของที่ระลึก อุปกรณ์ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ ผ้าเช็ดตัว พบว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ค้าจะไม่ได้นั่งหันหลังให้กับถนนแบบเต็มตัว มักจะนั่งเอียงตัวตามธรรมชาติเท่าที่พื้นที่นั่งขายจะเอื้ออำนวย เพื่อให้สามารถมองเห็นถนน รถยนต์ รถจักรยานยนต์ สิ่งของ ผู้คนที่อยู่ข้างหลังของตนเองด้วย ผู้ค้าบางรายจะเปลี่ยนอิริยาบถเป็นการเดินไปยังรอบ ๆ แผงค้าอื่นในละแวกใกล้เคียง ขณะเดียวกันก็ยังพอจะมองเห็นแผงค้าของตนเอง เพื่อเป็นการสำรวจ ตรวจตราสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ใกล้ ๆ กับพื้นที่ค้าขาย หรือไม่ก็เดินไปพูดคุยกับเพื่อนผู้ค้ารายอื่น ๆ ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองหาดใหญ่ พูดคุยกับผู้ค้าที่เป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร เครือข่ายต่าง ๆ ที่ทำงานด้านการรักษาความปลอดภัยของเมืองร่วมกับภาครัฐ

อีกด้านหนึ่ง ผู้ค้ายังได้ให้ทัศนะต่อไปอีกว่า การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองในสถานการณ์เสี่ยงภัยเป็นเรื่องสำคัญ เพียงแต่คนจะต้องเรียนรู้ รู้จักจัดการตัวเอง หรือเรียกว่าปรับตัวเองโดยไม่ต้องคิดรอความช่วยเหลือจากส่วนอื่น ๆ ก่อน เพราะตัวคนผู้ค้าขายทำมาหากินในพื้นที่จะเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ค้าย่านตลาดแผงทองที่ว่า

"ภาครัฐจริงจังก็ต่อเมื่อเหตุการณ์มันเกิดขึ้นแล้ว จากที่ผมสังเกตดูนะครับ แต่ก็ไม่ค่อยต่อเนื่องเท่าไร ความรู้สึกที่ได้มานะอย่างอะไรที่เกิดขึ้นแล้ว ภาครัฐเพิ่งกระตือรือร้นที่จะทำ แต่เวลาเหตุการณ์ปกติรัฐยังมีการรณรงค์เรื่องความปลอดภัยน้อย..." (เดชา รุ่งนพวัฒนากร. สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557)

หรือผู้ค้าเกลือ และของฝากบนทางเท้า ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เล่าว่า

"ทางการเขาก็เข้ามาดูแลเหมือนกันนะ เวลาเหตุร้ายเขาก็เข้ามาดู พอสงบหน่อยเขาก็เจียบไป พอมีอะไรสักอย่างขึ้นมา เขาก็เริ่มเข้ามาดูอีก แล้วก็หายเจียบไป... บางครั้งเวลาเหตุการณ์เขาก็มาเดิน เขาพาสุนัขมาตรวจ..." (เสาดิษฐ์ มุละ, สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557)

หรืออีกกรณีหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเกิดเหตุระเบิดที่เซเว่นอีเลฟเว่น ถนนพลพิชัย อำเภอหาดใหญ่ และเหตุระเบิดที่สถานีตำรวจภูธร อำเภอหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 จากเหตุการณ์นี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาได้สั่งการเป็นหนังสือราชการให้แม่ค้าที่วางของขายบนโต๊ะตามพื้นที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 นิพัทธ์อุทิศ 2 นิพัทธ์อุทิศ 3 เก็บโต๊ะกลับบ้านหลังจากเลิกขายในแต่ละวัน เพราะเกรงว่าบนโต๊ะหรือใต้โต๊ะนั้นจะเป็นแหล่งที่คนร้ายสามารถนำระเบิดมาวางได้ แม่ค้าส่วนหนึ่งที่ต้องขายอาหารแห้ง ผลไม้ ซึ่งอาศัยการจัดโต๊ะ จัดร้านอย่างสวยงาม และต้องอาศัยเวลาการจัดสินค้าให้มีความสวยงามโดยใช้เวลายาวนาน จึงไม่ยอกรื้อโต๊ะ ข้าวของกลับไปไว้ที่บ้าน เพื่อมาจัดใหม่ในวันรุ่งขึ้น จึงแจ้งเจ้าหน้าที่ว่าเขาจะจัดเวรยามดูแลสินค้าและสถานที่ขายของเขาตลอด 24 ชั่วโมง โดยจะช่วยสังเกต ระวังภัยรอบ ๆ ตัวร่วมกับรัฐด้วย

ในกรณีของการปรับเปลี่ยนทำนองของกลุ่มผู้ค้า แม้ว่าด้านหนึ่งจะมีนัยถึงการปรับตัวของกลุ่มผู้ค้าต่อสถานการณ์ความเสี่ยง แต่อีกทางหนึ่งก็เป็นความรุนแรงระดับโครงสร้างหรือความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อพวกเขา เพราะตัวระเบียบที่เทศบาลใช้ในการดูแลการค้าขายของพวกเขา ซึ่งยึดตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ในกรณีของการวางแผงค้าบนทางเท้าที่ผู้ค้าขายต้องหันหลังให้กับถนน ซึ่งอาจเป็นที่จอดรถและยานพาหนะต่าง ๆ กฎเกณฑ์เหล่านี้มิได้เอื้อให้เกิดความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้ค้า การทำหยาต่อระเบียบกฎเกณฑ์การขายโดยเปลี่ยนทำนองใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ที่เทศบาลกำหนดจึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและความจำเป็นของสถานการณ์เสี่ยงภัย

รวมพลังประชาชนในโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทยุเครื่องแดง)

นับจากเหตุระเบิดที่อำเภอหาดใหญ่เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 ส่วนใหญ่แล้วผู้คนทั่วไปในพื้นที่ตระหนกตีว่า ความเสี่ยงภัยจากเหตุระเบิดได้ก้าวเข้ามาสู่ชีวิตประจำวันของพวกเขาแล้ว การ

เกิดขึ้นของโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทยุเครื่องแดง ศูนย์มณฑล) แม้ทหารโดยพลโท พิเศษจุฬารัตน์ วัชรวิชัย ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 42 (ค่ายเสนาณรงค์) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ขณะนั้น จะเป็นกลไกผลักดันที่สำคัญให้เกิดโครงการนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ก็ตาม แต่หัวใจหลักของการดำเนินงาน ตลอดจนการบริหารจัดการทั้งหมดอยู่ที่ประชาชนคนในพื้นที่ ทั้งเจ้าของธุรกิจ ร้านค้า ผู้ขับรถตุ๊ก ๆ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง

ในตอนต้นทางมณฑลทหารบกที่ 42 (ค่ายเสนาณรงค์) มองว่า ตั้งแต่เกิดเหตุความไม่สงบ เมื่อ พ.ศ. 2547 ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในปี 2548 ได้ถูกล้อมเข้ามาสู่พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จึงมีแนวคิดที่ว่า “ทำอะไรจะให้เป็นในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่มีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่” จึงจัดตั้ง “วิทยุเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน” หรือ “วิทยุเครื่องแดง” เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2551 โดยเริ่มแรกมณฑลทหารบกที่ 42 เป็นผู้ดำเนินการ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 42 สมัยนั้น ได้เชิญประชุมนักธุรกิจ เจ้าของห้างร้าน สถานบริการ ผู้ประกอบการในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ หน่วยรักษาความปลอดภัยต่าง ๆ มาพูดคุยเพื่อหามาตรการดูแลความปลอดภัยร่วมกัน โดยมีจุดเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนและทหารเป็นพี่เลี้ยง

การพูดคุย ปรีกษาหารือกับประชาชนในพื้นที่จึงเริ่มขึ้น โดยมีข้อสรุปร่วมกันว่า ในกระบวนการดูแลความปลอดภัยพื้นที่เมืองหาดใหญ่วันนี้เริ่มต้นจากการแบ่งพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เป็น 3 วงรอบ คือ ชั้นนอก ชั้นกลาง และชั้นใน จากสถานการณ์การก่อเหตุร้ายพบว่า มักจะเกิดที่โซนหาดใหญ่ชั้นใน หรือเรียกว่า “โซนไข่แดง” ดังนั้นจึงคิดร่วมกันที่จะให้ประชาชน นักธุรกิจ ผู้ค้าในพื้นที่เป็นผู้ดูแล โดยแบ่งพื้นที่เป็น 14 โซน มี 12 หน่วยรับผิดชอบ ใน 12 หน่วยรับผิดชอบ มีการกำหนดนามเรียกขานตามเดือนคือ มกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน ตุลาคม พฤศจิกายน และธันวาคม ต่อมาจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือสื่อสารได้แก่ วิทยุ ขนบประมาณจัดซื้อ/หาวิทยุเบื้องต้นมี 2 ทาง 1) ขอบริจาคจากผู้ประกอบการ 2) จัดหาโดยอาศัยงบประมาณกองทัพบก

เมื่อได้วิทยุแล้วก็จัดหาคนในชุมชนที่มีจิตอาสา ที่มีความเสียสละ มุ่งมั่นจะดูแลความปลอดภัยในพื้นที่มาฝึกอบรมความรู้ด้านการข่าว มาตรการรักษาความปลอดภัย ความรู้เกี่ยวกับวัตถุระเบิดในเบื้องต้น ทั้งนี้ทหารจากค่ายเสนาณรงค์จะเป็นพี่เลี้ยงประจำโซน ทั้ง 12 โซน ในพื้นที่ 1 โซน จะมีทหารเป็นพี่เลี้ยง 3-4 คน ประชาชนอย่างน้อย 50 คน/โซน เมื่อมีข่าวใด ๆ ก็แจ้งที่ศูนย์กลางเรียกว่า “ศูนย์วิทยุ มณฑล” กองร้อยทหารสารวัตร ถ.แสงจันทร์ ซึ่งจะรับเรื่องราวตลอด 24 ชั่วโมง ประชาชนทุกคนที่เข้าฝึกอบรมวิทยุเครื่องแดงจะเรียกว่า “ลูกข่าย” และจะมีการทำบัตรวิทยุเครื่องแดงเพื่อเป็นบัตรแสดงตนการเป็นสมาชิก การปฏิบัติงานคือ รายงานเหตุการณ์ในพื้นที่รับผิดชอบของตน ลูกข่ายจะรายงานข่าวตลอด 24 ชั่วโมง แต่มีได้หมายความว่ารายงานคนเดียว แต่ในพื้นที่นั้น ๆ จะมีหลายคนที่จะประจำการอยู่คนละช่วงเวลาตลอดคืน แต่ละคนก็จะรายงานข่าวเฉพาะช่วงเวลาที่ตนเองทำงาน หลักการสำคัญคือประชาชน ซึ่งทำงานอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันจะได้ดูแลกันและกันตลอดเวลา โดยไม่ต้องใช้คนของราชการ ขณะเดียวกันเจ้าของธุรกิจ ห้างร้าน ก็จะต้องมีมาตรการในการดูแลความปลอดภัยของตนเอง เช่น การตรวจตรา ควบคุมดูแลรถเข้า ออก คนที่เข้าพักโรงแรม เป็นต้น

ในกระบวนการทำงานลูกข่ายของวิทยุเครื่องแดงและทหาร ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงประจำโซนจะมีการพบปะพูดคุยกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง มีการพบปะและดื่มน้ำชาเดือนละ 1 ครั้ง เมื่อครบ 3 เดือนจะมีการประชุมใหญ่ ในการประชุมใหญ่นี้ ทุกฝ่ายทั้งรัฐและประชาชน ต้องเข้าร่วมประชุมเพื่อพูดคุยผลของการทำงาน ข้อขัดข้องของการดำเนินงาน และวางแผนปรับปรุงการดำเนินงานต่อไปในอนาคต และเมื่อครบ 6 เดือน แม่ทัพภาคที่ 4 อาจจะมาพบสมาชิกวิทยุเครื่องแดง เพื่อเป็นกำลังใจรวมทั้งแจกใบประกาศแก่ลูกข่าย

แรกเริ่มของการจัดระบบการทำงานวิทยุเครื่องแดงนั้น สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือ "การทำงานร่วมกันแบบมิตร" โดยทหารพี่เลี้ยงประจำโซนจะต้องลงพื้นที่แทบทุกวัน ช่วงเย็นคือเวลาประมาณ 19.00-24.00 น. เพื่อไปพบปะพูดคุย ดื่มน้ำชา ทานขนมร่วมกัน ตามร้านต่าง ๆ ในเขตเมือง ผู้ที่มาร่วมวงดื่มน้ำชาจะหิ้วขนม กาแฟ น้ำ ดิ๊ดไม้ดิ๊ดมือมาเพื่อแบ่งปัน ทานร่วมกัน บางครั้งก็ได้รับการสนับสนุนอาหารขบเคี้ยว ขนมจากร้านค้าที่ไปนั่งร่วมวงพูดคุยกัน ในวงสนทนาประกอบไปด้วยทหารพี่เลี้ยงประจำโซน ลูกข่ายวิทยุเครื่องแดง ผู้ที่สนใจเป็นลูกข่ายสมาชิกวิทยุเครื่องแดงแต่ยังไม่ได้เป็นลูกข่าย และมีความสนใจเกี่ยวกับความปลอดภัยของเมือง มีทั้งนักธุรกิจเจ้าของห้างร้าน คนขับรถตุ๊ก ๆ มอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นต้น การได้ร่วมพูดคุยถึงเหตุการณ์ความปลอดภัยในเมืองหาดใหญ่ด้วยกันอยู่เป็นประจำ โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันอย่างเป็นกันเอง สายสัมพันธ์การทำงานร่วมกันระหว่างทหารกับประชาชน ผ่านวิทยุเครื่องแดงจึงค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ กระทั่งปัจจุบันมีประชาชนจำนวนหนึ่งมีความปรารถนาที่จะเป็นอาสาสมัครวิทยุเครื่องแดง โดยมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายโดยไม่รบกวนงบประมาณจากรัฐ

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของคนที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครวิทยุเครื่องแดง คือเป็นบุคคลที่มีใจรัก มีจิตอาสา มีความเสียสละอย่างจริงจัง ดังนั้นการที่จะเพิ่มจำนวนอาสาสมัครวิทยุเครื่องแดงจึงต้องมีระบบการตรวจสอบพิจารณาศักยภาพและความตั้งใจของบุคคลร่วมด้วย การรับสมัครใหม่เข้ามาทำหน้าที่จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

การพบปะของเครือข่ายวิทยุเครื่องแดงระยะแรกอาศัยงบประมาณพบปะพูดคุยดื่มน้ำชาจากทางกองทัพบก แต่ต่อมาจะมีผู้สนับสนุนและจัดตั้งเป็นกองทุน เรียกว่า "กองทุนลงขันเพื่อประชาชนชาวสงขลา" มีนักธุรกิจ คือคุณบุญชัย คิดการณ์ไกล เป็นประธาน กองทุนนี้จัดตั้งเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2553 ระดมเงินสนับสนุนจากนักธุรกิจในพื้นที่หาดใหญ่ กองทุนนี้มิได้มุ่งเฉพาะผลการป้องกันดูแลไม่ให้อ่าวระเบิดใน อ.หาดใหญ่ อย่างเดียว แต่ยังมุ่งเรื่องป้องกันน้ำท่วมด้วย ปัจจุบันมีสมาชิกวิทยุเครื่องแดงทั้งหมด 1,588 เครื่อง เป็นวิทยุของราชการ 986 เครื่อง เครื่องส่วนตัว 561 เครื่อง เครื่องวีไอพี 41 เครื่อง

ในทัศนะของลูกข่ายวิทยุเครื่องแดงได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความมุ่งหวังต่อการดำเนินงานและกระบวนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

โกมล แซ่ฟัว ผู้ประกอบการค้าเสื้อผ้าและของที่ระลึก ถนนเสน่หานุสรณ์ ย่านหน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า ให้สัมภาษณ์เมื่อ 6 มีนาคม 2557 ว่า ตนเองเป็นสมาชิกกลุ่มวิทยุเครื่องแดงที่ดำเนินการเรื่องนี้และทำกิจกรรมร่วมกันมาประมาณ 5 ปี และมีสมาชิกจำนวน 3,000 กว่าคน ทั้งนี้การ

ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกวิทยุเครื่องแดงทำให้สมาชิกกลุ่มผู้ค้าทราบข้อมูลเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างรวดเร็ว ทันที และ มีผู้ชำนาญการคอยเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล จึงเป็นการลดความตึงเครียดของกลุ่มผู้ค้าและนักท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถลดผลกระทบจากความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง

มานิต ศตะรัต ผู้ประกอบการค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูป ถนนเสนหานุสรณ์ ย่านหน้าโรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่าให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2557 ว่า ตนเองเป็นสมาชิกวิทยุเครื่องแดงมาเกือบ 10 ปีแล้ว ตั้งแต่รุ่นแรก ๆ เพราะเชื่อว่าหากทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลเมืองพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างจริงจัง เหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ก็อาจจะเกิดขึ้นได้ยาก แต่ก็ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความถนัดของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม การเป็นสมาชิกวิทยุเครื่องแดงทำให้คนในพื้นที่รู้จักกันมากขึ้น มีเรื่องที่จะพูดคุยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสงบ ความปลอดภัย ที่ทุกคนต่างก็มีเป้าหมายอันเดียวกัน

ณัฐธมล สุขคำ อายุ 47 ปี ผู้ค้าเสื้อผ้าและของฝาก บริเวณถนนเสนหานุสรณ์ ใกล้ศูนย์การค้าโอเดียนพลาซ่า หนึ่งในลูกข่ายวิทยุเครื่องแดงเล่าให้ฟังเมื่อ วันที่ 7 มีนาคม 2557 ว่า ตนเองเป็นชาวจังหวัดเชียงราย ได้เข้ามาค้าขายที่เมืองหาดใหญ่รวม 16 ปี ด้วยเหตุผลสำคัญที่ว่า เมืองหาดใหญ่เป็นเมืองการค้าขายแดนที่สมบูรณ์ ความสมบูรณ์ที่ว่านี้ คือ ความสมบูรณ์ในด้านการเป็นพื้นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย คนพื้นที่และชาวต่างประเทศ เหมาะสำหรับการค้า สมบูรณ์อีกอย่างหนึ่งคือ เธอสามารถวางแผนชีวิตทางด้านการศึกษาให้กับลูกได้ เพราะเมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาทุกระดับ ดังนั้นนอกจากการทำมาหากินจะไม่ยากลำบากแล้ว ก็ยังสามารถส่งเสียลูกเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยได้ ช่วงก่อนเกิดเหตุระเบิดในปี 2548 ช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ จะค้าขายได้กำไรคืนละ 20,000 บาท แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ จากได้กำไรคืนละ 20,000 บาท เหลือเพียงคืนละ 3,000 บาท จากเหตุการณ์ระเบิดปี 2549 ที่บริเวณศูนย์การค้าโอเดียน ทำให้เธอมองว่าสถานการณ์นี้ใกล้ตัวมาก จากที่เคยเห็นว่าไม่สำคัญ ก็กลับคิดทบทวนใหม่ รายได้หลังจากเกิดเหตุการณ์ระเบิดปี 2549 ช่วงเปิดร้านวันแรก ขายได้ 300 บาท ทำให้เธอต้องอาศัยเงินที่เก็บไว้ก่อนหน้ามาใช้จ่าย เธอจึงเข้าร่วมเป็นลูกข่ายวิทยุเครื่องแดงมากกว่า 5 ปีแล้ว โดยมีทหารเป็นหัวหน้าโซนนามเรียกขานคือ “กรกฏา 41” เธอเล่าต่อว่าวันนี้ทั้งตัวเธอ ยามโรงแรมละแวกนี้ ทหาร เจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อนผู้ค้า ที่เป็นเครือข่ายวิทยุเครื่องแดงมีเยอะมาก เรียกได้ว่าเราาร่วมกันดูแลพื้นที่นี้ทุกตารางนิ้ว เพราะมันกระทบชีวิตของพวกเราโดยตรง เราช่วยกันสังเกต ไม่เคยก้มหน้าก้มตาขายอย่างเดียว สิ่งที่เราประทับใจคือการได้ร่วมแรงร่วมใจดูแลเมืองหาดใหญ่กับทางภาครัฐ และเพื่อนผู้ค้า รวมถึงการมีกองทุนสนับสนุนเครื่องวิทยุ มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง มีการประสานงานกับหัวหน้าโซนทุกสัปดาห์ มีกองทุนช่วยเหลือสมาชิกลูกข่าย ดังเช่น คำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“พีคิดว่าวิทยุเครื่องแดงเข้มแข็งนะ ดูจากตัวเราเองที่เราเมื่อก่อนไม่ใส่ใจเรื่องนี้ แต่ตอนนี้เราอยากทำ อยากร่วม เรามีเพื่อนที่เข้าอกเข้าใจ มีพี่เลี้ยง ไม่โดดเดี่ยว มีกองทุนช่วยเหลือสมาชิกลูกข่าย งานศพ ไม่ใช่แค่รวมตัวเฉยๆ แต่มีการดูแลกัน มีการช่วยเหลือลูกข่าย ลูกข่ายตรงไหนเดือดร้อน ใครขาดเหลือสามารถกู้เงินกองทุนออกมาได้...มีการพบปะดื่มข้าวเดือนละครั้ง...หัวหน้าจะแจ้งนะกรกฏา วันที่ 10 เรานัดพูดคุยกันนะร้าน

น้ำชาตงนั้นตงนี้...ส่วนใหญ่ไปกัน วัตถุประสงค์ที่พูดคุยคือเพื่อสร้างความปลอดภัยในแหล่งทำมาหากิน ประโยชน์ของเราจะได้ตงนี้..."

การเกิดขึ้นของโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทย์เครื่องแดง) เรียกได้ว่าเป็นพลังอาสาของภาคประชาชนที่มีความหลากหลายในด้านวิธีการทำมาหากิน ที่จะเข้ามาดูแล ป้องกันภัยในสังคมที่พวกเขาดำรงชีวิตอยู่ หรือเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม โดยนัยนี้กลุ่มผู้ค้าจึงไม่มองตนเองในฐานะผู้ค้าขายที่เกี่ยวข้องเฉพาะเรื่องการซื้อ การขาย กำไร ขาดทุน และการประกันความเสี่ยงในแง่ที่เป็นตัวเงิน แต่ในวิถีของการค้าขายในทุกวันนี้ กฎเกณฑ์ของความปลอดภัยได้ถูกจัดอันดับให้มีฐานะและตำแหน่งที่ควบคู่ไปกับการค้าขายในทุกๆ ขั้นตอน โดยหากโครงการเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน (วิทย์เครื่องแดง) มีความเข้มแข็ง พวกเขาเชื่อว่าจะมีส่วนสำคัญในการช่วยลดความเข้มข้นของความเสี่ยงภัยที่หาได้ใหญ่จะต้องเผชิญ รวมถึงมีส่วนช่วยลดผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่พวกเขาอาจจะเผชิญได้ในอนาคต ในยุคสมัยนี้ที่หาได้ใหญ่เป็นสังคมแห่งความเสี่ยงภัย กฎเกณฑ์ในการประกอบการทางด้านธุรกิจจึงต้องเพิ่มกฎเกณฑ์เรื่องของความปลอดภัยเข้าไปด้วยเช่นกัน

การขยายขอบเขตกลุ่มการค้าไปสู่กลุ่มดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

ในพื้นที่การดำเนินนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของตลาดสันติสุข ศูนย์การค้ายางดี เอเชีย ตลาดแผงทอง รวมถึงมีผู้ค้าบนทางเท้า สินค้าที่เป็นที่นิยมคือสินค้าปลอดภาษี ทั้งเครื่องใช้ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ น้ำหอม เครื่องสำอาง ผลไม้นำเข้า ฯลฯ ได้มีกลุ่มคนที่รวมตัวกันในนาม "ชมรมผู้ค้าปลีกหาได้ใหญ่" มี มานพ เฟิงซุม เป็นประธานชมรมฯ เดิมเมื่อ 25 ปีที่แล้ว ชมรมผู้ค้าปลีกหาได้ใหญ่ ตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หลักในการมีพื้นที่พูดคุยต่อรอง และปรึกษาหารือกับหน่วยงานรัฐ รวมถึงองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มผู้ค้าได้รับการผ่อนปรนในการค้าขาย เพราะสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าปลอดภาษี แต่ในระยะหลัง เรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดเหตุระเบิดในพื้นที่เศรษฐกิจของหาได้ใหญ่ นับตั้งแต่ปี 2548 จนกระทั่งเหตุระเบิดเมื่อปี พ.ศ.2555 ที่โรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่า เป็นช่วงเวลาที่กระทบต่อเศรษฐกิจการค้าในย่านนี้เป็นอย่างมาก ดังที่ มานพ เฟิงซุม เล่าให้ฟังเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557 ว่า

"ปี 55 กระทบเราถือว่าหนักมากครับ นักจนพวกเราแทบที่จะปรับกลยุทธ์หาทางออกกันไม่ทัน วันนี้แทบที่จะอาศัยบุญเก่าที่สั่งสมกันมาเพื่อประคับประคอง ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ ร้านค้าของเรา หรือว่าลูกน้องที่เรามีก็ต้องประคับประคองกันไป ยอดขายลดลงวูบวาบอย่างน่ากลัวครับ แต่ถามว่าทำไมยังอยู่กันได้ ก็อย่างที่บอก เราทำมานานพอสมควรแล้ว ก็มีต้นทุนอยู่บ้าง มีสินค้าอยู่บ้าง ก็ปรับเปลี่ยนขาย บางทีขายชิ้นต่อไปก็ถือว่าได้กำไรมาเต็ม ๆ ขายชิ้นใหม่ได้กำไรนิดหน่อย ทำอย่างนี้ แต่ถามว่าจะให้เหมือนเมื่อก่อนคงยากมากครับ..."

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุระเบิดในเมืองหาดใหญ่ นับตั้งแต่ปี 2548 จนกระทั่งปี 2555 มานพ เพ็งชุม เล่าว่า

"ในย่าน สาย 1 2 3 เช็คจากสถิติ ยอดสมาชิกประมาณไม่ต่ำกว่า 30 ราย ถึง 40 ราย ที่ต้องเลิกกิจการไป เป็นตัวเลขที่น่ากลัวครับ มันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ จนเขาอยู่ไม่ได้... ผู้ขายเดิม ๆ ก็จะเป็นผู้ที่อยู่ก่อนหน้านี้มาสัก 5 ปี แล้วคือพอจะไหว แต่ว่าผู้ที่จะมีเริ่มค้าขายใหม่ ณ วันนี้หลายรายอยู่ไม่ไหว แม้กระทั่งก็มีคนที่อยู่มาก่อนหน้านี้ก็ยังไม่ไหว รับไม่ได้กับภาวะเศรษฐกิจจากเหตุระเบิดแบบนี้..."

เมื่อความสูญเสียจากเหตุระเบิดในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ส่งผลกระทบต่อผู้ค้าที่ต้องยุติกิจการเป็นจำนวนมาก รวมถึงผู้ค้ากลุ่มใหญ่ที่แม้จะมีรายได้กิจการแต่ก็มีรายได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จุดนี้เองที่ทำให้ในปี พ.ศ.2555 มานพ เพ็งชุม ซึ่งดำรงตำแหน่งรักษาการประธานชมรมผู้ค้าปลีกหาดใหญ่ กับทีมบริหารอีก 21 คน เช่น เดชา รุ่งนพวิฒนากร วิรุณ แซ่ลือ สมศักดิ์ ไทยประจักษ์ ได้เชิญประชุมสมาชิกชมรมฯ ประมาณ 400 ราย เพื่อคิดหาหนทางดูแลช่วยเหลือกันตามเจตนารมณ์เดิมของชมรมที่กำหนดว่า

"ผู้ค้าโดยการนำของแกนนำรุ่นเก่า ๆ ที่อยู่กันมาเรามองว่าจะทำอย่างไรให้ตลาดของเรามีความเข้มแข็ง จะทำอย่างไรให้ตลาดของเราแข่งขันกับข้างนอกได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ อีกปัจจัยหนึ่งคือ จะทำอย่างไรที่จะได้มีปากมีเสียงในการพูดคุยต่อรองหรือหาทางออกกับหน่วยงานรัฐ บางส่วนที่เราเชื่อมโยงลำบาก ถ้าไปแบบส่วนตัวคนใดคนหนึ่ง แต่ถ้ามีองค์กรนี้ขึ้นมาเราจะพูดคุยได้ง่ายขึ้น มีตัวแทนไปเจรจาด้านธุรกิจ ด้านการบริหารจัดการ ... ต้องเข้าใจว่าบางครั้งเราก็อาจจะมีของปลอดภัยบ้าง ก็เลยมีกลุ่มชมรมนี้ขึ้นมาครับ..."

กระทั่งข้อสรุปของการประชุมชมรมฯ ก็คือ ควรขยายขอบเขตเป้าหมายของชมรมฯ ที่มีอยู่เดิมให้ครอบคลุมไปยังเรื่อง "การดูแลความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่กันและกัน" ด้วย โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2555 จนกระทั่งในปี 2557 ที่ มานพ เพ็งชุม ได้ดำรงตำแหน่งประธานชมรมฯ

"ก็ตั้งแต่ผมและทีมมาบริหารงาน เราก็เน้นนโยบายหลักเรื่องการมีส่วนร่วมกับสังคมให้เยอะขึ้น... ไม่ว่าจะเป็นงานเทศกาลต่าง ๆ ตั้งแต่วันปีใหม่ วันเด็ก ตรุษจีน สงกรานต์ เราพร้อมกับสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา หน่วยงานรัฐ อบจ. เทศบาล คือพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งพยายามที่จะผลักดันคือ มีงานต่าง ๆ เราก็ร่วมทำกิจกรรม เพื่อโปรโมทให้หาดใหญ่กลับมาคึกคักเหมือนเดิม ให้ย่านตลาดสันติสุขทั้งหมดให้เป็นส่วนหนึ่งของหาดใหญ่เหมือนที่ผ่านมา..."

จากความมุ่งมั่นของสมาชิกชมรมฯ ในอันที่จะสานสัมพันธ์กับสังคมและดูแลความปลอดภัยให้กับสมาชิกในชมรมฯ ซึ่งมีศูนย์การค้าต่าง ๆ ที่เข้าร่วมคือ ศูนย์การค้าสันติสุข ศูนย์การค้าแห่งทอง ศูนย์การค้ายังดี ศูนย์การค้าเอเชีย ศูนย์การค้าสหโชค

กระบวนการดูแลกันและกันของสมาชิกชมรมฯ จะดำเนินการโดยมีการจัดตั้งมูลนิธิเล็ก ๆ แทรกอยู่ในเนื้อหาของชมรม มูลนิธินี้มีลักษณะเป็นแบบ “เพื่อนช่วยเพื่อน” เช่นกรณีที่สมาชิกไม่สบาย ก็จะไปเยี่ยมเยียน หากเสียชีวิต ซึ่งหมายรวมทั้งลูก ภรรยาเสียชีวิต ก็จะจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลศพให้ นอกจากนี้ในกิจกรรมสำคัญ เช่น วันเด็ก ชมรมฯ จะจัดกิจกรรมให้กับเด็ก ๆ ด้วยเช่นกัน

ในด้านการเงิน ชมรมฯ จะมีสมุดบัญชี 3 เล่ม เล่มแรก เป็นบัญชีสวัสดิการรายเดือน ซึ่งเก็บเงินจากสมาชิกแต่ละร้าน แต่ละคน คนละ 150 บาท ต่อเดือน เป็นทุนสำหรับพัฒนาชมรมฯ พัฒนาสังคม เล่มที่สอง สวัสดิการรายปี ปีละ 300 บาท เงินจำนวนนี้จะนำมาจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ประจำปี ที่มักจะจัดที่โรงแรมต่าง ๆ ส่วนบัญชีเล่มที่สาม จะจัดสรรเงินไว้ใช้เมื่อเกิดเหตุจำเป็นฉุกเฉิน เช่น กรณีสมาชิกถูกจับเรื่องสินค้าปลอมตภาษี เงินส่วนนี้จะใช้ประกันตัวสมาชิก ในยามที่สมาชิกมีปัญหาเรื่องเงินประกันตัว ปัจจุบันชมรมฯ มีเงินทุนสำรอง 500,000 บาท

การดำเนินของชมรมฯ ร่วมกับหน่วยงานรัฐ และองค์กรต่าง ๆ ก็เพื่อให้คนในสังคม นักท่องเที่ยว นักถึงพื้นที่การค้านี้ ดังเช่น การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดเทศกาลสงกรานต์ เมื่อเดือนเมษายน 2556 ซึ่งเชื่อว่าพื้นที่การค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญจังหวัดสงขลาที่ว่า “นกน้ำเพลินตา สมิหลาเพลินใจ เมืองใหญ่สองทะเล เสน่ห์สะพานป๋า ศูนย์การค้าแดนใต้” คำว่า ศูนย์การค้าแดนใต้นี้เองที่ทางชมรมฯ อยากให้นักท่องเที่ยวคิดถึงพวกเขา

ทางชมรมฯ ยังได้ชี้ชัดถึงข้อจำกัดกับการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น

“วันนี้ที่ให้ความสำคัญกับตลาดตรงนี้ดีที่สุด กลายเป็นกลุ่มองค์กรเอกชนมากกว่ายกตัวอย่างสมาคม สมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยว ก็ยังมองเห็นตลาดเราในฐานะผู้มีส่วนร่วมที่ดีในการขับเคลื่อนเมืองหาดใหญ่ ... เราไม่เคยคิดหาช่องทางพึ่งภาครัฐ เรามองว่ากลุ่มองค์กรรัฐมีข้อจำกัดหลายอย่าง ที่นักธุรกิจไม่ค่อยจะแอบปี๊สก์เท่าไร รัฐบาลไม่ค่อยได้ในหลายสิ่งหลายอย่าง พวกผมบางครั้งจัดงานวันเด็กที่ผ่านมาใช้งบประมาณ 30,000 กว่าบาท ในการจัดงาน เงินจากผู้ประกอบการล้วน ๆ พ่อค้า แม่ค้าแถวนี้แหละครับ บางคนมีเยอะก็ให้เยอะ บางคนมีน้อยก็ให้ยี่สิบ สามสิบบาท คนละเล็กละน้อย เราก็คืนให้กับสังคมได้ นี่คือการสามัคคีที่เราทำกันอยู่...”

ในปี พ.ศ.2556 ทางชมรมฯ ได้จัดทำ “โครงการพื้นที่ปลอดภัย ค้าขายร่ำรวย” โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า “นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว จีบจ่ายใช้สอยในเมืองหาดใหญ่ มิได้เดินทางมาเพื่อซื้อของแต่เขาต้องการความปลอดภัยด้วย” คำถามก็คือ จะทำอะไรให้เขาเห็นว่าเมืองหาดใหญ่มีความปลอดภัย ในกระบวนการจัดทำโครงการนี้จึงมีการทำงานร่วมกับตำรวจกองปราบและเทศบาลนครหาดใหญ่ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นต่อความปลอดภัยในเมืองหาดใหญ่ กระบวนการ

ทำงานคือทำไวนิลประชาสัมพันธ์ แนะนำเมืองหาดใหญ่ในฐานะเมืองน่าอยู่ ร่วมกันเปิดเบาะรถมอเตอร์ไซด์ เพื่อดูแลวัตถุดิบต้องสงสัยเบื้องต้น การทำงานร่วมกับตำรวจกองปราบนอกจากจะพยายามสร้างภาพลักษณ์หาดใหญ่ให้เป็นเมืองน่าอยู่แล้ว ยังเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับกลุ่มผู้ค้าสินค้าปลอดภาษี ซึ่งเดิมเน้นการจับกุมไปสู่การสานสัมพันธ์ระหว่างตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ กับประชาชน ให้มีความเข้าใจกันและกัน สามารถปรึกษาหารือและให้คำแนะนำกันได้

การปรับตัวของผู้ค้าผ่านชมรมผู้ค้าปลีกหาดใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดในการมองการค้าขายที่มีอาจดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นการค้าขายที่ควบคู่ไปกับการความปลอดภัย นี่คือการพยายามของผู้ค้าในอันที่จะปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมแห่งความเสี่ยงภัยได้

“จากเมื่อก่อนที่คิดถึงแต่การค้า แต่ตอนนี้ไม่ใช่แล้ว ตอนนี้เราเพิ่มความปลอดภัยมาเป็นอีกส่วนหนึ่งของเรา เมื่อเกิดเหตุการณ์แบบนี้แล้วมันมีผลกระทบ ทำให้การค้าซบเซาลง ที่นี้การใช้ชีวิตของเราก็จะไม่ประมาณเหมือนเมื่อก่อน อยู่แบบสบาย ๆ ไม่เครียดไม่ได้แล้ว การค้าขายเดี๋ยวนี้เป็นอะไรที่ไม่แน่นอน เราทำเหมือนตอนไม่มีเหตุการณ์ไม่ได้ ชีวิตเราต้องระวังมากขึ้น...” (เดชา รุ่งนพวัฒน์กร, สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557).

การปรับตัวในบริบทของรัฐ

การบริหารจัดการเมืองของภาครัฐภายใต้บริบทเมืองแห่งความเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้อย่างชัดเจน รวมถึงสถานการณ์การตั้งคำถามต่อความชอบธรรมของภาครัฐ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิด รวมถึงกระบวนการบริหารจัดการเมือง ซึ่งผลการวิจัยนี้ได้สะท้อนถึงการปรับตัวของรัฐในหลายลักษณะ ได้แก่ การริเริ่มผลักดันให้เกิดการเฝ้าระวังภัย การกำหนดภารกิจใหม่ในการประสานชุมชนดูแลเมือง และการมองเห็นความจำเป็นของการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ

การริเริ่มผลักดันให้เกิดการเฝ้าระวังภัย

เริ่มแรกของการเกิดเหตุระเบิดที่อำเภอหาดใหญ่เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2548 ที่สนามบินนานาชาติหาดใหญ่ และห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู ถนนเพชรเกษม รวมถึงในตัวอำเภอเมืองสงขลาอีก 1 จุด ครั้งนั้นภารกิจการดูแลภาพรวมทั้งหมดอยู่ที่ตัวจังหวัด ทางเทศบาลนครหาดใหญ่ยังไม่ได้ดูแลหรือจัดการอะไรมากนักนอกจากการเยียวยาผู้บาดเจ็บและได้รับผลกระทบ

นับจากวันที่ 16 กันยายน 2549 ซึ่งเกิดเหตุระเบิด 6 จุด ในพื้นที่หาดใหญ่ชั้นใน ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจ เทศบาลนครหาดใหญ่จึงเร่งติดกล้องวงจรปิดในเขตเทศบาลจำนวน 100 กว่าจุด ในงบประมาณ 9,000,000 กว่าบาท ขณะเดียวกันมณฑลทหารบกที่ 42 พยายามผลักดันให้เกิดโครงการตาข่ายประตึงภัยเพื่อหาดใหญ่สันติสุข และได้ประสานมอบให้เทศบาลนครหาดใหญ่เป็นผู้ดูแลหลัก ทั้งนี้เริ่มต้นจากการประชุมคณะทำงาน ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2549 และมีการจัดฝึกอบรม

ครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549 เทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักโดยตรงจึงเร่งจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ของทางเทศบาลทั้งหมด ผู้ประกอบการธุรกิจ เจ้าของกิจการมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ขับขีรถบริการสาธารณะ แม่ค้า รวมถึงผู้ที่เคยร่วมงาน ทำกิจกรรมกับทางเทศบาล อาทิ กรรมการชุมชน อสม. นักเรียน นักศึกษา ผู้นำศาสนา ในแต่ละปีจะมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการสังเกตวัตถุต้องสงสัย รู้เท่าทันวิธีการก่อเหตุร้าย จัดจำสิ่งผิดสังเกต สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในเบื้องต้นได้เมื่อเผชิญกับเหตุร้าย

ช่วงแรกของการจัดทำโครงการนี้ เมื่อประชาชนพบเหตุการณ์หรือวัตถุต้องสงสัยก็จะแจ้งมายัง “สายด่วน 191” ที่สถานีตำรวจเป็นผู้ดูแล ปรากฏว่าบ่อยครั้งผู้รับเรื่องปลายทางอยู่ในตัวอำเภอเมือง จึงไม่สะดวก ไม่ทันการ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนให้ติดต่อโดยตรงมายังเทศบาล บางช่วงเวลาสายสัญญาณโทรศัพท์ไม่ว่าง หรือโทรมาช่วงเวลาหลังเลิกงานก็จะมีผู้รับสาย จึงปรึกษารื้อกันพร้อมทั้งใช้ระบบ “Hot line สายด่วนกุญชร 1559” ของเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งจะเป็นศูนย์รับแจ้งเหตุทั้งเรื่องความปลอดภัยระเบิด การก่อเหตุร้าย เรื่องความสะอาดและภารกิจอื่น ๆ ของเทศบาลด้วยระบบการแจ้งเรื่องราวช่องทางนี้ มีความเป็นระบบมากขึ้นเพราะมีเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรงตลอด 24 ชั่วโมง

ชัยวัฒน์ โพธิพวงศา หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครหาดใหญ่ อธิบายเกี่ยวกับภารกิจนี้เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2557 ว่า

“1559 มีคู่สายประมาณ 10 คู่สาย โทรเท่าไรก็ติด สายช้อนก็โทรติด เมื่อโทรมา 1559 จะกลั่นกรองได้ว่าเป็นงานของส่วนไหน เขาก็จะส่งงานนี้ต่อไปทันทีที่เราเริ่มใช้ 1559 เมื่อปี 2549 ครับ ...”

นอกจากนี้ในแต่ละปีจะมีการฝึกทบทวนการปฏิบัติงานของเครือข่ายอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปีนี้มีทบทวนฝึกอบรมปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 6-7 พฤษภาคม 2557 หัวใจสำคัญของโครงการนี้คือ มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความตระหนัก ใส่ใจต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรืออะไรก็ตามที่ดูเหมือนจะไม่ชอบมาพากล แล้วให้แจ้งเครือข่ายอาสาสมัครทันที ทุกปีจะมีผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายอาสาสมัครเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นโครงการที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ส่วนใหญ่แล้ว ผู้สนใจจะมาจากชุมชน เมื่อมีเหตุการณ์ที่รู้สึกไม่ชอบมาพากลอาจจะส่งข้อมูลมายังไลน์โครงการอาสาสมัครหรือโทร 1559 ทางเทศบาลก็จะรับเรื่องไปเพื่อดำเนินการต่อ

ปัจจุบันมีสมาชิกเครือข่ายอาสาสมัครอยู่ประมาณ 20,000 กว่าคน สมาชิกที่ขยายจำนวนออกไปได้แก่ พนักงานเก็บสตาจ์ที่จอดรถในเขตเทศบาล พนักงานกวาดขยะทำความสะอาดเพราะพวกเขามีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับยานพาหนะ ที่คนร้ายมักจะนำมาก่อเหตุ รวมถึงสิ่งของต้องสงสัยที่มักจะนำมาวางทิ้งไว้

ภารกิจของการดูแลความปลอดภัยยังขยายไปสู่การให้ความรู้ แจกแผ่นพับ เพื่อกระตุ้นให้คนในพื้นที่ช่วยกันสอดส่องเป็นหูเป็นตา ดูแลความปลอดภัยของเมือง ทางเทศบาลจึงเข้าไปแจกแผ่นพับพูดคุยให้ความรู้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง โรงเรียน โรงแรม สถานประกอบการ ตลาด ฯลฯ

ทุกวันนี้โครงการตาสับปะรดได้รับความสนใจจากประชาชนมากและทุกปีที่มีการจัดฝึกอบรมและดำเนินการอย่างเข้มข้น เหมือนกับอยู่ในเหตุการณ์จริง ผู้ที่เคยไปอบรมโครงการตาสับปะรดมักจะไปเล่าให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้ฝึกสังเกต แจ้งข่าว เพื่อช่วยเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องระวังภัยในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่

การกำหนดภารกิจใหม่ในการประสานชุมชนดูแลเมือง

ภายใต้หลักการของการดูแลเมืองในภาพรวมของจังหวัดที่ว่า “ไม่ว่าหน่วยงานไหน ที่ใด ต้องดูแลบ้านของตัวเองให้เรียบร้อยก่อน” ทางเทศบาลนครหาดใหญ่จึงมองเห็นความจำเป็นของการทำงานเชิงรุก ที่แม้ยุคก่อนเทศบาลจะมีหน้าที่เฉพาะเรื่องการดูแลบริการสาธารณะ แต่วันนี้ต้องปรับเปลี่ยนขยายขอบเขตไปสู่การดูแลเรื่องความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้นับด้วย

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จึงริเริ่มดำเนินโครงการชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่ (Hatyai City Cop) มีเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยมีชื่อเรียกว่า “เจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่” เริ่มปฏิบัติงานครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2552 หน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจฯ มี 2 อย่างคือ อย่างแรก หนึ่งดูแลความสงบเรียบร้อยอยู่ในศูนย์ซีดีคอป จำนวน 3 ศูนย์ ศูนย์ที่ 1 คือ ศูนย์ซีดีคอป ใกล้โรงแรมไดอิชิ ศูนย์ที่ 2 ศูนย์ซีดีคอปหน้าโรงแรมลีการ์เดน ศูนย์ที่ 3 ศูนย์ซีดีคอปบึงศรีภูวนารถ (ใกล้ศูนย์การค้าไดอาน่า) การนั่งอยู่ประจำศูนย์เพื่อรอรับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชน และรอรับแจ้งข่าวเหตุระเบิด รวมทั้งภัยอื่น ๆ รวมถึงการดูกล้อง CCTV ที่ส่องประจำทางแยกสำคัญ ๆ ทั้งนี้ หากประชาชนพบเบาะแสเกี่ยวกับระเบิด รถชน ของหาย เกิดการปล้นจี้ ก็มาเขียนคำร้องติดต่อขอดูกล้อง CCTV นี้ได้ อีกส่วนหนึ่งของการมีศูนย์ซีดีคอป และเจ้าหน้าที่อยู่ประจำศูนย์จะเป็นการยับยั้ง ป้องปรามการก่อเหตุร้ายไปด้วยในตัว เพราะบ่อยครั้งที่มีการมั่วสุมของวัยรุ่น ก็มักจะเลิกกันไปเพราะเห็นเจ้าหน้าที่ประจำการอยู่ หน้าที่อย่างที่สองคือ การลงพื้นที่ในชุมชนเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ทั้ง 102 ชุมชน เพื่อรับทราบปัญหา ไปพบปะเยี่ยมเยียนชุมชน ชักถามข่าวคราว ความเดือดร้อนใจ รวมถึงการพบเบาะแสเกี่ยวกับเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นในเมืองด้วยการลงพื้นที่ไปยังชุมชน ทั้ง 102 ชุมชน จะดำเนินงานร่วมกับโครงการสายตรวจชุมชนปลอดภัย (สายตรวจตู้เหลือง) ซึ่งเป็นโครงการของเทศบาลนครหาดใหญ่เช่นเดียวกัน โดยเทศบาลจะไปติดตั้งตู้เหลืองไว้ที่บ้านประธานชุมชนทั้ง 102 ชุมชน ชุมชนละ 1 ตู้ เพื่อให้คนในชุมชนที่มีเรื่องราวใด ๆ ในชีวิตอยากจะแจ้งให้กับทางเทศบาลรู้ โดยไม่พุดคุยเป็นการส่วนตัวก็สามารถเขียนเรื่องราวใส่ไว้ในตู้เหลืองนี้ได้ โดยส่วนใหญ่แล้วประธานชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนที่มีจิตใจอาสาปรารถนาที่จะช่วยเป็นหูเป็นตาดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน และสามารถประสานงานกับทางเทศบาลได้ จะถูกจัดให้เป็นกลุ่มที่เรียกว่า “อาสาสมัครพิทักษ์ชุมชน” เจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่ จะทำหน้าที่ร่วมกับอาสาสมัครพิทักษ์ชุมชน โดยอาสาสมัครพิทักษ์ชุมชน ซึ่งเข้ามาทำหน้าที่ด้วยจิตใจอาสาเพราะไม่มีค่าตอบแทน จะเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจฯเมื่อต้องลงพื้นที่

ในกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจฯ หากพบเหตุที่น่าจะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย เมื่อมีผู้แจ้งเข้ามาจะต้องลงไปดูพื้นที่ในเบื้องต้นก่อน เพื่อตรวจสอบ หากพบเหตุให้ต้องสงสัยจะประสานไปยังตำรวจเพื่อดำเนินการต่อไป จึงเรียกเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจฯ นี้ได้ว่า เป็นผู้ช่วยของเจ้า

พนักงาน ซึ่งจะต้องทำงานตลอด 24 ชั่วโมง โดยเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจ ผู้ชายจะทำงานระหว่างเวลา 18.00-06.00 น. เจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจหญิงจะทำงานระหว่างเวลา 06.00-18.00 น.

ทุกวันนี้ผู้ค้าในตลาดต่าง ๆ มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจ และให้ความสนใจที่จะซักถาม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความไม่สงบแก่เจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่คนหนึ่งที่ว่า

“บางครั้งเราเดินลาดตระเวน แม่ค้ารีบเข้ามาแจ้งให้มาดูตรงนี้น้อย หากเขาสงสัยอะไร พวกเราต้องหาข้อมูล ตอบเขาให้ได้ หรือเจ้าของรถคันนี้คือใคร จอดแล้วไปไหน ทำอะไร ไม่งั้นเขาสงสัย คือเขาจะคอยสังเกตตลอดเวลา หรือแม้แต่บางครั้ง มีคนแจ้งมาที่ศูนย์ รถคันนี้จอดอยู่นานกลัวจะเกิดเหตุร้าย พอเราเข้ามาถามแม่ค้ารู้ทันทีว่าของใคร เขาบอกเป็นแม่ค้า ชื่อนั้น ชื่อนี้ ขายอะไร อยู่ที่ไหน เราเข้าไปสืบหาก็คือเป็นรถของแม่ค้าตามที่เขาบอกจริง...” (อรุณวรรณ เขียวเลียน, สัมภาษณ์วันที่ 26 มิถุนายน 2557)

ทุกวันนี้มีเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่อยู่จำนวน 20 คน ซึ่งอาศัยงบประมาณของเทศบาลในการจัดจ้าง แต่ในเชิงภาระงานที่ต้องรับเรื่องราว เหตุการณ์เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนเป็นเบื้องต้น เพื่อส่งต่อเรื่องราวให้กับตำรวจ ตลอดจนการทำงานร่วมกับชุมชนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ เพื่อให้เข้าถึงปัญหา สถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะนำไปสู่เหตุร้ายก่อน เพื่อจัดการกับปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้ง การทำงานของชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่ จึงสะท้อนถึงการปรับตัวของรัฐในการดูแลรักษาความปลอดภัยของเมืองหาดใหญ่ได้ประการหนึ่ง

การมองเห็นความจำเป็นของการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ

นับตั้งแต่เกิดเหตุระเบิดเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2555 ที่โรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่า ซึ่งเป็นทั้งที่พักสถานบันเทิง ห้างสรรพสินค้า ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ภาพการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ เริ่มที่จะได้รับการทบทวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีกล้อง CCTV ซึ่งมีการกระจายความรับผิดชอบให้กับหน่วยงานรัฐหลาย ๆ ส่วน และแต่ละส่วนงานก็จะมีพื้นที่สำหรับการตรวจสอบภาพจากกล้องเป็นการเฉพาะ ดังเช่นที่ ปัญญวัฒน์ เรืองวงศ์โรจน์ ปลัดอำเภอหาดใหญ่ หัวหน้าฝ่ายความมั่นคงให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2556 ว่า

“กล้อง CCTV ในหาดใหญ่ เรามีเป็น 1,000 ตัว ของมหาดไทยลงให้ 332 ตัว สามารถดูได้จากทางโรงพัก จะคลุมในพื้นที่สีแดง ของกรมการปกครอง จะติดเพิ่มให้อีก 38 ตัว ในช่องที่เป็นที่ว่างของหาดใหญ่ของเทศบาลนครหาดใหญ่ มีเกือบ 500 ตัว ใช้งบท้องถิ่นในการติดตั้ง ที่เทศบาลจะดูได้ที่ศูนย์เฉพาะของเขา แต่อำเภอจะดูไม่ได้... นโยบายการติดตั้ง CCTV ท่านผู้ว่ามอบให้ทางตำรวจ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเขาโดยตรง จะเป็นหน่วยบัญชาการ CCTV แต่สถานที่ยังไม่เรียบร้อยและก้อยู่ในภาวะต่างคน

ต่างทำอยู่ ยังไม่ได้รวม เมื่อไรที่โรงพักสร้างเสร็จ อาจจะมีโครงการจึงรวมไปอยู่ที่โรงพัก...”

อย่างไรก็ตาม ในระดับจังหวัดได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด สงขลา กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ในชุดของคณะกรรมการประกอบไปด้วย หน่วยงานของทหาร ตำรวจ อำเภอรวมถึงเทศบาล คณะกรรมการชุดนี้มีการประชุมทุกเดือน การดูแลความสงบเรียบร้อยในระดับจังหวัด หมายถึง การติดตาม สอดส่องดูแลสถานการณ์ในพื้นที่ครอบคลุมทั้งจังหวัด ทั้งนี้ ในส่วนของคณะกรรมการชุดนี้ยังจำแนกหน้าที่ในรายละเอียดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอหาดใหญ่ หน่วยงานหลักที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ได้แก่ ตำรวจ ประกอบด้วย สถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่ และสถานีตำรวจภูธรคลองหอยโข่ง แบ่งพื้นที่ดูแลรับผิดชอบกัน สำหรับพื้นที่หาดใหญ่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นความรับผิดชอบของตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่กับทางอำเภอ ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากมณฑลทหารบกที่ 42 ด้วย หากมีเหตุร้าย ในกระบวนการทำงานภาวะปกติจะมีกำลังตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่หมุนเวียนปฏิบัติงานร่วมกับอาสาสมัครติดน (อส.) หากในช่วงที่มีกิจกรรม งานเทศกาลสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ จะได้รับการสนับสนุนกำลังจากสถานีตำรวจพื้นที่รอบนอก และตำรวจตระเวนชายแดน

ข้อสังเกตในเชิงพื้นที่ของอำเภอหาดใหญ่คือ ในอำเภอหาดใหญ่มีการจำแนกพื้นที่เป็น พื้นที่ชั้นนอก พื้นที่ชั้นใน ซึ่งได้แก่ แหล่งธุรกิจการค้า ซึ่งพื้นที่ชั้นในที่ว่านี้จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษ รองลงมาคือพื้นที่ชั้นนอก อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเส้นทางการเดินทางเข้าสู่พื้นที่อำเภอหาดใหญ่นั้น มีอยู่หลายเส้นทาง จึงจำเป็นต้องอาศัยการตั้งด่านความมั่นคงที่มีทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ฝ่ายปกครอง แต่ด่านความมั่นคงหลักๆ นั้นจะมีตำรวจและ อส.เป็นผู้ดูแล ด้านความมั่นคงมี 3 ด้าน คือ 1) ทางเข้าเมืองหาดใหญ่ ถนนกาญจนวนิช หน้าสวนสาธารณะหาดใหญ่ 2) ด่านบริเวณก่อนขึ้นสะพานแม็คโคร ใกล้ทางแยกไปอำเภอสะเดา ทางแยกไปปัตตานี มีทหารรับผิดชอบและ 3) เส้นทางหาดใหญ่ใน ทางเข้าเมืองที่ใกล้กับทางไปสนามบินและแยกทางเข้าอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

อย่างไรก็ตามเรียกได้ว่า การบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐเกี่ยวกับเหตุการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ เริ่มมีความชัดเจนขึ้นและเห็นถึงความพยายามที่จะประสานและทำงานร่วมกันมากขึ้นดังที่ หก. กขว. มทบ.42 ค่ายเสนาณรงค์ ให้สัมภาษณ์ว่า

“ปัจจุบันมาตรการรักษาความปลอดภัยหาดใหญ่เป็นแบบบูรณาการ หนึ่ง ตำรวจเป็นเจ้าภาพ สอง ข้าราชการ สาม ทหารเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงาน ตำรวจเป็นคนออกแผน คำสั่งจะมีการบูรณาการตั้งแต่ระดับลิการ์เด็นท์เป็นบทเรียนครั้งใหญ่ เมื่อก่อนยังเบลอ ๆ ตอนนี้ถ้ามีระเบิดตูมผู้กำกับหาดใหญ่ต้องมาคนแรกเลย ผบ.ต้องลงมาดู ทหารเตรียมพร้อมอยู่ในหน่วย โรงพยาบาลพร้อมหมด ถ้าเกิดเหตุการณ์หนักเขาจะเรียกเข้าไปเหตุการณ์หนักโรงพยาบาลสงขลานครินทร์มาก่อน ไม่มั่วเหมือนตอนระเบิด

ที่ลีการ์เด็นท์ “ไม่รู้ใครเป็นใครเต็มไปด้วยหมด ทำอะไรไม่ได้...” (พันเอก
ชัยเดชฐ์ ทองประดิษฐ์, สัมภาษณ์วันที่ 1 พฤษภาคม 2557)

การทบทวนการทำงานเพื่อดูแลเหตุการณ์ความไม่สงบยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ระเบิดล่าสุด 2 จุด ในอำเภอหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2557 นั้น ว่าที่เรือตรี
สุชาติ ศรีเฉลิม นิตกร 6 ว. สังกัดสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครหาดใหญ่ รับผิดชอบฝ่ายปฏิบัติ
โครงการของเทศบาล ภารกิจการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้รายละเอียดว่า ใน
วันที่ 10 พฤษภาคม 2557 ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ในฐานะประธาน กอ.รมน. จังหวัดสงขลา ได้
เชิญประชุมเพื่อถกปัญหาร่วมกัน สรุปได้ 6 ประเด็น คือ

1. กล้องซีซีทีวีในพื้นที่หาดใหญ่วันนี้มีปัญหา ที่ผ่านมาการจัดซื้อกล้อง CCTV หากซื้อจาก
งบประมาณของหน่วยงานหลายหน่วย กล้อง CCTV ของหน่วยงานใด ก็ดูได้เฉพาะในหน่วยงานนั้น
ไม่สามารถดูแบบเชื่อมโยงกันได้ เช่น ปัจจุบันมีกล้อง CCTV ที่รับผิดชอบโดย 3 หน่วยงาน หนึ่งใน
สถานีตำรวจภูธรก็ดูได้ที่สถานีตำรวจ สอง อบจ. ก็ดูได้ที่ อบจ. ส่วนหน้า และสาม กล้องของเทศบาล
ซึ่งมี 630 ตัว ก็ดูได้ที่ศูนย์ของเทศบาล สรุปต่างคนต่างดู และกล้องบางตัวก็เสียใช้การไม่ได้ ข้อเสนอ
คือต้องทำให้กล้องอยู่จุดเดียวกันและเป็นกล้องที่มีคุณภาพ
2. ดูเรื่องพื้นที่การตั้งจุดตรวจรอบนอก รอบกลาง รอบใน ควรทำพื้นที่ใดให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย
3. ฝึกชาวหาดใหญ่ให้รู้จักสร้างความปลอดภัย โดยจัดหลักสูตรอบรมประชาชน
4. เพิ่มเครือข่ายวิทยุเครื่องแดง
5. ฝ่ายปกครอง อำเภอหาดใหญ่ ควรออกตรวจให้ยิ่งขึ้น
6. ผู้บังคับบัญชาทุกส่วนงาน ควรดูแลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาในเรื่องนี้อย่าง
จริงจัง และให้ดำเนินงานพร้อมทั้งรายงานให้ทราบภายในวันที่ 20 พฤษภาคม 2557

ในส่วนของการที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ก็ได้สนับสนุนกำลังของ อส. วันหนึ่งประมาณ 24
นาย ซึ่งมีอาวุธปืนสั้นประจำตัว สวมเครื่องแบบดูแลประชาชนในพื้นที่เศรษฐกิจ เช่น โรงแรม
ลีการ์เด็นท์พลาซ่า ร่วมกับทางเทศบาลนครและตำรวจ หลักคิดการทำงาน อส. ก็คือ “ให้โจรเห็นว่าเรา
มีเจ้าหน้าที่เดินมาทำงาน เพราะถ้าตรงไหนเปิดโอกาสคือไม่มีเจ้าหน้าที่จะเป็นช่องของโจร”

ความพยายามของรัฐ ทั้งทหาร ตำรวจ ทางอำเภอ อส. เทศบาล กอ.รมน. ในอันที่จะประสาน
การทำงานร่วมกันเพื่อดูแลความปลอดภัยให้กับชีวิตของคนเมือง เรียกได้ว่าได้เกิดขึ้นมาแล้ว และยังมี
ความพยายามอีกหลายอย่างของรัฐที่จะทำงานให้เชื่อมโยง กลมกลืนกันมากขึ้น และอาจเรียกได้ว่า
เป็นการปรับตัวของรัฐที่จะทำงานร่วมกันแบบค่อยเป็นค่อยไป

แบบแผนการใช้ชีวิตของคนเมืองหาดใหญ่

ภัยที่มาจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในเมืองหาดใหญ่ ซึ่งมีความรุนแรงและมีความ
เสี่ยงสูงนั้น ในทางทฤษฎี ภัยดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความเป็นเมือง โดยการเกิดขึ้นของภัย

ที่เป็นความเสี่ยงนี้จะไม่มีความแน่นอนทั้งในด้านเป้าหมายการก่อเหตุ กระบวนการและผลที่เกิดขึ้น ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภัยดังกล่าวในเมืองหาดใหญ่ จะมีได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองหาดใหญ่เท่านั้นแต่หมายถึงผลกระทบที่มีต่อ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองโดยรวมทั้งหมดด้วย นอกจากนี้ภัยดังกล่าวไม่สามารถทดแทนและชดเชย ได้ ซึ่งหมายถึงว่าหากภัยนี้เกิดขึ้นแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีความต่อเนื่อง เกิดผลในระยะยาว

เมื่อพื้นที่เมืองหาดใหญ่ถูกคาดหวังและให้ความหมายในหลาย ๆ ลักษณะ โดยเฉพาะคน พื้นที่และกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่ต่างมุ่งหวังให้ชีวิตการค้าในเมืองเศรษฐกิจอย่างหาดใหญ่มีความเจริญ รุ่งเรือง มั่งคั่ง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่แห่งความสุขตามลักษณะความเป็นสังคมสมัยใหม่ อีกด้าน หนึ่งความเป็นสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ของหาดใหญ่ ก็ยังถูกใช้เป็นพื้นที่ก่อเหตุการณ์ความไม่สงบเพื่อ หวังผลบางอย่าง ดังนั้นการใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่จึงมีไว้เรื่องง่าย ซึ่งหมายความว่าหากยอมรับและ เข้าใจหาดใหญ่ในฐานะเมืองแห่งศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าที่แสนสุขได้ ก็ย่อมต้องเข้าใจถึงความเสี่ยง ภัยที่อาจทำให้เกิดความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ดำรงอยู่คู่กันได้ด้วย

การดำเนินคึกกันของเมืองสมัยใหม่อันแสนสุขและความเสี่ยงของการเกิดภัยที่มีความรุนแรง เช่นที่เมืองหาดใหญ่นี้ ทำให้ผู้คนที่ใช้ชีวิตย่อมจะต้องเรียนรู้เงื่อนไขสำคัญของความเป็นเมืองซึ่งมีส่วน กำหนดแบบแผนของการดำเนินชีวิตของพวกเขาเอง โดยนัยนี้พวกเขาก็อาศัยพื้นที่เมืองในฐานะที่เป็น ต้นทุนสำหรับการประกอบการค้าและการใช้ชีวิตในวิถีความเป็นเมือง ขณะเดียวกันพวกเขาก็ ย่อมจะเข้าใจความเสี่ยงภัยที่มีอยู่คู่กันกับความเป็นเมืองด้วย แบบแผนการใช้ชีวิตของคนเมือง หาดใหญ่อาจจะสะท้อนให้เห็นในภาพใหญ่ ๆ ได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การมุ่งช่วยเหลือกันและกันภายใต้การมองพื้นที่หาดใหญ่ในฐานะพื้นที่ต้นทุนทาง เศรษฐกิจ

มีตัวอย่างกลุ่มผู้ค้าอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ อายุ 60 ปี ซึ่งให้ทัศนะการใช้ชีวิตทำ การค้าที่อาศัยทุนความเป็นพื้นที่เมืองว่า

“เราอยู่ในเมืองชายแดน เป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจมายาวนาน ความเสี่ยงมันมีอยู่แล้ว ไม่เสี่ยงเรื่องความไม่สงบ ก็เสี่ยงเรื่องอาชญากรรม ขโมย ล่อลวง เศรษฐกิจ จะขายได้ไม่ได้ช่วงไหน เราก็รู้ ผมทำมานานตั้งแต่ 20 กว่าๆ ตอนนี่ 60 กว่าแล้ว ก็ยังทำอยู่ อยู่ได้ครับ ไม่เคยคิดเลิก ตอนนี่ลูก ก็มาทำต่อ เรามีกิน มีใช้เพราะการค้า ค่าขายนี้แหละ แล้วก็ต้องที่หาดใหญ่ ด้วยไม่ต้องโฆษณา ป้ายฉลากหาดใหญ่บอกเองว่าเรามีดีอะไร ขายอะไร ลูกค้ามาเอง ทั้งคนไทย มาเลย์ หน่วยราชการก็มาซื้อที่เรา สินค้าปลอดภาษี ราชการก็มาซื้อนะ... ทุกวันนี้อยู่ได้ ส่งลูกเรียน ก็เงินนี้ มีกินมีอยู่ก็เงินนี้ ความเสี่ยงมันมีอยู่แล้วทุกที่ แต่มันไม่เหมือนกัน อยู่ที่ว่าเราจะเข้าใจมันแค่ไหน...” (ประเสริฐ .ร้านประเสริฐ ,สัมภาษณ์วันที่ 12 ธันวาคม 2556)

ในช่วงที่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเฟื่องฟูผู้ค้าเล่าให้ฟังว่า คำว่าเฟื่องฟูของพวกเขาถูกอธิบายว่า ขายได้ ถึงแม้จะเกิดเหตุภาวะเศรษฐกิจตกต่ำบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจภาพรวมของโลกหรือระดับประเทศนั้นแม้จะกระทบกับการค้าของเขาบ้างแต่ก็ไม่มากนัก เพราะการเป็นเมืองชายแดนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษามาช้านานตลอดจนมีลูกค้าต่างประเทศเป็นกลุ่มเฉพาะ ตลอดจนลูกค้าในประเทศที่ต้องการสินค้าปลอดภาษี ทำให้หาตลาดใหญ่เองมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี ซึ่งในช่วงเวลานั้นกลุ่มผู้ค้าส่วนใหญ่เล่าว่า แม้จะมีเพื่อนผู้ค้าช่วยเหลือกันบ้าง แต่ความสัมพันธ์ไม่เหมือนขณะนี้ ซึ่งหมายถึงช่วง 8-9 ปีที่ผ่านมา ที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ นั่นคือ ผู้ค้าส่วนใหญ่เมื่อก่อนก็จะมุ่งหวังแต่เรื่องการค้าขาย กำไร แม้จะช่วยเหลือกันบ้างก็เป็นการช่วยเหลือกันในเชิงการค้าที่เน้นเรื่องผลกำไรมากกว่า แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่แหล่งการค้าใจกลางเมือง ผลกระทบทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งยอดนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยที่ลดลง ยอดการใช้จ่ายใช้สอยน้อยลง ด้วยเหตุนี้กลุ่มผู้ค้าจึงค่อย ๆ มองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพวกเขาในระยะยาว พวกเขาจึงลดการมองประโยชน์ผลกำไรส่วนตัว ไปสู่การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตัวพวกเขาจึงพยายาม "ใส่ใจ" เรื่องของสังคม ความปลอดภัยมากขึ้น มากกว่าที่จะคิดเฉพาะเรื่องการค้าของตัวเอง ความเป็นผู้กระตือรือร้นในการดูแลกันและกันของกลุ่มผู้ค้าที่เห็นได้ชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 3 ปีมานี้ได้แก่ การเป็นผู้สอดส่องดูแลความผิดปกติต่าง ๆ ที่อาจกระทบกับชีวิตของพวกเขาในระยะยาว ดังเช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าหน้าตลาดสันติสุข ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ท่านหนึ่งว่า

“ทุกวันนี้ไม่เคยนิ่งเฉย ไม่รอให้เหตุร้ายมาถึงตัวแล้วค่อยคิดเดี๋ยวนี้ นั่งขาย เราหันหลังให้ถนน ขายบนถนนไม่ได้ เป็นความสงบเรียบร้อยที่เทศบาล เขาไม่ให้วาง เราต้องหันหน้าเข้าทางเดินที่ลูกค้าเดิน เพราะฉะนั้นไม่เห็นหลัง น่ากลัว ก็ต้องคอยมองตลอด ไม่นิ่งเฉย ๆ ไม่นิ่งหลับ หรือเพื่อนที่ขายฝั่งโน้นช่วยมอง มองสลับด้านกัน หลังเรามีที่จอดมอเตอร์ไซด์ด้วย ยิ่งน่ากลัว...” (มาลี .ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า, สัมภาษณ์ วันที่ 14 ธันวาคม 2556)

หรือ มีคำพูดที่น่าสนใจของผู้ค้าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดสันติสุขรายหนึ่งว่า

“บางครั้งเห็นคนเดินเข้ามาหน้าตาดูแปลก ๆ ไม่น่าไว้ใจ เราต้องเอะใจแล้วจำเป็นจะต้องไปหลอกถามเลย คล้ายกับว่าเป็นลูกค้า มาหาอะไร ชื้ออะไร มาจากไหนแต่ของ กระเป๋าเราไม่รับฝากนะ แล้วรีบบอกเพื่อน ล็อค ถัดไปให้ช่วยเฝ้าดู...” (แป้น.ร้านขายอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์, สัมภาษณ์ วันที่ 15 กันยายน 2556)

กล่าวได้ว่าการใส่ใจดูแลกันและกันของกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นทุนตัวใหม่ ที่มีได้สนใจแต่เรื่องกำไรเป็นลำดับแรก โดยพวกเขาได้มีการปรับเปลี่ยนตนเองให้มีลักษณะความเป็นผู้ระแวงระวังภัยด้วยตนเอง รวมถึงมีความสนใจ ห่วงใยความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้ค้าคนอื่น ๆ นั้น เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง พวกเขายังมองว่าหาดใหญ่เป็นทำเลทองเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ในสายตาของนักท่องเที่ยว นักลงทุน ดังนั้นพวกเขาก็จะเป็นอีกแรงหนึ่งในการร่วมดูแลความปลอดภัยในเมืองหาดใหญ่

2) การที่รัฐกับประชาชนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น

ทุกวันนี้ ทั้งรัฐ ซึ่งหมายถึง มณฑลทหารบกที่ 42 ตำรวจ ทางอำเภอหาดใหญ่ เทศบาลนครหาดใหญ่ เจ้าของกิจการ ห้างร้าน สถานประกอบการ ประชาชนที่รวมตัวกันเฝ้าระวังดูแลเมือง ต่างก็ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันตามความพร้อมของตนเอง ดังเช่น นักธุรกิจในพื้นที่ที่ร่วมสอดส่องดูแลก่อตั้งกองทุนลงขันร่วมดูแลความปลอดภัยเมืองหาดใหญ่ หรือภาคประชาชนกลุ่มวิทยุเครื่องแดง วิทยุอินทรีย์ กลุ่มคนในชุมชนต่างก็พยายามพูดคุยประสานงานดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินร่วมกัน ความไว้นี้เชื่อใจจึงมีความเข้มข้นขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญคือ ทุกส่วนจำเป็นต้องทบทวนการทำงานร่วมกัน

ภาคเอกชน แม้ว่าจะได้มีส่วนร่วมบริจาคเงินทุนในกองทุนดูแลความปลอดภัยในเมืองหาดใหญ่ก็ตาม แต่ในภาพรวมก็ยังถูกมองว่าน่าจะต้องดูแลเรื่องอื่น ๆ ร่วมด้วย ซึ่งจากเหตุระเบิดที่โรงแรมลีการ์เด็นท์พลานานั้น เป็นที่ชัดเจนว่า ความบกพร่องส่วนสำคัญอยู่ที่เจ้าของกิจการในการตรวจ ดูแลการเข้าออกเวรยามให้มีความรัดกุม ดังนั้นจึงมีการประชุมพูดคุยปรึกษาหารือ ให้เจ้าของธุรกิจกิจการต่าง ๆ รับผิดชอบ ต่อการดูแลความปลอดภัยในส่วนของตนเอง รวมถึงสามารถทำงานแบบเชื่อมโยงกับภาครัฐได้ ดังเช่น การเอื้อให้ชุดชุดติดคอของเทศบาลนครหาดใหญ่ได้เดินตรวจตราดูแลพื้นที่รอบ ๆ สถานบริการ หรือแม้แต่เอื้ออำนวยความสะดวกให้ชุดปฏิบัติงานของรัฐได้นั่งพัก ใช้อ่างน้ำ ซึ่งแม้ดูเหมือนเป็นเรื่องเล็ก ๆ แต่ก็สะท้อนการทำงานร่วมกันที่จะต้องเชื่อมโยงกันให้ได้ในอนาคต

3) การปรับเปลี่ยนวิถีความเป็นอยู่แบบสะดวกสบายไปสู่การระแวงระวังภัยมากขึ้น

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เดิม ก่อนปี พ.ศ.2555 ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่จะมีถึงขยะวางอยู่ประจำจุดต่าง ๆ เพื่อรักษาเมืองให้มีความสะอาดเรียบร้อย โดยที่ทางเทศบาลจะกำหนดเวลามาเก็บขยะในถึงเวลานั้น แต่หลังจากที่ได้มีการทบทวน ปรึกษาหารือร่วมกันของทั้งภาครัฐและประชาชนได้ข้อสรุปว่า ถึงขยะซึ่งเป็นถังของเทศบาลแบบทึบ สามารถใช้เป็นถังวางระเบิดของคนร้ายได้เป็นอย่างดี จึงไม่มีการวางถังขยะในเขตเทศบาลอีกต่อไป ทั้งนี้เทศบาลจะยังมาจัดเก็บขยะที่จุดต่าง ๆ ตามที่นัดหมาย แต่ประชาชนจะต้องจัดเก็บขยะลงถุงที่ตนเตรียมไว้ให้เรียบร้อย ที่สำคัญควรจะเป็นถุงสีขาวเพื่อจะได้ตรวจดูสิ่งของต้องสงสัยได้ชัดเจน

นอกจากนี้ประชาชนซึ่งรู้ว่าทางเทศบาลจะมาจัดเก็บขยะเวลาใด เมื่อเจ้าหน้าที่มาจัดเก็บขยะไปแล้วก็จะออกมาสำรวจบริเวณบ้านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจดูว่า มีใครนำถุงขยะหรือสิ่งแปลกปลอมมาวางไว้หรือไม่ ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่เทศบาล เมื่อออกตรวจ หาก

พบเห็นถุง สิ่งแปลกปลอมอยู่หน้าบ้านใด ซึ่งเลยเวลาของการจัดเก็บขยะโดยเจ้าหน้าที่เทศบาลแล้วก็จะตั้งข้อสงสัยและพิสูจน์ตรวจสอบง่ายขึ้น

การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจและความสงบสุขของเมืองหาดใหญ่ ทุกฝ่ายเชื่อว่าจะมีความจำเป็นและสามารถกระทำได้ เพราะหาดใหญ่มีต้นทุนสำคัญในเรื่องความเป็นพื้นที่การค้าชายแดน เป็นศูนย์กลางการค้าของภาคใต้ตอนล่าง เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา และสุขภาพ ด้วยเหตุนี้เอง การฟื้นตัวของเมืองหาดใหญ่จึงถูกกระทำการอย่างต่อเนื่อง ช่องว่างที่เกิดขึ้นจากการทำงานได้ถูกทบทวนตลอดมา ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้และปรับตัวของชีวิตความเป็นอยู่ของชาวหาดใหญ่ที่สำคัญ

บทที่ 5

ข้อเสนอจากงานวิจัย

ข้อเสนอจากงานวิจัย หมายถึงการนำข้อค้นพบหรือผลการวิจัยมาพิจารณา ทบทวน เพื่อถอดออกมาเป็นแนวคิด รวมถึงแนวปฏิบัติที่สะท้อนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปขบคิดกันต่อ ในงานวิจัยเรื่องการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย : กรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยซึ่งมีสองส่วน ส่วนแรก เจาะลึกการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย และส่วนที่สอง การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีเมืองเสี่ยงภัย ได้นำไปสู่การกำหนดข้อเสนอของงานวิจัย 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ภายใต้ความเชื่อมั่นที่มีต่อหาดใหญ่ในฐานะมหานครแห่งความสุข เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้คนมีพลังใจที่จะเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตท่ามกลางสังคมแห่งความเสี่ยงภัย คำถามคือความเชื่อมั่นของคนต่อพื้นที่ความเป็นเมืองหาดใหญ่เกิดขึ้นได้อย่างไร คำถามนี้มีความสำคัญมาก เพราะคนส่วนใหญ่มักจะรับรู้ความหมายของเมืองเพียงการเป็นพื้นที่ บริบทหนึ่ง หรือสถานที่หนึ่ง แต่เมืองหาดใหญ่ในทัศนะของคนในพื้นที่นี้ น่าจะไม่ได้หมายถึงพื้นที่ที่คนมาอาศัยอยู่เท่านั้น แต่เมืองมีความหมายกว้างขวางเกินความถึงพื้นที่ที่เอื้อให้วิถีการดำรงชีวิตของผู้คนมีความเป็นไปได้ เมืองตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในหลายๆมิติ เมื่อเมืองถูกนิยามเช่นนี้ การมุ่งพัฒนาเมืองให้เอื้อต่อการใช้ชีวิตของคนจึงเกิดขึ้น ความเชื่อมั่นที่มีต่อเมืองจึงเป็นพลังผลักดันสำคัญให้คนได้มีการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงของความเป็นเมือง โดยนัยนี้การเรียนรู้และปรับตัวของคนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของเมืองจึงมิได้เกิดจากจากผู้มีอำนาจเป็นผู้กำหนด หรือออกระเบียบกฎเกณฑ์บังคับ หากแต่เป็นความต้องการของคนในพื้นที่เองที่จะสร้างหาดใหญ่ให้เป็นมหานครแห่งความสุข ดังนั้นระเบียบกฎเกณฑ์ใดก็ตามที่รัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อให้เมืองมีความเป็นเมืองที่มีความสุขจะสำเร็จผลได้ก็ขึ้นอยู่กับประชาชนในเมืองนั้นๆว่าจะมองและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างไร

2) เมื่อคนรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่สำหรับการดำรงชีวิต ที่เปลี่ยนไปสู่การเป็นสังคมแห่งความเสี่ยงภัย พวกเขาซึ่งหมายถึงคนที่มีชีวิตผูกโยงกับพื้นที่เมืองโดยอาศัยเมืองเป็นที่ทำมาหากิน ประกอบอาชีพ หรือพื้นที่จับจ่ายใช้สอย ซื้อหาสินค้าอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งนี้ไม่ว่าคนเหล่านี้จะเป็นผู้ค้ารายย่อย เจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ เจ้าหน้าที่รัฐ พนักงานบริษัทเอกชนใดๆก็ตาม คนเหล่านี้ก็สามารถใช้สิทธิของความเป็นพลเมืองในการดูแล ปกป้อง จัดการ และเฝ้าระวังเมือง เพื่อให้เมืองซึ่งเป็นพื้นที่ของการดำรงชีวิต เป็นเมืองที่น่าอยู่ มีความมั่นคงปลอดภัย โดยนัยนี้ผู้คนเหล่านี้ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงผู้ค้าบริเวณรอบๆ โรงแรมลีการ์เดินท์พลาซ่าและผู้ค้าบริเวณถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 รวมถึงถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 จึงมุ่งที่จะเกาะเกี่ยวกัน สร้างความไว้วางใจกันและกันเพื่อที่จะเผชิญความเป็น “สังคมเสี่ยงภัย” ร่วมกัน หรือเรียกได้ว่าคนในพื้นที่ได้สร้างทุนทางสังคม และใช้ทุน

ทางสังคมนี้เป็นฐานในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมแห่งความเสียงภัยนี้ ผลที่เกิดขึ้นอาจจะสวนทางกันกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมักจะอธิบายว่าในโลกของการค้าหรือสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนจะมีลักษณะของการมุ่งแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก ดังนั้นสายสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ ของคนย่อมจะถูกบดบังหรือถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์แบบยึดผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจมาก่อน แต่ในสถานการณ์จริงของกลุ่มผู้ค้าในเมืองหาดใหญ่กลับพบว่า ยิ่งคนรับรู้ถึงความเสียงภัยจากเหตุระเบิดอันเนื่องมาจากการก่อความไม่สงบมากเท่าไร โดยเฉพาะตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 และเข้มข้นขึ้นในพ.ศ. 2555 คนก็ยิ่งจะสร้างชุมชนของการดูแลช่วยเหลือกันมากยิ่งขึ้น นั่นคือ ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือพึ่งพากันกำลังเป็นความสัมพันธ์ชุดใหม่ ที่เข้ามามีความสำคัญพอกๆ กันกับความสัมพันธ์แบบแข่งขันในโลกธุรกิจ หรือบางกรณีอาจจะมีความสำคัญมากกว่า

โดยนัยนี้เรียกได้ว่าในสังคมธุรกิจ เดิมกฎเกณฑ์จะมุ่งเน้นหลักประกันที่เป็นตัวเงิน มองเรื่องผลกำไรสูงสุดเป็นหลัก แต่ในสังคมเสียงภัย กฎทางด้านธุรกิจจำเป็นต้องเพิ่มเรื่องของความปลอดภัยเข้าไปด้วย หมายถึงว่าในการประกอบธุรกิจใดๆ เรื่องของความปลอดภัยเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ค้าจะต้องคำนึงถึงควบคู่กันกับการประกอบกิจการค้า ซึ่งหากผู้มีอำนาจในการดูแล บริหารจัดการเมืองเข้าใจกฎเกณฑ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมการค้าแห่งนี้แล้ว ก็อาจจะนำไปสู่การปรับระเบียบในการบริหารจัดการเมืองบางอย่างให้มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงและธรรมชาติของผู้ที่ใช้ชีวิตในเมืองเสียงภัยนี้ได้

3) ระดับของการรับรู้ความเสียงภัยของคนในเมืองหาดใหญ่ ที่เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2548 กระทั่งเข้มข้นขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2555 มีผลให้ กลุ่มผู้ค้ามีการเรียนรู้และปรับตัวตามสถานการณ์ของความเสียงภัยนี้ในหลายๆ ลักษณะ ทั้งการสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า สิ่งของแปลกปลอม การช่วยดูแลร้านค้าแทนกันและกัน การจัดระเบียบทำนองที่ปลอดภัยในการค้าขาย การเป็นสมาชิกเครือข่ายวิเทศเครื่องแต่งการขยายขอบเขตกลุ่มการค้าไปสู่กลุ่มดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน การปรับตัวของประชาชนเหล่านี้เองเป็นเรื่องที่ผู้มีอำนาจในการดูแลพื้นที่ ท้องถิ่นน่าจะได้เข้ามาเรียนรู้อย่างจริงจัง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการบูรณาการการทำงานของของประชาชน เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสียงภัยได้ และอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานรัฐที่กำลังดำเนินการอยู่

4) ความตื่นตัวของประชาชนในการดูแลป้องกันภัยให้กับตนเองและสังคมส่วนรวมในเมืองหาดใหญ่ เรียกว่าเป็นจุดดี ที่ทำให้ผู้มีอำนาจในการดูแลท้องถิ่นปฏิบัติงานการดูแลรักษาความปลอดภัยได้ไม่ยากนัก แต่สิ่งที่ยังต้องคำนึงก็คือ โครงการต่างๆ ที่รัฐจัดให้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถามความต้องการของประชาชน รวมถึงทำอะไรให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำตั้งแต่ต้น เพราะพวกเขาคือกำลังสำคัญในการเฝ้าระวังภัย ดังนั้นการทำงานร่วมกันกับประชาชนอย่างใกล้ชิด จริงใจ และต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่ประชาชนต่างคาดหวังจากผู้มีอำนาจรัฐในพื้นที่

5) แบบแผนในการใช้ชีวิตของคนเมืองหาดใหญ่ในสังคมที่พวกเขารับรู้ว่าเป็น “สังคมแห่งความเสียงภัย” มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก ประชาชนสามารถรวมตัวกันทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อดูแลกันและกัน ภายใต้ความคาดหวังที่ว่า ทำอย่างไรชีวิตความเป็นอยู่และ

การค้าของพวกเขาจะอยู่รอดปลอดภัย ดังนั้นโครงการต่างๆที่รัฐจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัยนี้ จึงควร ใช้ความเป็นจริงของประชาชนพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานอย่างต่อเนื่องของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่รัฐ บ่อยครั้งที่การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่ขาดความต่อเนื่องเช่น ทำเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ หรือมีข่าว เหล่านี้เป็นสิ่งที่ประชาชนกำลังจับตามองอยู่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล กุลภา วจนสาระ และ หทัยรัตน์ เสี่ยงดัง .(มปป.) ความรุนแรงและความตาย
ภายใต้นโยบายรัฐ:กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2556. จาก
www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencell/Article/Article12.htm.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). *อาวุธมีชีวิต, แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง*. กรุงเทพฯ :
ฟ้าเดียวกัน.
- _____. (มปป.). *อนาคตเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ของไทย*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน
2556. จาก www.sahanetilaw.com/index.php.
- _____. (2557). *ท้าทายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*
(ฉบับปรับปรุงใหม่) .กรุงเทพฯ : ของเรา.
- ต้นแคน แม็กคาโก. (2555). *ฉีกแผ่นดิน อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ประเทศไทย*.
กรุงเทพ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- เถกิงศักดิ์ พัฒโน (2552). *ย้อนอดีตนครหาดใหญ่ ชุดที่ 1* . สงขลา : สมิหลาไหม้.
- เทศบาลนครหาดใหญ่. (2556). *รายละเอียดประกอบการประเมินเทศบาลนครหาดใหญ่เพื่อขอ*
กำหนดตำแหน่งปลัดเทศบาลระดับ 9 เป็นระดับ 10 เป็นการเฉพาะแห่ง. สงขลา : สำนัก
ปลัดเทศบาล เทศบาลนครหาดใหญ่.
- _____. (มปป.) . *งานฝ่ายความมั่นคง เทศบาลนครหาดใหญ่*. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2557.
จาก [www. hatyaicity.go.th](http://www.hatyaicity.go.th).
- นภาพรณ หะวานนท์. (2539). *สังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประชาไท. (2551). *เหตุการณ์ 28 เมษายน ยิ่งทิ่มฟุตบอลดสะบ้าย้อย*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2556.
จาก www.prachatai.com/journal/2008/10/1878.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2548). *ญาติหนุ่มนักเตะสะบ้าย้อยร้องกอส. สอบเหตุ 28 เม.ย. จนท.ทำเกิน*
กว่าเหตุ. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2556. จาก <http://www.manager.co.th/South/>.
- ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี. (มปป.) *ความรุนแรงที่ยึดเยื้อเรื้อรังในสถานการณ์การเมืองที่ไม่แน่นอน*
หลังการเลือกตั้ง 2554. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2556. จาก www.deepsouthwatch.org.
- ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรีและสุกรี หลังปูเต๊ะ. (2551). *รูปแบบการจัดการปกครองท้องถิ่นจังหวัด*
ชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. นครปฐม : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี
มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ (2547). เมืองหาดใหญ่ คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในหาดใหญ่.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สมาคมหนังสือพิมพ์ภาคใต้แห่งประเทศไทย. (2555). สรุปสถานการณ์ระเบิดห้างลิการ์เด็นท์
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2556. จาก
<http://www.pastnews.org/?p=4689>.

เสน่ห์ จามริก. (2546). “ปาฐกถาพิเศษ ทิศทางการจัดการความขัดแย้งของสังคมไทย : ปัญหาภาคใต้
แก้ได้ด้วยสันติวิธี” ในวันศุกร์ที่ 28 มีนาคม 2546. ใน รายงานการสัมมนาทิศทางการ
จัดการความขัดแย้งของสังคมไทย ปัญหาภาคใต้แก้ได้ด้วยสันติวิธี. กรุงเทพฯ : เครือข่าย
ศึกษาการจัดการความขัดแย้งแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

โสภณ พรโชคชัย. (2555). การกำหนดอภิมหานคร. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2556.
จาก www.thaiappraisal.org.

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. (2549). “สันติวิธี ชนะได้โดยไม่ต้องรบ.”. ใน วิพากษ์รายงานคณะกรรมการ
อิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์. หน้า 129 -
141. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

อังคณา นีละไพจิตร. (2549). ความจริง คนรับผิดและหลากหลายเรื่องราวที่หายไป ใน วิพากษ์รายงาน
คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ เอาชนะความรุนแรงด้วยพลัง
สมานฉันท์. หน้า 143-154. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). การเมืองของพลเมือง : สู้สหสวรรค์ใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เอี่ยม ทองดี (2549). “สิ่งที่ กอส. ไม่ได้อธิบาย คือความหมายของคำว่าอิสระและสมานฉันท์” ใน
วิพากษ์รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ เอาชนะความ
รุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์. หน้า 29-37. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

Beck, Ulrich. (1992). **Risk Society: Towards a New Modernity.** London : SAGE
Publications Ltd.

----- . (2006). ‘Living in the world risk society’. In **Economy and Society**. Volume 35.
Number 3. Pp. 329-345.

บุคลากร

บุคลากรกรม

- กรรณิการ์ ยุทธวิมลกุล, (ผู้ค้าหน้าห้างโอเดียน หาดใหญ่ และสมาชิกกลุ่มวิทยุเครื่องแดง)
ผู้ให้สัมภาษณ์, กานดา มีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าหน้าห้างโอเดียน อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2557.
- กานต์สชา พนาอภิรักษ์, (ผู้ค้าสินค้าอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้าหน้าศูนย์การค้าสันติสุข)
ผู้ให้สัมภาษณ์, กิตติพจน์ กาญจนเพ็ญ และจินดาพร มีสกุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้า
ในศูนย์การค้าสันติสุข เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2557.
- โกมล แซ่พัว, (ผู้ค้าขายของที่ระลึกหน้าโรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า) ผู้ให้สัมภาษณ์, กานดา มีสุข
เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าหน้าห้างลีการ์เด็นท์พลาซ่า เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557.
- คณิต ชีวกุลประสิทธิ์, (ผู้ค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าในศูนย์การค้าสันติสุข) ผู้ให้สัมภาษณ์, กิตติพจน์
กาญจนเพ็ญ และจินดาพร มีสกุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าในศูนย์การค้าสันติสุข เมื่อวันที่
2 มีนาคม 2557.
- จำสิบเอกสมหมาย อุดมมณี, (หัวหน้าโซนศูนย์วิทยุเครื่องแดงมณฑล) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา
พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ค่ายเสนาณรงค์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อวันที่ 10
พฤษภาคม และวันที่ 22 กรกฎาคม 2557
- ชัยวัฒน์ โพธิ์พงศา, (หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครหาดใหญ่) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา
พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลนครหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2557.
- ณัฐธมล สุขคำ, (ผู้ค้าบริเวณลีการ์เด็นท์พลาซ่า) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้
สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าหน้าห้างลีการ์เด็นท์พลาซ่า เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2556.
- เดชา รุ่งนพพัฒน์, (ผู้ค้าในตลาดสันติสุขและรองประธานชมรมผู้ค้าปลีกหาดใหญ่) ผู้ให้สัมภาษณ์,
อาชुरา สุดี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดสันติสุข อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 6
กุมภาพันธ์ 2557.
- ประเสริฐ (ไม่ประสงค์แจ้งนามสกุล), (ผู้ค้าอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา
พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าประเสริฐ ตลาดสันติสุข เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2556.
- ปัญญาวัฒน์ เรืองวงศ์โรจน์, (ปลัดอำเภอหาดใหญ่ หัวหน้าฝ่ายความมั่นคง) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา
พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม
2556.
- แป้น (ไม่ประสงค์แจ้งนามสกุล) (ผู้ค้าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดสันติสุข) ผู้ให้สัมภาษณ์,
มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ และทิมัมพร เสนาะเอียด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าตลาดสันติสุข เมื่อ
วันที่ 15 กันยายน 2556 และวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2557.

พันเอกชัยเดชฐิ์ ทองประดิษฐ์ หัวหน้างานการข่าวมณฑลทหารบกที่ 42 ,(ผู้ดูแลงานการข่าวมณฑลทหารบกที่ 42).ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มณฑลทหารบกที่ 42 ค่ายเสนาณรงค์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2557.

มานพ เพ็งชุม, (ผู้ค้าในย่านการค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 2 และถนนพัทธ์อุทิศ 3) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการชมรมผู้ค้าปลีกหาดใหญ่ ศูนย์การค้าแห่งทอง เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557.

มานิต ศตะราช, (ผู้ค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูปหน้าห้างลิการ์เด็นท์พลาซ่า) ผู้ให้สัมภาษณ์, อาชูรา สุทธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูปหน้าห้างลิการ์เด็นท์พลาซ่า เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2557.

มาลี (ไม่ประสงค์แจ้งนามสกุล) สัมภาษณ์, (ผู้ค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าหน้าตลาดสันติสุข ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3). ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ และทิมพร เสนละเอียด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้า มาลีตลาดสันติสุข เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2556.

ยุวดี น่วมอยู่, (ผู้ค้าของที่ระลึกย่านการค้าถนนนิพัทธ์อุทิศ 3) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผงค้าหน้าศูนย์การค้าสันติสุข เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2557.

เสาดิระ มุละ, (ผู้ค้าเกล็ดไก่ศูนย์การค้าเอเชีย ถนนนิพนธ์อุทิศ 3). ผู้ให้สัมภาษณ์, อาชูรา สุทธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผงขายเกล็ดไก่หน้าศูนย์การค้าเอเชีย เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557.

สุชาติ ศรีเฉลิม, (นิติกร ว. 6 สังกัดสำนักปลัดเทศบาลนครหาดใหญ่ รับผิดชอบฝ่ายปฏิบัติโครงการของเทศบาล ภารกิจการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน). ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลนครหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 10 มกราคม และ 10 พฤษภาคม 2557.

สุภาพร แก้ววน, (ผู้ค้าผลไม้ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3) .ผู้ให้สัมภาษณ์, อาชูรา สุทธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผงค้าผลไม้ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557.

อรุณวรรณ เขียวเลียน ,(เจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่) ผู้ให้สัมภาษณ์, มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลนครหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2557.

อำนวย กาลดิษฐ์ , (ผู้ค้าของที่ระลึกหน้าศูนย์การค้ายังดี ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3) ผู้ให้สัมภาษณ์, มุลยานา ดะอูแม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หน้าศูนย์การค้ายังดี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2557.

ภาคผนวก ก
แนวคำถามในการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ชุดที่ 1

สัมภาษณ์ผู้ค้าในย่านเศรษฐกิจ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ขอให้เล่าประวัติชีวิตของตนเองโดยย่อว่าเดิมพื้นเพเป็นคนจังหวัดอะไร มาอยู่อำเภอหาดใหญ่เมื่อไร และเพราะอะไรจึงมาอาศัยอยู่ที่นี้
- 1.2 ชีวิตครอบครัวเป็นอย่างไร ต้องดูแล รับผิดชอบใครบ้าง
- 1.3 ให้เล่าเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนเองในเมืองหาดใหญ่ว่าเริ่มต้นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ปัจจุบันค้าขายสินค้าใด ในพื้นที่ไหน ขายสินค้าในพื้นที่มานานเท่าไร
- 1.4 นอกจากทำการค้าขายในพื้นที่แห่งนี้แล้ว ท่านยังมีกิจการอื่น หรือคิดวางแผนที่จะทำกิจการค้าอื่นๆอีกหรือไม่ เพราะอะไร
- 1.5 ท่านได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร ชมรมใดบ้างในเมืองหาดใหญ่ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดูแล ป้องกัน แจ้งข่าวภัยอันเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบ ให้บอกชื่อกลุ่ม ชื่อประธานกลุ่ม และบอกด้วยว่าเป็นสมาชิกกลุ่มมาแล้วกี่ปี (เช่น ชมรมผู้ค้าปลีก กลุ่มวิทยุเครื่องแดง กลุ่มตาสืบประด หรือเป็นกลุ่มเพื่อนแบบไม่เป็นทางการ ฯลฯ)

2. ความเสี่ยงภัยของเมืองหาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบ (ความหมายของสังคมเสี่ยงภัย ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการค้า)

- 2.1 ให้เล่าชีวิตประจำวันในด้านการค้าขายของท่านอย่างละเอียดว่าเป็นอย่างไรในช่วงที่ยังค้าขายปกติที่ยังไม่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ (เช่น ขายอะไร ขายมาแล้วกี่ปี เพราะอะไรจึงขายสินค้านี้ เพราะอะไรเลือกขายที่นี่ ค่าใช้จ่ายเช่าแผงเป็นอย่างไร รายได้เป็นอย่างไร
 - ช่วงเวลาที่ขายดีที่สุด (เท่าที่จำได้) ขณะที่ยังไม่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ คือช่วงใด เทศกาลใด หรือปีใด เพราะอะไรจึงค้าขายได้ดี รายได้ช่วงเวลานั้นเป็นอย่างไร (ได้วันละเท่าไร) เวลา ปิด เปิดร้านเป็นอย่างไร ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มใด
 - ความสัมพันธ์กับเพื่อนผู้ค้าบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างไร ทั้งในพื้นที่ค้าที่เป็นศูนย์การค้า และที่เป็นแผง พึ่งพากันได้หรือไม่ หากพึ่งพาได้ พึ่งพากันในเรื่องใดบ้าง เป็นอย่างไร
 - หากขายของเป็นแผงค้า ให้ถามว่า เข้ามาเช่าแผงได้อย่างไร มีค่าเช่าหรือไม่ (ถ้ามีค่าเช่า มีค่าเช่าเท่าไร) หากไม่มีค่าเช่า มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าทำความสะอาด ค่าบำรุงให้กับทางเทศบาลหรือไม่ เท่าไร เทศบาลดูแลในเรื่องใดบ้าง
- 2.2 ช่วงปีใด ที่เหตุการณ์ความไม่สงบเริ่มคุกคามชีวิตการค้า และมีผลต่อชีวิตประจำวัน เป็นอย่างไร ให้เล่าอย่างละเอียด (เช่น ยังค้าขายได้ดีหรือไม่ รายได้ จำนวนนักท่องเที่ยว เวลา ปิด เปิดร้านเปลี่ยนไปหรือไม่)
- 2.3 จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผ่านมาในเมืองหาดใหญ่หลายครั้ง นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 กระทั่งปี 2557สามารถเรียกเมืองหาดใหญ่ได้ว่าเป็นเมืองเสี่ยงภัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่

สงบได้หรือไม่ เพราะอะไร จากเหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิต และการค้าที่ท่านและเพื่อนผู้ค้าดำเนินอยู่อย่างไร

2.4 ท่านมองว่า เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในเมืองหาดใหญ่หลายครั้ง มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่ เพราะอะไร

2.5 จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ที่ผ่านมา ท่านมองว่า เหตุการณ์ในครั้งใด (ปีใด) ที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และชีวิตการค้าในพื้นที่เป็นอย่างมาก เป็นอย่างไร และเพราะอะไร

2.6 ท่านมองว่าการได้รับข่าวสาร ข่าวลือ เกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งในเมืองหาดใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียง เรียกได้ว่าเป็นสถานการณ์ของความเสี่ยงภัยได้หรือไม่ เพราะอะไร หากเรียกว่าเป็นสถานการณ์ความเสี่ยงภัย ขอให้ท่านให้ความหมาย หาดใหญ่ในฐานะเมืองเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ตามทัศนะของท่าน

2.7 จุดไหน พื้นที่ใดในเมืองหาดใหญ่ ที่ท่านมองว่ามีภาวะความเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากที่สุด เพราะอะไร

3. นโยบายรัฐในการจัดการความเสี่ยงภัยจากความไม่สงบ

3.1 รัฐ (เช่น ทหาร เทศบาล อำเภอ หน่วยงานราชการต่างๆ) มีนโยบายดูแล จัดการ ความเสี่ยงภัยจากความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่อย่างไรบ้าง (เช่น มีโครงการต่างๆ จัดสัปดาห์, ชุดเฉพาะกิจพิทักษ์เมืองหาดใหญ่, วิทยุเครื่องแดง ฯลฯ) มีนโยบายอะไร เป็นอย่างไร ท่านทราบเรื่องนี้บ้างหรือไม่

3.2 ท่านมองว่า นโยบายรัฐในการจัดการปัญหาความเสี่ยงภัยเกี่ยวกับความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ขณะนี้มีความจริงจัง เข้มแข็ง ชัดเจน และสอดคล้องกับสถานการณ์จริงหรือไม่ อะไรที่ยังเป็นปัญหา และรัฐจัดการกับปัญหานี้อย่างไร

3.3 ในการจัดการกับปัญหาความเสี่ยงจากความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ มีหน่วยงานใดบ้างที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ค้าเป็นอย่างดี ทำงานร่วมกันอย่างไรบ้าง

4. ต้นทุนการใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ในฐานะเมืองเสี่ยงภัยจากความไม่สงบ

4.1 จากเหตุการณ์ความไม่สงบในเมืองหาดใหญ่หลายครั้ง เท่าที่ท่านทราบ มีเพื่อนผู้ค้ายุติกิจการ หรือย้ายไปอยู่ที่อื่นอันเนื่องมาจากเหตุการณ์นี้บ้างหรือไม่ (ปีใด)

4.2 หากไม่มีผู้ยุติกิจการ ย้ายจากพื้นที่ด้วยเหตุการณ์นี้ หรือมี แต่จำนวนไม่มากนัก ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดที่เพื่อนผู้ค้ายังคงค้าขาย ประกอบอาชีพ และใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ ทั้งๆ ที่มีความเสี่ยงจากความไม่สงบ กลุ่มคนเหล่านั้นมีต้นทุนเดิมอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ (เช่น มีประสบการณ์การค้าอย่างยาวนาน มีครอบครัว เพื่อน เครือข่าย ความเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์กับส่วนต่างๆ ฯลฯ)

4.3 การใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่วันนี้ จำเป็นต้องสร้างต้นทุนใหม่ขึ้นมาบ้างหรือไม่ ต้นทุนคืออะไร เพราะอะไร (เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐในการจัดการปัญหา การสร้างระบบการดูแลช่วยเหลือกันและกันในกลุ่มผู้ค้า ความใส่ใจกับปัญหารอบตัวที่กระทบในวงกว้าง ฯลฯ)

4.4 ในทัศนะของท่าน วันนี้หาดใหญ่ยังเป็นเมืองที่น่าอยู่หรือไม่ เป็นเพราะอะไร

5. การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการใช้ชีวิตในเมืองเสี่ยงภัย

5.1 จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่หลายครั้ง ทำให้ท่าน และกลุ่มผู้ค้าอื่นๆ ระมัดระวังตัว หรือป้องกันตัวเองอย่างไร (เช่น ปรับเปลี่ยนท่านั่ง นั่งให้มองเห็นรถที่จอด จัดโครงการเปิดเบาะรถร่วมกัน หมั่นเดินสำรวจบริเวณรอบๆ พุดคุยกับเพื่อนผู้ค้าอื่นเพื่อเป็นหูเป็นตา ฯลฯ) ทำอย่างไร ให้เล่าอย่างละเอียด

5.2 มีการจัดตั้ง กลุ่ม/ชมรม ของผู้ค้าในการดูแลความสงบเรียบร้อยและปัญหาความไม่สงบอย่างไรบ้าง ขอให้เล่าโดยละเอียด (ชื่อกลุ่ม/ชมรมอะไร ใครเป็นประธานกลุ่ม ตั้งมาแล้ก็ปี การบริหารจัดการเป็นอย่างไร มีสมาชิกเท่าไร มีการประสานกับรัฐและหน่วยงานอื่นหรือไม่ เป็นอย่างไร)

5.3 หากมีการจัดตั้งกลุ่ม/ชมรม กลุ่ม/ชมรม ที่จัดตั้งขึ้นนั้น มีความเข้มแข็งหรือไม่ ดูจากอะไร กิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่สมาชิกมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร

5.4 มีกลุ่มที่ดูแลความสงบเรียบร้อยแบบไม่เป็นทางการบ้างหรือไม่ หากมีกลุ่มเหล่านั้น กรุณาเล่าอย่างละเอียด (มีกลุ่มอะไรบ้าง รวมตัวกันอย่างไร มีวัตถุประสงค์อะไร เป็นต้น) กลุ่มไม่เป็นทางการเหล่านั้นให้ความร่วมมือกับกลุ่มทางการ/ชมรม หรือไม่ อย่างไร

- มีเพื่อนผู้ค้าที่มีความสนิทชิดเชื้อดูแล ฟังพากันในด้านการค้าบ้างหรือไม่ ดูแลกันอย่างไร ให้เล่าอย่างละเอียด (หากดูแลกันดูแลกันอย่างไร เช่น ฝากร้านกันตอนเพื่อนติดธุระ ช่วยกันหาข่าวทางไลน์ สืบถามจากรัฐ ฯลฯ)

5.5 หน่วยงานของรัฐส่วนใดบ้างที่ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยจากเหตุระเบิด และมีการทำงานร่วมกันกับภาคประชาชน เป็นอย่างไร (เช่น มีการตั้งกลุ่มใดบ้าง เป็นอย่างไร หรือมีการดำเนินการเรื่องนี้อย่างไร) กรุณาเล่าอย่างละเอียด

5.6 ท่านมองว่า กลุ่ม หรือการดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชนเพื่อดูแลรักษาความสงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ที่เล่ามาในข้อ 5.5 เป็นอย่างไร มีความเข้มแข็งหรือไม่

6. การมองสถานการณ์ความเสี่ยงจากความไม่สงบและแบบแผนการใช้ชีวิต

6.1 โดยภาพรวมวันนี้ กลุ่มผู้ค้าเองสนใจปัญหา และลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่หาดใหญ่อย่างจริงจังหรือไม่ เป็นอย่างไร

6.2 หากความรุนแรงจากความไม่สงบยังเกิดขึ้นต่อไปในเมืองหาดใหญ่ ท่านมองว่าความเสี่ยงแบบใดที่ทำให้คนส่วนใหญ่ ต้องลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาด้วยตัวเอง (เช่น มีปัญหาแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ฯลฯ)

6.3 การที่คนจะใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมเสี่ยงภัยแล้ว จำเป็นต้องมีหลักการอะไรบ้างในการดำเนินชีวิต (เช่น หลักการในการที่จะต้องช่วยเหลือพึ่งพากัน หลักของการรู้เท่าทัน หลักการบริหารจัดการในรูปกลุ่มดูแลกันเอง หรือ อื่นๆ) ขอให้อธิบายอย่างอิสระ

6.4 ตัวท่านเองคิดว่าอาชีพที่ทำอยู่นี้มั่นคงหรือไม่ วางแผนการใช้ชีวิตในอนาคตอย่างไร

6.5 ท่านมองว่าอนาคตของการจัดการปัญหา และการใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ ว่าควรจะเป็นอย่างไร (เสนอวิธีคิดได้อย่างอิสระ เช่น รัฐบาลกับประชาชนควรทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม ต้องมีการปรับกฎระเบียบบางอย่างของรัฐเพื่อเอื้อต่อการดูแลความปลอดภัย กลุ่มผู้ค้าควรรวมตัวกันเพื่อดูแลกันเอง กลุ่มผู้ค้าต้องช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น ฯลฯ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ชุดที่ 2

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ที่มีบทบาทและมีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลความสงบเรียบร้อย ในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ขอให้เล่าประวัติชีวิตของตนเองโดยย่อว่าเดิมพื้นเพเป็นคนจังหวัดอะไร มาอยู่อำเภอบางใหญ่เมื่อไร และเพราะอะไรจึงมาอาศัยอยู่ที่นี่
- 1.2 ท่านสำเร็จการศึกษาในด้านใด ปัจจุบันทำงานอยู่ในหน่วยงานใด มีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรบ้าง เป็นอย่างไร
- 1.3 เมืองบางใหญ่ที่ท่านรู้จักในอดีต และปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 1.4 ในทัศนะของท่าน เห็นว่าเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ และในพื้นที่อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา นำไปสู่การมองความเป็นเมืองที่มีความเสี่ยงได้อย่างไร

2. หน่วยงานรัฐกับบทบาทหน้าที่การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย

- 2.1 หน่วยงานที่ท่านสังกัดมีบทบาทหน้าที่หลักในเรื่องใด เป็นอย่างไร และหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของเมือง เป็นหน้าที่โดยตรงของหน่วยงานที่ท่านสังกัดด้วยหรือไม่ (หากไม่ใช่ หน้าที่หลัก หน้าที่หลักดังกล่าวเป็นของหน่วยงานใด ทำงานอย่างไร) และหน่วยงานที่ท่านสังกัดอยู่ส่วนใด ของงานนี้
- 2.2 โครงสร้างการบริหารงานงาน ของหน่วยงานที่ท่านสังกัด เป็นอย่างไร งานดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของเมือง อยู่ส่วนไหน มีกระบวนการทำงานอย่างไร (ขอให้อธิบายอย่างละเอียด)
- 2.3 หน่วยงานที่ท่านสังกัดมีการทำงานด้านการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของเมืองร่วมกับหน่วยงานรัฐอื่นๆ อย่างไร เรื่องใดที่ท่านเห็นว่ายังคงต้องปรับปรุงแก้ไข ควรทำอย่างไร
- 2.4 จากการก่อเหตุร้ายในพื้นที่อำเภอบางใหญ่หลายครั้ง มีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและระดับปฏิบัติการในการจัดการดูแลความสงบเรียบร้อยอย่างไรบ้าง (ขอให้เล่าอย่างละเอียด)
- 2.5 มีกิจกรรม หรือโครงการใดบ้างที่หน่วยงานที่ท่านสังกัดเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของเมือง ทำอย่างไร
- 2.6 มีกิจกรรม โครงการใดบ้างที่หน่วยงานท่านเป็นผู้ร่วมมือกับส่วนอื่นๆ ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของเมือง ทำอย่างไร

2. ความเสี่ยงภัยของเมืองบางใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบ

- 2.1 จากเหตุระเบิดที่อำเภอบางใหญ่ นับตั้งแต่ปี 2548 ขอให้ท่านเล่าถึงปรากฏการณ์ของการเกิดเหตุแต่ละครั้งเท่าที่ท่านมีประสบการณ์ เพื่อให้เห็นกระบวนการทำงานของรัฐและประชาชนในเรื่องดังกล่าวนี้
- 2.2 เหตุระเบิดแต่ละครั้งที่เกิดขึ้น ข้อสรุปของฝ่ายรัฐ ต่อการเกิดเหตุแต่ละครั้ง เป็นอย่างไร

2.3 จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผ่านมาในเมืองหาดใหญ่หลายครั้ง นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 กระทั่งปี 2557 สามารถเรียกเมืองหาดใหญ่ได้ว่าเป็นเมืองเสี่ยงภัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้หรือไม่ เพราะ

2.4 จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ที่ผ่านมา ท่านมองว่า เหตุการณ์ในครั้งใด (ปีใด) ที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่มากที่สุด (คนกลุ่มใด) เป็นเพราะอะไร

2.5 ท่านมองว่าการได้รับข่าวสาร ข่าวลือ เกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งในเมืองหาดใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียง เรียกได้ว่าเป็นสถานการณ์ของความเสี่ยงภัยได้หรือไม่ เพราะอะไร หากเรียกว่าเป็นสถานการณ์ความเสี่ยงภัย ขอให้ท่านให้ความหมาย หาดใหญ่ในฐานะเมืองเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ตามทัศนะของท่าน

2.6 จุดไหน พื้นที่ใดในเมืองหาดใหญ่ ที่ท่านมองว่ามีภาวะความเสี่ยงภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากที่สุด เพราะอะไร

3. นโยบายรัฐในการจัดการความเสี่ยงภัยจากความไม่สงบ

3.1 รัฐ (เช่น ทหาร เทศบาล อำเภอ หน่วยงานราชการต่างๆ) มีนโยบายดูแล จัดการ ความเสี่ยงภัยจากความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่อย่างไรบ้าง นโยบายแต่ละเรื่องมีการบูรณาการ กันหรือไม่ เป็นอย่างไร

3.2 ท่านมองว่า นโยบายรัฐในการจัดการปัญหาความเสี่ยงภัยเกี่ยวกับความไม่สงบในพื้นที่เมือง หาดใหญ่ ขณะนี้มีความจริงจัง เข้มแข็ง ชัดเจน และสอดคล้องกับสถานการณ์จริงหรือไม่ อะไรที่ยัง เป็นปัญหา และรัฐจัดการกับปัญหานี้อย่างไร

3.3 ในการจัดการกับปัญหาความเสี่ยงจากความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ มีหน่วยงาน ใดบ้างที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชน ทำงานร่วมกันอย่างไรบ้าง ผลเป็นอย่างไร

3.4 มีนโยบายในการจัดการปัญหาความเสี่ยงภัยเกี่ยวกับความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ เรื่องใดบ้าง ที่ท่านเห็นว่ามีความจำกัด และน่าจะมีการปรับเปลี่ยน (ขอให้อธิบายอย่างละเอียด)

4. การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อการใช้ชีวิตในเมืองเสี่ยงภัย

4.1 จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เมืองหาดใหญ่หลายครั้ง ท่านมองเห็นความ เปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมือง เป็นอย่างไร

4.2 มีการจัดตั้ง กลุ่ม/ชมรม อะไรบ้างเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยและปัญหาความไม่สงบ กลุ่มและชมรมเหล่านั้น มีการประสานกับรัฐและหน่วยงานอื่นหรือไม่ เป็นอย่างไร

4.3 หากมีการจัดตั้งกลุ่ม/ชมรม กลุ่ม/ชมรม ที่จัดตั้งขึ้นนั้น มีความเข้มแข็งหรือไม่ กิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่สมาชิกมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร

4.4 หน่วยงานรัฐ มีการปรับตัว ปรับกระบวนการดำเนินงาน ในการทำงานรักษาความสงบ เรียบร้อยในอำเภอหาดใหญ่หรือไม่ เป็นอย่างไร

5. การมองสถานการณ์ความเสี่ยงจากความไม่สงบและแบบแผนการใช้ชีวิต

5.1 ในทัศนะของท่าน มองความเสี่ยงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ อย่างไร

5.2 หากความรุนแรงจากความไม่สงบยังเกิดขึ้นต่อไปในเมืองหาดใหญ่ ท่านมองว่าความเสี่ยงแบบใดที่ทำให้คนส่วนใหญ่ ต้องลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาด้วยตัวเอง (เช่น มีปัญหาแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ฯลฯ) และวันนี้คนได้ลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาด้วยตัวเองหรือไม่ เป็นอย่างไร

5.3 ในทัศนะของท่าน หากหาดใหญ่ถูกมองว่าเป็นเมืองเสี่ยงภัย ภาครัฐควรปรับเปลี่ยนบทบาทการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของเมืองอย่างไร อะไรที่รัฐกำลังดำเนินการ อะไรที่รัฐคาดหวังจะทำในอนาคต

5.4 ท่านมองว่าอนาคตของการจัดการปัญหา และการใช้ชีวิตในเมืองหาดใหญ่ ควรจะเป็นอย่างไร (เสนอวิธีคิดได้อย่างอิสระ เช่น รัฐกับประชาชนควรทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม ต้องมีการปรับกฎระเบียบบางอย่างของรัฐเพื่อเอื้อต่อการดูแลความปลอดภัย ประชาชนควรรวมตัวกันเพื่อดูแลกันเอง ฯลฯ)

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างบทสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข

**สัมภาษณ์ผู้ค้า ประเด็นการเรียนรู้และปรับตัวของกลุ่มผู้ค้าโดยการขยายขอบเขต
เป้าหมายชมรมเพื่อดูแลความปลอดภัยให้กับสมาชิกชมรม**

- ถาม : อยากให้เล่าที่มาของชมรมผู้ค้าปลีก ที่อยู่มา 28 ปี มีที่มาอย่างไรคะ
- ตอบ : ที่มามันเริ่มต้นจากการที่ว่าผู้ประกอบการ ผู้ค้าโดยการนำของแกนนำรุ่นเก่าๆ ที่อยู่กันมาเป็นสามสี่สิบปี เรามองว่าจะทำอย่างไรให้ตลาดเรามีความเข้มแข็ง จะทำอย่างไรให้ตลาดเราแข่งขันกับข้างนอกได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ที่ผ่านๆ มา แล้วก็อีกส่วนหนึ่งที่มีปัจจัยก็คือ จะทำอย่างไรที่จะได้มีปากมีเสียงในการพูดคุย ต่อรอง หรือหาทางออกกับหน่วยงานภาครัฐบางส่วน บางกลุ่มที่ค่อนข้างจะ บางครั้งเวลาคุยมันเชื่อมโยงลำบาก หากไปในแนวทางส่วนตัวคนใดคนหนึ่ง แต่ถ้าเกิดเรามีองค์กรนี้ขึ้นมาเราก็จะมีการพูดคุยได้ง่ายขึ้น มีตัวแทนที่จะเจรจาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ หรือด้านการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาองค์กร พัฒนาพื้นที่ตลาด ด้านการพูดคุยต่อรองกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการขอความอนุเคราะห์ขอความผ่อนปรนในย่านตลาดทั้งหมด ต้องเข้าใจว่าเป็นแหล่งสินค้าที่บางครั้งก็อาจจะจะมีของหนีภาษีบ้างอะไรบ้างครับ มันเป็นอย่างนี้ครับ ก็เลยต้องมีกลุ่มของชมรมขึ้นมาครับ
- ถาม : แล้วเขาเลือกกันกี่ปีครั้งคะ
- ตอบ : สองปีหนึ่งครั้งครับ และก็การเลือกนี้ เลือกโดยการโหวตโดยสมาชิก นัดประชุมกันประจำปี จริงๆ แล้วจะมีการประชุมทุกๆ ปีครับ แต่ว่าภายในสองปีครั้งเราก็จะมีการเลือกประธานขึ้นมาใหม่ และก็ประธานแต่ละรุ่นจะมีข้อกำหนดว่าต้องดำรงตำแหน่งไม่เกินสองสมัยติดต่อกัน นอกเสียจากว่ามีเหตุจำเป็นที่จะต้องดำรงตำแหน่งต่อหรือไม่มีคนที่ขึ้นมาแทน ก็สามารถลงต่อเนื่องไป อะไรอย่างนี้
- ถาม : แล้วของน้องปาล์มนี่รอบสอง
- ตอบ : รอบสองครับ ครั้งที่แล้วเขาเรียกว่าขึ้นมาเป็นรักษาการหนึ่งปี เพราะว่าประธานชมรมคนเก่าเขามีปัญหาด้านน้อย ก็เลยต้องมีการเลือกตั้งใหม่ขึ้นมากลางวาระ และก็ขึ้นมาครั้งนี้ จะถือว่าเป็นสมัยที่สอง ถ้าพูดอย่างเป็นทางการก็คือสมัยแรก ตอนนั้นคือรักษาการ
- ถาม : แล้วจำนวนผู้ค้าจริงๆ ที่ดูแล ทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกสักจำนวนเท่าไรได้คะ
- ตอบ : ถ้านับจริงๆ น่าจะติด 300 นะครับ
- ถาม : 300 – 400 เจ้าครับ
- ถาม : รวมที่เป็นด้านหน้าด้วย
- ตอบ : ด้วยครับ แผงลอยรวมหมด
- ถาม : รวมแผงลอยด้วยประมาณเท่าไรคะ

- ตอบ : สามร้อยกว่า
- ถาม : ที่นี้อยากให้เล่าพัฒนาการของชมรม เป็นมายังไงยังงั้น มันเข้มแข็งขึ้นยังงั้นคะ
- ตอบ : ต้องขอบคุณประธานรุ่นเก่าๆ ครับ รุ่นบุกเบิกที่ผ่านๆ มา ไม่ว่าจะเป็นรุ่นต่างๆ จะมีการบริหารจัดการที่ดีในแต่ละรุ่น ที่แตกต่างกันไป ดีกันคนละแบบ ดีกันคนละด้าน แต่ทุกคนก็พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างๆ ตามสภาพแวดล้อม ตามสภาพเศรษฐกิจ ตามสภาพสังคม ถามว่าเข้มแข็งได้อย่างไร เราถือว่าเราก่อนข้างจะโชคดีก็ว่าได้ครับ เพราะว่าสมาชิกโดยส่วนใหญ่จะมีจุดประสงค์หลักในแนวทางเดียวกัน มีความคิดที่เป็นรูปแบบที่เหมือนกัน และก็มีความรักใคร่กลมเกลียวกันในกลุ่มสมาชิกที่เยอะ จึงทำให้ชมรมมันเข้มแข็ง มันเป็นไปไม่ได้ครับ ที่จะเป็นเพียงแค่ผู้บริหารอย่างเดียวที่จะทำให้ชมรมเข้มแข็งได้ จุดหลักอยู่ที่สมาชิกทั้งหมดที่ยอมรับในข้อกติกาสังคม ข้อกติกาที่ชมรมได้ตั้งขึ้นมา ให้มีข้อกติกากันเป็นอยู่กันอย่างไร ใช้แนวทางยังงั้น ทุกคนยอมรับได้หมด สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญครับ จริงๆ แล้วเรื่องความไม่สงบนี้ มันก็เริ่มมาตั้งแต่ปีสี่เจ็ดสี่แปด จริงๆ แล้วนะ ผลกระทบ ตั้งแต่มีปัญหาที่สามจังหวัดก็มีผลกระทบแล้ว ไม่ใช่ว่ามีระเบิดในหาดใหญ่แล้วจะมีผลกระทบ เพราะว่าระเบิดต่างจังหวัด เพราะเกิดเรื่องขึ้นมา คือข้อที่หนึ่ง เขาเหมาหมดเลย สามจังหวัดก็คือเหมาห้าจังหวัดนั้นแหละ คนที่จะมาถ้าไม่จำเป็นเขาจะไม่มา แต่คนที่มาอยู่แล้ว เขาอาจจะแบบว่ารู้ว่าเป็นยังงั้นแบบนี้ เขาก็มา ที่ไม่เคยมาหมายความว่ามาเขาก็คิดหนัก
- ตอบ : เท่าที่ฟังคนเก่าๆ เล่ามา หมายถึงว่าในสามจังหวัดพอเกิดปัญหาใช้ไหมครับ เหมือนเมื่อก่อน สามจังหวัดนี้ก็มีแหล่งท่องเที่ยวเยอะนะ มีมาไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอะไรอย่างนี้ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมาเยอะจากทางภาคกลางหรือจากไหนก็ตาม ที่นี้หาดใหญ่จะเป็นจุดที่เขาจะแวะมาเที่ยว มาพัก มาซื้อ มาอะไรอย่างนี้ ลูกค้ากลุ่มนั้นก็หายไปเลย เท่าที่ฟังเขาเล่ามานะครับหายไปเลย และก็มันจะเห็นชัดตอนที่เกิดเหตุที่ลิการ์ตันจะชัดขึ้นอีกครับตอนนั้น มันทำให้ปัญหามันดูใกล้เข้ามาอีก ก็ทำให้นักท่องเที่ยว ขนาดในท้องถิ่นเองไม่จำเป็นก็ไม่ออกมาซื้อเหมือนกัน แต่ลักษณะนั้นมันจะเป็นเหมือนเป็นช่วงๆ มากกว่า แต่ปัญหาระยะยาวมันก็เกิดพร้อมๆ กับตอนสามจังหวัดครับ ก็คือนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งหายไป เพราะเขารู้สึกว่าเสี่ยงที่จะมาแวะ เขาเหมาหมด เป็นลักษณะเหมือนที่เฮียเขาบอก จะดีเป็นรายเหมาไปเลย แต่จะชัดขึ้นอีกเมื่อเกิดเหตุสะพานใกล้เคียง
- ถาม : ที่นี้อยากจะให้เล่าต่อละคะ ถ้าพอสามจังหวัดเกิด และสะพานใกล้เคียงเกิด แล้วเราเกิดเองตั้งแต่เมื่อปี 48 จนมาถึงเราปีที่แล้วโน้น ปี 55 ที่นี้ช่วงนั้นการค้าขายพักเห็นชัดเลยใช้ไหมคะ
- ตอบ : ถือว่าหนัก ถือว่าหนักมากครับ นักจนพวกเรานี้แทบที่จะปรับกลยุทธ์หาทางออกกันไม่ทัน ณ วันนี้แทบที่จะอาศัยบุญเก่าก็คือที่สั่งสมกันมา เพื่อประคับประคองไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นร้านค้าของเราหรือว่าลูกน้องที่เราจ้าง ก็ต้องประคับประคอง

กันไป ยอดขายลดลงมาวูบวาบอย่างน่ากลัวครับ แต่ถามว่าแล้วทำไมยังอยู่กันได้ครับ ก็อย่างที่บอกครับว่าเราทำมาแล้ว ทำมาพอสมควร ก็ประทับใจประกอบกันไป มีต้นทุนอยู่บ้าง มีสินค้าอยู่แล้วบ้างก็ปรับเปลี่ยนขาย บางทีขายชิ้นต่อไปก็ถือว่าได้กำไรมาเต็มๆ ขายชิ้นใหม่ได้กำไรนิดหน่อยอย่างนี้ก็ประทับใจประกอบกันไปอย่างนี้ แต่ถามว่าจะให้เหมือนเมื่อก่อนคงเหนื่อย ยากครับ ยากมาก

ถาม : ก็คือช่วงปี 55 นี้ถือว่าหนักเลยนะอะ ช่วงนั้นเห็นชัด

ตอบ : คือพวกเรามันจะดีอย่าง เหมือนอย่างหาดใหญ่ระเบิดอะไรอย่างนี้ คือมันจะใช้เวลาไม่นาน มันจะฟื้นตัวขึ้นมาเร็ว มันมีผลมาจากที่ว่าพวกเราอยู่เขตชายแดนมาเลเซีย แยกที่ผ่านมาเหมือนตอนที่ระเบิดที่ลีการ์เด็นท์ ผมว่ามันอยู่ที่ภาครัฐ ภาครัฐเขาณรงค์เต็มที่เลยฟื้นเร็ว หาดใหญ่นี้สังเกตดูช่วงที่ระเบิดลีการ์เด็นท์ผมว่าฟื้นเร็ว นะ ปกตินี้ผมว่าครึ่งปีก็ไม่ฟื้น แต่อันนี้ผ่านไปไม่กี่เดือนก็ปกติ ภาครัฐนี้สำคัญที่รณรงค์ ช่วงนั้นรู้สึกว่ภาคเอกชนภาครัฐร่วมรณรงค์กันเต็มที่เลยฟื้นเร็วคนเข้ามาเที่ยวปกติ

ถาม : รายได้ฟื้นด้วยไหมคะ หลังจากที่เกิดทอฮวบฮาบ

ตอบ : ก็ดีขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็จะต้องลงไปกว่าก่อนที่จะระเบิด จะด้อยลงไปส่วนหนึ่ง ถามว่ารายได้ลดลงไปเยอะ ลดลงไปผมว่าจากร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าเรานับเป็นร้อยเปอร์เซ็นต์ พอตอนที่ระเบิดไม่ต้องถามเลยจากร้อยแทบจะเหลือสิบอะไรอย่างนี้ แต่ว่าพอฟื้นๆ ขึ้นมาก็อาจจะมาอยู่ที่เจ็ดแปดสิบเปอร์เซ็นต์อะไรอย่างนี้ครับ ณ ปัจจุบัน แต่ว่ายังลดลงไป ก็ยังมีผลกระทบ เนื่องด้วยว่าอย่างที่บอกครับ คนในพื้นที่ดูว่าไม่มีอะไร แต่คนข้างนอกเขาจะเหมารวมว่าหาดใหญ่เป็นจุดเสี่ยง หาดใหญ่มาแล้วไม่รู้จะปลอดภัยแค่ไหนอะไรอย่างนี้

ถาม : อะ แล้วที่นี้ชมรมเราได้มีส่วนในการเข้าไปร่วมมือกับภาครัฐ ผลักดันหรือช่วยอย่างไรบ้างคะ

ตอบ : ก็ตั้งแต่ผมเข้ามาเป็นประธาน เราก็เน้นนโยบายหลัก เรื่องการมีส่วนร่วมกับสังคมให้เยอะขึ้น เราเล็งเห็นตรงนี้ครับ ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานเทศกาลต่างๆ ตั้งแต่ปีใหม่ วันเด็ก ตรุษจีน สงกรานต์อะไรอย่างนี้ ร่วมกับทางสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐไม่ว่าจะเป็น อบจ.หรือเทศบาลนคร หาดใหญ่เราก็ร่วมหมด คือพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่ง พยายามที่จะผลักดัน คือมีงานต่างๆ เราก็ร่วมที่จะทำกิจกรรมเพื่อโปรโมทให้หาดใหญ่กลับมาคึกคักเหมือนเดิม ให้ย่านตลาดสันติสุขทั้งหมดนี้ ให้เป็นส่วนหนึ่งของเมืองหาดใหญ่เหมือนที่เคยผ่านๆ มา ตอนนี้อะไรก็กลัวนะ กลัวนิดๆ แบบว่าเซ็นทรัลเปิดบ้างอะไรบ้าง ห้างใหญ่ๆ เปิดบ้างอะไรบ้าง เราก็กลัวว่า เอ๊ะ!เราจะทำยังไง แต่มา ณ วันนี้เราก็มองว่าส่งผลกระทบไม่เยอะครับ เพราะว่ามันเป็นลูกค้าคนละตลาดกัน ก็ยังพอไหวอยู่ในเวลานี้ครับ

ถาม : แล้วลูกค้าเราเป็นแบบไหนคะ ที่ว่าคนละตลาด

- ตอบ : คนละตลาดผมมองอย่างนี้ครับ สินค้าหือแบรนด์เนมต่างๆ อยู่ในห้างอะไรอย่างนี้ ห้างจะขายในราคาที่สูงเกินกว่าความน่าจะเป็น แต่ทางของพวกเรานี้ ราคา กับคุณภาพของสินค้าไปกันได้ เรามองอย่างนี้ครับ เรามองว่าเรายังเป็นอีกหนึ่งช่องทาง เป็นอีกหนึ่งทางเลือกกับผู้บริโภค ว่าคุณมีเงินประมาณนี้คุณอยากได้ของประมาณนี้ ก็คือสำหรับผู้บริโภคที่อยากได้สินค้าที่ราคาไม่แพงเกินไป จะเป็นทางเลือกที่ดี สำหรับเขามากกว่าครับ
- ตอบ : ขายได้ เรายังพอไหว
- ถาม : กระบวนการทำงานของชมรมฯ ต่อเลยคะ
- ตอบ : ชื่อศูนย์สันติสุข ศูนย์การค้าสันติสุขครับ ศูนย์การค้าแพงทอง คือเป็นชื่อของ ศูนย์การค้าที่มารวมกลุ่มกัน และก็จะเรียกว่าชมรมผู้ค้าปลีกขนาดใหญ่
- ถาม : ห้องปาล์มคะ บางที่ตั้งแต่เกิดเรื่องสามจังหวัดเราก็กระทบไปเลยโดยอัตโนมัติ แต่ที่เราเห็นชัดก็คือปี 55 ก่อนปี 55 ก่อนลีการ์เด็นท์ เราหนักบ้างไหมห้องปาล์ม
- ตอบ : หนักครับ หนักมาก่อนแล้ว ปี 48 49 ที่คาร์ฟูเราก็หนัก แต่ตั้งแต่มีเหตุการณ์ มากก็ถือว่าโดนมาโดยตลอด ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าโดนใหญ่ ถึงแม้จะเป็นสามจังหวัด แต่ อย่างที่บอกครับ ภาพรวมมันก็กลายเป็นสามจังหวัดก็คือห้าจังหวัด เขาไม่ได้มองว่า สามจังหวัด เขามองว่าหาดใหญ่นี้ติดหนึ่งในห้าจังหวัดด้วยครับ ถามว่าเราโดน โดยตรงด้วยไหม โดยตรงเลยก็ว่าได้ครับ เราไม่ได้พูดถึงปัจจัยอย่างอื่น ปัจจัย แวดล้อมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นภาวะเศรษฐกิจของประเทศหรือของโลกก็แล้วแต่ ภาวะ ทางด้านการเมืองอะไรอย่างนี้ คือผลกระทบจากสามจังหวัดกับที่ส่งผลกระทบ โดยตรงครับ ภาวะตลาดที่เราเป็นอยู่ เมื่อก่อนยังมีกลุ่มผู้ค้าที่อยู่ในโซนสามจังหวัด ที่เป็นรอบๆ นี้ก็ยังซื้อของไป แต่ ณ วันนี้น้อยลงอย่างเห็นได้ชัดเลยครับ มันก็ค่อนข้างจะแย่ไปนิดหนึ่ง
- ถาม : ที่วันนี้เราเรียกได้ไหมคะ ว่าหาดใหญ่เป็นเมืองเสี่ยงไปเสียแล้ว
- ตอบ : ผมว่าเรียกได้นะครับ ไม่งั้นผมคงไม่คิดจะทำโครงการพื้นที่ปลอดภัยค้าขายร่ำรวย อะไรอย่างนี้ เกี่ยวกับพวกนี้ เกี่ยวกับทางตำรวจกองปราบ ร่วมๆ กับกองกำกับการ กองปราบกอง 6 รวมกับเทศบาลนครหาดใหญ่ พยายามที่จะพยายามทำให้ดูว่า หาดใหญ่เราเป็นเมืองปลอดภัยในสายตาของนักท่องเที่ยว ในสายตาของผู้มาจับจ่าย ใช้สอยซื้อสินค้าต่างๆ ครับ เราก็พยายามที่จะให้ดูว่าปลอดภัย แต่ก็ค่อนข้างจะยาก ในมุมมองโดยภาพรวม ก็ยากหน่อย
- ถาม : ทำตั้งแต่ปีไหนคะ ทำยังไงคะ เหตุที่ทำ สาเหตุหนึ่งเพราะที่เกิดระเบิดลีการ์เด็นท์ เกี่ยวด้วยไหมคะ
- ตอบ : ใช่ครับ ถูกต้องเลยครับ โดยตรงครับ เพราะฉะนั้นเราอยากเรียกความเชื่อมั่น เรา ถือว่าเราเป็นกลุ่มองค์กรกลุ่มหนึ่ง ก็อยากเรียกความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว เราก็ เลยมานั่งคิดกันว่าทำยังไงในกลุ่มของเรา ที่มีกำลังอยู่ประมาณนี้ จะทำยังไงให้

นักท่องเที่ยวนำเข้ามาแล้วเขารู้สึกว่าปลอดภัย เรียกความเชื่อมั่นกลับมา เราจึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นมาครับ

ถาม : ใครมาผลักดันเรา หรือเราคิดกันเองคะ

ตอบ : เราคิดกับกลุ่มของกองกำกับการกอง 6 เป็นส่วนหนึ่งในการที่ช่วยกันคิด ที่เริ่มกันมาว่าเรามาเนี่ยมองกันว่าเราจะทำยังไงให้หาดใหญ่กลับมาให้เร็วที่สุด จะทำยังไงให้ตลาดของเรา ซึ่งพวกเราเป็นเหมือนเจ้าบ้าน จะทำยังไงให้บ้านของเราปลอดภัยที่สุด และรู้สึกว่าจะมีความอบอุ่นที่สุด ก็เลยต้องจัดทำโครงการนี้ขึ้นมาครับ กองกำกับการกอง 6 กอง 6 นี้ เป็นเหมือนตำรวจมวลชนสัมพันธ์ ซึ่งเขาเป็นกลุ่มชุดใหม่ที่ทางเจ้าหน้าที่ของตำรวจจากส่วนกลางเขามองเห็นถึงความสำคัญในการที่ว่า เกี่ยวกับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้ากลุ่มตลาดอย่างนี้ครับ แทนที่ว่าเป็นการมาจับเขาอย่างเดียว โดยเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เขาก็มาทำงานร่วมกับเรา ในการพยายามช่วยกันแก้ไข ช่วยกันผลักดันต่างๆ ให้ดีขึ้น ให้อยู่กันได้ในสังคมที่ พยายามลบภาพลักษณ์ของตำรวจที่ไม่ดีออกไปอะไรอย่างนี้ครับ ก็เลยมีการจัดประกาย โดยมีการประชุมสัมมนา มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนทำกิจกรรมร่วมกันอะไรอย่างนี้ครับ

ถาม : ชมรมนี้ คณะกรรมการมีทั้งหมดกี่คนคะ ทำหน้าที่อะไรบ้าง กระบวนการทำงานเป็นยังไงคะ

ตอบ : 21 ท่านครับ ใน 21 ท่านก็ประกอบด้วย ประธานหนึ่ง และก็มีรองประธานทั้งหมด 6

ถาม : รองประธานต้องครอบคลุมศูนย์การค้าแถวนี้ ทั้งศูนย์การค้าสันติสุข เอเซีย ยงดี สหโชค และก็ข้างเคียงอะไรอย่างนี้ครับ แล้วก็มีเลข 2 ท่าน เลขาฝ่ายนโยบาย และก็เลขาฝ่ายปฏิบัติการ

ถาม : แล้วเลขานั่งกับเราคือเลขาฝ่ายไหนคะ

ตอบ : ฝ่ายปฏิบัติการครับ เป็นเลขาหลัก จะทำควบคู่ไปกับเป็นหัวหน้ามูลนิธิ ชมรมเรามีการจัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาด้วยครับ มูลนิธิตรงนี้หมายถึงว่า เหมือนกับเพื่อนช่วยเพื่อน อย่างเช่นสมาชิกเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบาย มีการเสียชีวิต พ่อแม่ลูกเมียพี่น้องอะไรประมาณนี้ครับ เราก็จะมีการไปทำกิจกรรมบำเพ็ญกุศลศพให้อะไรให้ ถ้าคุณไม่สบายเราก็จะไปเยี่ยม จะไปดูแลกันว่าเดือดร้อนยังไง อะไรยังไงครับ เรามีฝ่ายมูลนิธิ มูลนิธิครอบคลุมไปถึงการจัดกิจกรรม อย่างเช่นวันเด็กที่ผ่านมาครับ เราก็จะมีการจัดกิจกรรมในการจัดงานวันเด็ก แจกของขวัญเด็กอะไรอย่างนี้ครับ ก็ถือว่าเป็นการเหมือนคืนกำไรให้กับลูกค้า เหมือนคืนกำไรให้กับสังคม ทางรุ่นผมที่ผ่านมาเราเพิ่งมาทำในระยะไม่กี่ปีนี้ เพื่อว่าเป็นการหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนให้กับสังคมที่สังคมให้โอกาส ในการที่จะให้เราได้ค้าขาย ได้ทำกิจการจนถึงทุกวันนี้อะไรอย่างนี้ครับ ก็เลยอยากมอบให้ตรงนี้มากกว่า ในการที่เราตั้งเป็นมูลนิธิอะไรอย่างนี้ครับ และก็จะมีหลังจากเลขาสองท่านแล้ว ก็จะมีเหรียญกฐิน เหรียญกฐินนี้เป็นฝ่ายดูแลการใช้จ่ายเงินทั้งหมด การใช้จ่ายเงินนี้เราจะแบ่งบัญชีเอาไว้เป็นสามเล่มหลักๆ ครับ เล่มที่หนึ่งบัญชีสวัสดิการรายเดือน ซึ่งเก็บจากสมาชิกแต่ละร้านแต่ละบุคคลประมาณร้อยห้า

สิบบาทครับ ถ้ามัวเอาไปไหนครับ เอาไปในการพัฒนากลุ่มองค์กร เอาไปพัฒนาสังคม อีกส่วนคือบัญชีสวัสดิการรายปี ก็จะเก็บสมาชิกปีละ 300 ทุกท่าน เก็บมาเราก็จะมีการจัดงานประจำปี สวัสดิการรายปีนี้เรามาจัดงานประจำปี เรามาจัดตามโรงแรมต่างๆ ที่เราคัดเลือกในแต่ละปี และก็จะเลี้ยงสังสรรค์ให้แก่สมาชิก ส่วนอีกเล่มหนึ่งเราก็จะเก็บไว้ในยามเหตุจำเป็นต่างๆ ที่จำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินในการมีส่วนร่วม อย่างเช่นยกตัวอย่าง สมาชิกอาจจะมีการโดนจับอะไรอย่างนี้ เราก็ใช้เงินบางส่วนช่วยประกันในยามที่สมาชิกขาดตรงนี้ไป

ถาม : จากเหตุที่น้องปาล์มรู้มา ปี 48 จนถึงปี 55 ในเมืองหาดใหญ่ เท่าที่น้องปาล์มรู้เท่าที่น้องปาล์มทราบ มีเพื่อนของพวกเราได้ย้ายไปเลยไหม ไม่ขาย เลิกไปเลย

ตอบ : มีครับ นี่คือคำถามที่น่าตอบที่สุด ถ้ามัว ณ วันนี้ผู้ค้าขายเดิมๆ ก็จะเป็นผู้ที่อยู่ก่อนหน้านี้มาสัก 5 ปีที่แล้วคือจะพอไหว แต่ว่าผู้ที่จะมีมารีเริ่มค้าขายใหม่ ณ วันนี้หลายรายครับอยู่ไม่ไหว แม้กระทั่งคนที่เคยอยู่มาก่อนหน้านี้หลายรายเหมือนกันครับที่ว่า จะอยู่ไม่ไหว รับไม่ได้กับภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ผลกระทบจากระเบิดต่างๆ ครับ ผมว่าไม่ต่ำจากสถิติยอดสมาชิก เราเช็คจากยอดสมาชิกก็แล้วกัน เองง่ายๆ เลยครับ ประมาณไม่ต่ำกว่าสามสิบรายถึงสี่สิบรายที่ต้องเลิกกิจการไป ถือว่าเป็นตัวเลขที่น่ากลัวครับ ถ้าเกิดเราดูแล้วมันไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ตรงกันข้ามครับมันเป็นอย่างนั้นจริงๆ จนเขาอยู่ไม่ได้จริงๆ ครับ

ถาม : พี่การทำงานกับภาครัฐ ในพื้นที่ เช่น เทศบาล ทหาร หน่วยงานอำเภอ เป็นยังไงบ้างคะ

ตอบ : มีเรื่องการใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียม อย่างมองว่านี่แค่พ่อค้าแม่ค้าส่วนหนึ่ง แต่เรามองว่าเราเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยที่ขับเคลื่อน เป็นส่วนหนึ่งที่จะร่วมมือทำให้หาดใหญ่น่าอยู่ครับ ด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ก็อยากจะให้ดีกว่านี้ครับ อย่างเช่น ที่จอดรถ ที่ผมบอกสาธารณูปโภคก็คือที่จอดรถ การจราจรคุณก็ต้องแก้กันไป ว่าทำยังไงให้มันดีขึ้น ถ้ามีที่จอดรถผมว่าจะแก้ปัญหาการติดได้เยอะเหมือนกัน เพราะว่าคุณไม่ต้องมาจอดซ้อนคันกัน เรามองได้ชัดๆ ครับ ถ้าเกิดมันมีที่จอด คุณไม่ต้องมาจอดซ้อนคันกัน คุณไปจอดที่ของมัน ผมว่าสาธารณูปโภคทางหนึ่งที่ภาครัฐน่าจะทำให้ดีขึ้นอะไรอย่างนี้ครับ ส่วนเรื่องความปลอดภัย ผมยังมองว่าอยากให้ดูแลเมืองหาดใหญ่มีความปลอดภัยมากขึ้น เทศบาลจะปฏิเสธไม่ได้ว่ากล้องแถวนี้ใช้ไม่ได้หลายตัวหลายๆ ครั้งที่เกิดเหตุ พอมาดูกล้องแล้วกล้องมันใช้ไม่ได้ ก็อยากให้ปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้น ให้มีกล้องวงจรปิดหรือกล้องซีซีทีวีให้มันครอบคลุมทั่วถึง เวลาเกิดเหตุการณ์ขึ้นมามันจะเป็นส่วนหนึ่งที่เราจะหาเบาะแส หาอะไรได้เยอะ

ถาม : มีการประชุมกับหน่วยงานรัฐ เรื่องนี้ตรงๆบ้างไหมคะ

ตอบ : ผมเคยประชุม แต่งานของรองแม่ทัพอะไรสักอย่างหนึ่ง ทหารด้วยเข้าไปที่เป็นแม่งานในเรื่องเครือข่ายวิทยุ ที่ว่าเดี๋ยวนี้เขาใช้วิทยุในการระเบิดเยอะนะอะไรอย่างนี้ ให้เราช่วยดูแลควบคุมส่วนนี้ซะมากกว่า หลายครั้งที่ผมไม่แน่ใจว่าทำไมที่พวกเขาชอบรับ

กันไม่ได้ในการที่เราจะพูดเรื่องความจริง ยกตัวอย่างครับ ล่าสุดผมไปประชุมที่ค่าย
 เสนาณรงค์ พูดถึงเรื่องตัววิทยุสื่อสารที่ใช้ในการประกอบระเบิด เขามองว่าตลาด
 แห่งนี้มีเยอะ สามจังหวัดอาจจะซื้อไปใช้ ผมก็พยายามชี้แจงว่า ผมยอมรับครับว่าที่นี่
 มี แต่ถามว่าจะเยอะมากไหม ผมว่ามันไม่ใช่ประเด็นหรอกว่าที่นี่มีเยอะ คุณจะต้อง
 จัดการในระบบ คุณอย่ามาแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ พอผมพูดไปพูดมามีทั้งทหารและ
 ตำรวจ ทหารเข้าใจ แต่ตำรวจบอกว่าอย่างนี้ต้องไปจับอย่างเดียว พูดไปพูดมาก็เท่า
 แต่จะจับอย่างเดียว อย่างนี้พวกคุณจะเชิญผมมานั่งคุยเพื่อหาทางออกกันยังงัย คุณ
 พูดว่าจะจับ จะจับอย่างเดียว แล้วคุณก็มาแก้ปัญหาที่ปลายเหตุทุกครั้ง จับไปก็ไม่
 หมด ตราบไตที่คุณไม่สกัดสิ่งที่เข้ามา แหล่งผลิตอยู่ไหน แหล่งนำเข้าอยู่ไหน คุณ
 ต้องมาจากต้นเหตุสิ พวกผมเป็นแค่ผู้ประกอบการรายย่อยแค่นี้เอง ซึ่งมันไม่ใช่
 ทางแก้ปัญหา และพวกคุณก็พยายามจะหาข้อหลီมล่า หาข้ออ้างหรืออะไรต่างๆ
 ที่มาทำกับพวกเราประจำ จนไม่มีใครกล้าประชุม เวลาผมไปอย่างมากที่สุดสองคน คน
 อื่นไม่กล้าไป ไม่กล้าที่จะไปนั่งคุย

**สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ประเด็นการทำงานของภาครัฐร่วมกับประชาชน
ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของเมืองหาดใหญ่**

- ถาม : ทางมลทลทหารบกที่ 42 มีส่วนร่วมดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่อย่างไรบ้างคะ เช่น กรณีวิทยุเครื่องแดง ถูกพุดถึงมากในกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าคะ
- ตอบ : ความเป็นมาวิทยุเครื่องแดง ตั้งแต่แม่ทัพ พลโทพิเชษฐ์ วิสัยจร มีความคิดว่าตั้งแต่ปี 48 เป็นต้นมาเกิดเหตุการณ์ 3 จังหวัด ปี 47 พอปี 48 มันก็เริ่มทะลักเข้ามาพื้นที่หาดใหญ่แล้ว เริ่มมีการระเบิดหลายจุด พอท่านเข้ามารับตำแหน่ง ก็มีแนวความคิดว่า อยากจะให้คนในพื้นที่หาดใหญ่มีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยพื้นที่ ท่านก็เลยจัดตั้งวิทยุเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน วิทยุเครื่องแดงเข้ามา เมื่อ 1 ตุลาคม 2551 โดยระดม ให้มลทลทหารบกที่ 42 เป็นผู้ดำเนินการทางผบ.มณฑล สมัยนั้น จัดประชุมนักธุรกิจ ห้างร้านต่างๆ ร้านทอง สถานบริการผู้ประกอบการในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ หน่วยรักษาความปลอดภัยต่างๆ ว่าเราจะมีมาตรการยังงี้ดี ในการดูแลพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ ก็สรุปคือจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยให้ทหารเป็นพี่เลี้ยง เราก็แบ่งพื้นที่ของอำเภอหาดใหญ่เป็น 3 วงรอบ คือชั้นนอก ชั้นกลางและชั้นใน โดยส่วนใหญ่ระเบิดที่ผ่านมาจะระเบิดในเมือง พื้นที่เศรษฐกิจ ลีการ์เด็นท์ พื้นที่ชั้นใน เค้าเรียกโซนสีแดง โดยให้ประชาชน นักธุรกิจ ห้างร้านในพื้นที่เป็นผู้ดูแล แบ่งพื้นที่รับผิดชอบออกเป็นโซน ได้ประมาณ 12 โซน ในชั้นต้น กำหนดนามเรียกขานเพื่อให้ง่ายต่อการเรียก บัจจุบันสำคัญคือการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมก็คือ ต้องมีเครื่องมือสื่อสาร ก็เลยจัดหาวิทยุเครื่องแดงในพื้นที่ชุมชน แล้วก็จัดหาคนในชุมชนพื้นที่ทั้งหมดที่มีจิตอาสา เสียสละ ต้องการดูแลพื้นที่หาดใหญ่มาฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยุหนึ่ง สอง งานด้านการข่าว มาตรการรักษาความปลอดภัย ความรู้เกี่ยวกับวัตถุระเบิดเบื้องต้น ก็ทำกันมา เริ่มตั้งแต่ปี 51 ขึ้นต้นวิทยุมีอยู่ 2 ทาง หนึ่งขอบริจาคจากผู้ประกอบการต่างๆ สอง ทางราชการจัดหา โดยใช้งบประมาณของทางกองทัพจัดหา ขึ้นต้นได้ประมาณพันกว่าเครื่อง เราก็นำประชาชนมาอบรม อบรมเสร็จก็มอบวิทยุให้ จัดพี่เลี้ยงให้ พี่เลี้ยงก็คือ ทหารที่อยู่ในค่ายเสนาณรงค์ทั้งหมด เป็นโซน ทหารโซนหนึ่งประมาณ 3-4 คน ประชาชนโซนละประมาณอย่างน้อย 50 คน ดูแลความปลอดภัยในพื้นที่รับผิดชอบ โดยตั้งศูนย์กลางคือศูนย์วิทยุชุมชนไธ อยู่ที่ถนนแสงจันทร์ กองร้อยทหารสารวัตร ถนนแสงจันทร์ อันนี้เป็นศูนย์กลาง เพื่อรับรายงาน เปิดตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเจ้าหน้าที่สุภาพสตรี 8 คน ทำงานสามกะ กะละ 8 ชม. ให้ประชาชนเริ่มรายงาน เมื่ออบรมเรียบร้อย รับวิทยุคนละ 1 เครื่อง กำหนดนามเรียกขานให้กับประชาชนคนนั้น และทำบัตรวิทยุเครื่องแดง เพื่อเป็นบัตรแสดงตนเป็นสมาชิก การปฏิบัติก็คือการรายงานเหตุการณ์ในพื้นที่รับผิดชอบของตน อย่างเช่น สิงหาคม 19 ขยายเกล็ดหน้ากิมหยง ก็ต้องรายงาน อย่างน้อยวันละ 3 เวลา นี่คือจิตอาสา ขยาย

ไปด้วย รายงานไปด้วย นี่คือลูกชายดีเด่น อันนี้เป็นทั้งบ้าน ตัวเค้า สามี่ ลูก พ่อเค้า เล็ก ลูกมารับต่อ 24 ชม. สามี่รับต่อ รายงาน 3 ครั้ง ในห้วงที่ค้าขาย กิมหยงมี 20 เครื่อง สิงหาคม

ถาม : ความสัมพันธ์กับประชาชนสำคัญมากใช่ไหมคะ

ตอบ : ตรงนี้ประชาชน ถ้าหากเห็นเจ็บเลยนะ เหมือนกับแจกวินทุแล้วทิ้งไปเลย เราดี อย่าง เรามีหัวหนโชนที่เข้าไปพบปะ ผมเข้าใจส่วนราชการ ไม่เหมือนทหาร คือผมรู้ ผมประชุมทุกเดือน ผมรู้ 1 เดือนลูกชายเราหายไปไหน มันไม่เหมือน พ่อตั้งเสร็จก็ รอรับรายงานอย่างเดียว ลูกชายก็หายไป คนพ่อค้า แม่ค้า เค้ามีกลุ่มผู้ค้าปลีก เค้า ไปย่อยของเค้าเอง ถือว่าเข้มแข็ง พวกนี้เค้าดีน่าสนใจ อยากให้เกลี่ยพื้นที่ ดี คือ ถ้าไประเบิดแถวคลองแหไม่เท่าไร แต่ถามว่าดีไหม อย่างมีดีกว่า ถามว่าถ้าสาม จังหวัดเค้าเข้ามาระเบิดไหมคลองแห ไม่ได้อะไร ถ้าลิการ์เด็นท์ ระเบิดสะเดา ด่าน นอกนี้ได้ผลเลย 22 ธันวาคม ปี 56 ตูมเดียว ปีใหม่หายไปเลย ตรงนี้เพิ่งฟื้น

ถาม : ต้องมีการฝึกอบรมประชาชน ทำอย่างไรคะ

ตอบ : การปฏิบัติคือรายงานเหตุการณ์ เข้ามารายงานเหตุการณ์ปกติ เพราะเราฝึกอบรม เราจะให้สังเกต วัตถุต้องสงสัย ยานพาหนะ บุคคลต้องสงสัย รายงาน 3 เวลา ตื่น เข้ารายงานเป็ดรัน สิงหาคม 1 ถนนเพชรเกษม คือการรายงานใช้คำพูดทู่ๆไป ไม่ ยากแก่การจดจำ ไม่ต้องใช้ศัพท์วิทย์ เราพูดไปเลย ตื่นเข้ามาเรียกศูนย์วิทยุผมนโ ทก่อน เป็นแม่ข่ายใหญ่ สมาชิกต้องรายงานมาที่ศูนย์ว่าเหตุการณ์ปกติไหม ในส่วน ของทหารเป็นพี่เลี้ยง ไปพบปะลูกชายที่แจกวินทุไปแล้ว อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง 1 เดือน ก็จะมีการพบปะกินน้ำชา เรียกลูกชายมากินน้ำชา จะมีส่วนปฏิบัติ 3 เดือน มีประชุมใหญ่ 6 เดือน แม่ทัพภาคที่ 4 อาจจะมาพบ 1 ปีมีการแจกรางวัล แจก ประกาศ นี่คือวงรอบของเราที่ปฏิบัติอยู่